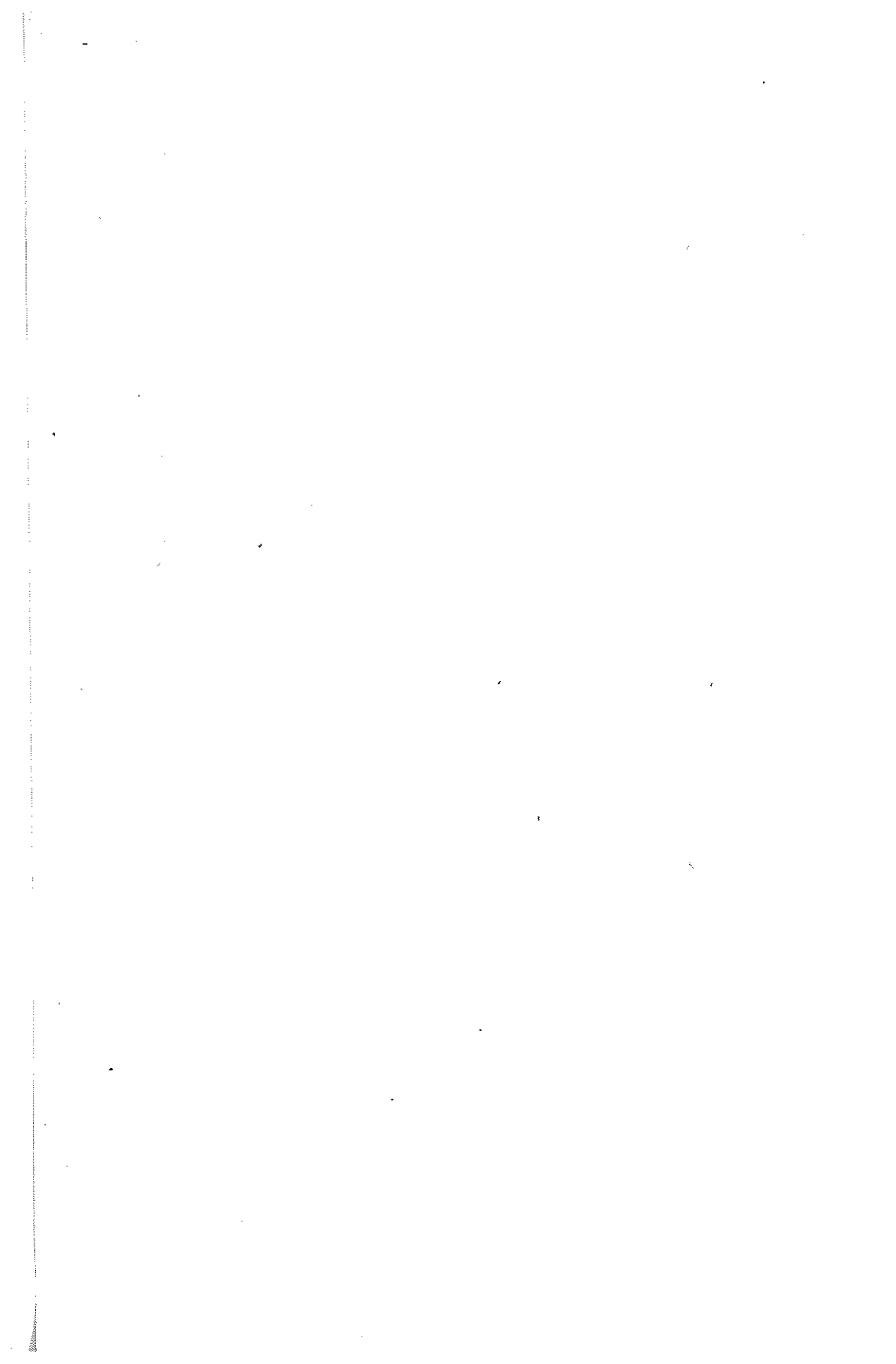

TMMOB
MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI

1982 ANAYASA TASARISI
VE
DOĞAL KAYNAKLARIMIZ

SUNUŞ

Ülkemizde, bugün şüphesiz ki en güncel konu Anayasa Taslağı'dır. Önümüzdeki yıllarda sosyal ve ekonomik olarak gelişimimizi yönlendirecek olan tasarı kamu oyununda bilimsel olarak tartışıldığı şu günlerde, Odamız, ihtisas alanına giren ve üye yapısıyla ilgilendiği konulara ağırlık vererek bir dizi bilimsel faaliyetlere girmiş ve bu yayın ile çalışmalarını kamuoyuna sunmayı tarihsel bir görev bilmıştır.

Anayasa Komisyonu'nca hazırlanan Anayasa Tasarısının 18 Temmuz 1982 de basına açıklanmasından 2 gün sonra odamız, ihtisas ve faaliyet alanındaki anayasa maddelerine ilişkin bir duyuruyu 20.7.1982 de basına vermiştir.

Anılan duyurunun ardından, konuya ilişkin bilgi birikimi olan üyelerimizle bir dizi görüşmeler ve fikir üretimi sağlanmıştır. Bunların ışığında, Danışma Meclisi üleriyle görüşmeler yapılarak tasarıdaki 161. Maddenin sakıncaları anlatılmaya ve bilgilendirmeye çalışılmıştır.

Öte yandan, Odamızın gerçekleştirdiği bir çalışmanın bölüm birde verilen özeti, mektup olarak Danışma Meclisi üyelerine ve Milli Güvenlik Konseyi'ne gönderilmiştir.

Bunun yanında, «Anayasa Tasarısı ve Doğal Kaynaklarımız» konulu bir panel düzenlenmiştir. Üyelerimiz dışındaki katılımın ve ilginin de büyük olduğu panel, olduğu gibi kitabın ikinci bölümünde verilmiştir.

Anayasanın doğal kaynaklarımızla ilgili 161. Maddesi Danışma Meclisi'nde 8 Eylül 1982 tarihindeki görüşülmesi sonunda, Meclis üyelerinin önerileri dikkate alınarak yeniden hazırlanmak üzere Anayasa Hazırlama Komisyonuna geri gönderildi. Komisyonca tekrar hazırlanan 161. Madde 15 Eylül 1982 tarihinde görüşülmek üzere Danışma Meclisine sunuldu. Ancak, Meclisteki görüş-

me sonucunda, Anayasa Komisyonu'nun ikinci defa hazırladığı madde de kabul edilmedi ve Ayhan Fırat ile arkadaşlarının verdiği değişiklik önergesi aynen kabul edilerek 161. Madde Danışma Meclisi'nde son şeklini alarak, Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulmuş oldu.

Danışma Meclisinde, verilen önergeler ile yapılan görüşmelere ilişkin bilgiler bu kitabın üçüncü bölümünü oluşturmuştur.

Odamızın üst örgütü olan TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ KANUNU'nun amaç maddesinde : «Amminin ve memleketin menfaatleri, meslekin inkişafı, meslek mensuplarının hak ve yetkileri bakımından lüzumlu gördüğü bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak;»

Ayrıca, Odamız yönetmeliğinin başat amacı olan : «Ülkenin ve kamu yararlarının sağlanmasında, doğal kaynakların bulunmasında, korunmalarında, işletilmesinde ve üretimin artırılmasında, ulusal yararlar doğrultusunda kararlar almak, gerekli tetkik, temas ve tekliflerde bulunmak.» biçimindeki, T.M.M.O.B. yasa ve Odamız yönetmeliğinin amaç maddeleri bağlamında, öteden beri olduğu gibi, Anayasa ve Doğal Kaynaklarımız konusunda da sorumluluğumuz ve görevimizin gereği etkinlikler yapılmıştır.

Anayasa Tasarısı'nın doğal kaynaklarla ilgili 161. Maddesinin, Doğal kaynaklarımızın Ulusal çıkarlar doğrultusunda ve ülkenin yararına aranması, işletilmesi ve değerlendirilmesine uygun biçimde değiştirilmesinde etkisi olan Odamız faaliyetlerine özveriyle katılan üyelerimize ve üyelerimiz dışındaki seçkin kişilere değerli katkılarından dolayı teşekkürü borç bilir ve Odamızın bu konudaki etkinliğine katkı koyanlara ve 161. Maddede olumlu değişikliği sağlayanları onurlu ve yurtsever gayretlerinden ötürü kutlarız.

T.M.M.O.B.
Maden Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİRİNCİ BÖLÜM

1961 Anayasası'nın 130. Maddesi ve 1982 Anayasa Tasarısındaki 161. Madde'nin Değişik Biçimleri	7
Basın Açıklaması	9
Milli Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisine Gönderilen Mektup	10

İKİNCİ BÖLÜM

Anayasa Tasarısı ve Doğal Kaynaklarımız Paneli	14
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Danışma Meclisi'nde 161. Madde ile İlgili Görüşmelere İlişkin Bilgiler	79
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

1961 ANAYASASI'NIN DOĞAL KAYNAKLARLA İLGİLİ MADDESİ :

MADDE 130 — Tabii servetler ve kaynakları devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.

1982 ANAYASA TASARISI'NIN DOĞAL KAYNAKLARLA İLGİLİ MADDESİ :

MADDE 161 — Tabii servetler ve kaynaklar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Tabii servetlerin ve kaynakların aranması devlet ve özel teşebbüs tarafından yapılır, aramada devletin öncelik hakkı vardır. Özel teşebbüsün arama şartları kanunla düzenlenir, kanun bu aramayı teşvik eder.

Bir alan için verilen arama hakkı, iki yıl sonunda kendiliğinden düşer. Petrol arama süresi ve şartları kanunla düzenlenir.

Tabii servetlerin ve kaynakların işletilmesinde de öncelik devlete aittir. Özel teşebbüslerin aramaları sonunda buldukları kaynakları işletme hakları saklıdır.

İşletmeye hazır tabii servetlerin ve kaynakların iki yıl içinde devletçe işletilmemesi halinde öncelik hakkı, özel teşebbüsçe işletilmemesi halinde işletme hakkı düşer.

Özel teşebbüslerin, tabii servetleri ve kaynakları işletebilmek için uymaları gereken şartlar ile kaynakların, milli hedefler doğrultusunda israf edilmeden işletilmesiyle ilgili denetim esasları ve müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Devlet, özel teşebbüsle ortak olarak arama ve işletme tesisleri de kurabilir.

161. MADDE'NİN 16 EYLÜL 1932 DE DANIŞMA MECLİSİ'NDEN MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ'NE GİDEN ŞEKLİ :

«Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi devlete aittir.

Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle ortak veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır.

Bu durumda, özel teşebbüsün uyması gereken şartlar ve devletçe yapılacak denetim esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.»

ODAMIZIN DOĞAL KAYNAKLARIMIZA İLİŞKİN 20 TEMMUZ 1962 TARİHLİ BASIN AÇIKLAMASI

Açıklama Metni Aynen Şöyledir :

Tasarıda «Tabii servet ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır» denmesine karşın aynı madde içinde bu ilke ile çelişen, etkisiz bırakan ve ilkeyi göstermelik yapan cümlelere yer verilmiştir. Özel teşebbüse, madenleri, petrol ve doğal gaz vs., bulması sonucu onları işletip işletmemeye karar vermeleri ve işletmeleri anayasal bir hak olarak tanınmaktadır. Bu; Özel teşebbüse, doğal servet ve kaynaklar üzerinde hüküm ve tasarruf hakkı verilmesi ve kamu mülkiyetindeki doğal kaynakların özel mülkiyet konusu olması anlamını taşımaktadır.

Madenlerimiz tükenebilir kaynaklardır. Aranmaları, işletilmeleri ve tüketilmeleri ulusal çıkarlarımıza uygun olarak planlanmalıdır. Bu tür bir planlama ve denetim için etkili bir şekilde Devletin hüküm ve tasarrufu şarttır.

Kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan ve böyle durumlarda ulusal çıkarları hiçe sayan bir anlayışın ürünü olarak tasarıya girmesi sağlanan bu maddenin; 1961 anayasasında olduğu gibi «Doğal servet ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir.» şeklinde düzeltilmesi ve madenlerimizin kısır siyasi tartışmalara konu edilmemesi gerekmektedir. Çünkü madenlerimiz geleceğimizin ve bağımsızlığımızın en önemli araçlarıdır. Ormanlarımız konusundaki duyarlılık madenlerimiz için de gösterilmelidir. İki kaynakta kamu malıdır ve yine tekrar ediyoruz üstelik madenler işletildiklerinde bir daha yerine konulamıyacak tükenebilir kaynaklardır.

Tasarıda ormanlar için konulan «Devlet ormanları, kanuna göre devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti ve yönetimi özel kişilere devrolunamaz» maddesi, aynen madenlerimiz içinde kullanılmalıdır.

Bu kadar benzer iki konudaki farklı iki tutumun madenlerimiz üzerinde özel sektörün varlığı ve amaçlarından kaynaklanmakta olduğu açıktır.

**ODAMIZIN, DOĞAL KAYNAKLARLA İLGİLİ MİLLİ GÜVENLİK
KONSEYİNE VE DANIŞMA MECLİSİ ÜYELERİNE 23.8.1982
TARİHİNDE GÖNDERDİĞİ MEKTUP**

Anayasa tasarısı, sermaye kesiminin görüş, istem ve çıkarları doğrultusunda bir bütünlük göstermektedir. Doğal servet ve kaynakları ilgilendiren 161. madde de kuşkusuz bu bütünlüğü bozmayacak şekilde düzenlenmiştir.

Kurnaz ve bilinçli bir çıkar mantığının eseri olan 161. madde nin bu biçimde düzenlenmesiyle; Kamu malı olan madenlerimizin özel mülkiyet konusu yapılması, madenlerimiz üzerinde özel sektörün varlığının garanti altına alınması, «Tabii servetler ve kaynakları devletin hüküm ve tasarrufu altındadır» ilkesinin etkisiz ve göstermelik kılınması, devletin elinde bulunan arama ve işletme aşamasındaki sahaların özel sektöre geçişinin sağlanması, yabancı sermayeye kapı açılması, risksiz kâr olanağı ve desteğin yerli sermayeye sunulması amaçlanmıştır.

Bu amaçlar kamu malı ve mülkiyeti konusunda, madenlerimizde ve madencilüğümüzde onarılması güç yaralar açılmasına neden olacaktır. Bugünkü ve gelecekteki ulusal çıkarlarımızla bağdaşmaz bu mantığın ve düzenlemenin değiştirilmesi hayati öneme sahiptir.

Yurdumuzda bulunan tarihi varlık ve doğal kaynaklar tüm yurttaşların ortak malıdır. Bunların bir kısmı ormanlar, su kaynakları, toprak gibi açıkta görülebilen ve bilinenler; bir kısmında yeraltında veya üstünde bilinen yada henüz bulunmamış olan maden, petrol, doğal gaz ve tarihi eserlerdir.

Tasarıda «Tabii servet ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır» denmesine karşın aynı madde içinde bu ilke ile

çelişen, etkisiz bırakan ve ilkeyi göstermelik yapan cümlelere yer verilmiştir. Özel teşebbüse, madenleri, petrol ve doğal gazları bulması sonucu; onları işletip işletmemeye karar vermeleri ve işletmeleri anayasal bir hak olarak tanınmaktadır. Bu; özel teşebbüse doğal servet ve kaynakları üzerinde hüküm ve tasarruf hakkı verilmesi ve kamu mülkiyetindeki doğal kaynakların özel mülkiyet konusu olması anlamını taşımaktadır.

Tasarıda devlet ve özel sektör eşit konumdadır. Özel sektörün madenler üzerinde devletle eşit ikinci bir erk olduğu kabul edilmektedir ve her sektör bulduğu madenler üzerinde hüküm ve tasarruf hakkına sahiptir. Maddenin başına «Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufundadır» temel ilkesinin yazılması, bu durumun saklanması amacıyla başka anlamı yoktur.

Sonuçta 161. madde bu özle gerçekleşirse yapılan; kamu malı olan maden ve kaynakları özel kişilere hibe etmek ve ekonomik değerleri olduğu sürece özel mülkiyetlerine vermek olur.

Genel hükümlere göre bulunmuş herhangi bir şey bulucunun malı değildir. Asıl sahibi aranır ve ona teslim edilir. Tarihi eserleri bulanlar onları mülkiyetlerine geçiremezler, satamazlar ve yurt dışına çıkaramazlar. Doğal varlık ve kaynakların sahibi tüm yurttaşlardır. Bulucularının ancak ödüllendirilmesi söz konusu olabilir.

Kaldiki, tasarıda; bugün için halen devletçe işletilmeyen (arama aşaması tamamlanmış veya tamamlanmamış) bulunmuş madenlerin dahi özel sektöre geçişini sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Devletin iki yılda aramasını tamamladığı ve işletmeye hazır önemli bir maden yatağını iki yılda işletmeye başladığı vaki değildir.

Kamu malı ve mülkiyetine gerekli duyarlılığın gösterilmesi, halka saygının ve sorumluluğun koşuludur. Bu bilinçle hareket edilmesi zorunludur.

Niçin madenlerimizin titizlikle ve büyük bir sorumlulukla ele alınmasını sürekli vurguluyoruz?

Enerji ve madenler olmaksızın çağdaş düzeyde yaşama ve Türkiye için hammaddesi yurt dışından karşılanan kalkınma mümkün değildir.

Hangi yolla olursa olsun kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve sürekliliğin sağlanması için gerekli madenlerin ülkemizde boyutları sanıldığı gibi büyük değildir. Maden rezerv ve kaynaklarımızı

geliştirme hızımız hammadde talebini karşılamaktan uzaktır. Daha düne kadar yarınımızı düşünmeden, plansız - programsız üreterek dışarıya ihraç ettiğimiz bazı önemli madenleri, bugün daha fazla döviz ödeyerek ithal etmek zorunda kaldığımız gerçektir.

Gelecekte dünyada oluşacak muhtemel arz - talep dengesizliğinin yaratacağı sonuçlar, tüm insanlık için olduğu gibi ülkemiz açısından da büyük önem taşımaktadır.

Konunun bu denli önemli ve hayati olmasına sebep olan temel özellik madenlerin tükenbilir nitelikli doğal kaynaklardan olmalarıdır. Bizden sonraki nesillerinde üzerlerinde hakları olan madenlerimizin en doğru ve tutarlı biçimde işletilmeleri, değerlendirilmeleri zorunluluktur.

Ülkemizin hiç sorun yaratmayacak boyutta madenlere sahip olduğunu zannetmek; ülkemiz ve dünya gerçekliğini ölçüp değerlendirememekten kaynaklanan bilgisizliktir.

Bu nedenlerle madenlerimizi hertürlü çıkar hesaplarından, devlet veya özel sektör işletsin gibi kısır polemik tartışmalardan uzak tutmak ve bunlara olanak tanımamak yurtseverlik gereği ve ölçütüdür.

Durum bu iken tasarının bu şeklinin uygulaması; madenlerimizin üzerinde zaten çok yetersiz olan kontrolün tamamen kaybolmasına ve bütün boyutlarıyla bilinmez duruma gelmesine, madenlerimizin ulusal çıkarlar doğrultusunda planlı - programlı en iyi biçimde işletilme ve değerlendirilme olanaklarının yitirilmesine ve yağmasının hızlanmasına sebep olacaktır.

Yine tasarıda; hangi maden bulunursa bulunsun en kısa zamanda ve süratle işletilmesini öngören görüş egemen kılınmıştır. Ulusal çıkarlarımız doğrultusunda planlı - programlı üretim - tüketim ithalat - ihracat yapılma olanağını ortadan kaldıran bu görüşün yerli - yabancı sermayenin istek ve çıkarlarına hizmet ettiği şüphesizdir.

Madencilikte prensip; marjinal bir karla tüm rezervi değerlendirecek bir metod uygulamaktır. Hatta ulusal ekonomi açısından gerekli görülmesi halinde bugün ekonomik olmayan maden yatakları bile işletilebilir. Özel sektörün amaçlarının bu ilke ile de bağdaşması olanaksızdır. Çünkü özel sektörün tek amacı kârdır. Riske girmeden, enaz yatırımla, en kısa zamanda kârını maksimize etmeye çalışır. Kâr seviyesi diğer kolay ticari ve sanayi uğraşların kâr seviyesine düşünce madencilik faaliyetini durdurur. Özel sek-

tör madeni işletirken en kârlı kısımlardan işe başlar ve kârın daha yüksek olması için yeraltı rezervlerinin bir kısmını ziyan edencesine üretim yöntemleri (kap-kaç madencilik) uygular. Bu mantığın sonucu şimdiye kadar madenlerimiz ve madencilüğümüz önemli boyutlarda zarara uğramıştır.

Madencilik alanına yapılan yatırımlarda özel sektörün payı % 10'u geçmemiştir. Bir maden yatağının işletilmesi için yapılan yatırım, o sahanın aranması için yapılması gerekli yatırım miktarını bile belki bulmaz. Durum bu iken tasarıda; «Devlet özel teşebbüsle ortak arama ve işletme tesisleri kurabilir» denmesinin yerli sermayeye risksiz kâr olanağı ve garantisi sağlamaktan ve yabancı sermayeye kapı açmaktan başka anlamı yoktur. Özel girişimcilikle bile bağdaşmayan yerli sermayenin bu yaklaşımı, devlet eliyle zengin olmak isteğidir.

Devlet işletmeciliğinin olumsuzlukları ciddi ve tutarlı ele alınmadan, finansman sorunu olduğu ileri sürülerek yabancı sermayeye açılmak; ülkemizin geçmişte geçirdiği acı tecrübeleri göz ardı etmek ve ulusal çıkarlarımıza ters bir yol izlemektir.

Tasarıda; özel sektörün elinde bulunan madenlerimizin istendiğinde ulusal çıkarlarımız doğrultusunda devletçe işletilme ve değerlendirilme yolu da kapatılmıştır.

Dünya ve ülkemiz gerçekliği madenlerimize ilişkin kararlarda çok titiz ve sorumlulukla hareket edilmesini zorunlu kılmaktadır. Aranmaları, işletilmeleri ve tüketilmeleri ulusal çıkarlarımıza uygun planlanmalıdır. Bu tür planlama için etkili bir şekilde devletin hüküm ve tasarrufu şarttır.

Madenlerimiz tükenebilir kaynaklardır. Geleceğimizin ve bağımsızlığımızın en önemli araçlarından olan madenlerimize, en azından ormanlarımız konusunda gösterilen duyarlılık gösterilmelidir. Kaldığı ormanlarımız yitirildiklerinde yeniden yetiştirilmeleri olanaklıdır ama madenlerimizde bu durum söz konusu değildir. Kamu malı olan iki konudaki farklı tutumun, madenlerimiz üzerinde özel sektörün varlığı ve amaçlarından kaynaklanmakta olduğu açıktır.

Sonuç olarak, tasarıda ormanlarımız için konulan «Devlet ormanları, kanuna göre devletçe yönetilir ve işletilir. Ormanların mülkiyeti ve yönetimi özel kişilere devrolunamaz» maddesi aynen, madenlerimiz içinde geçerli kılınmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ANAYASA TASARISI VE DOĞAL KAYNAKLARIMIZ PANELİ

- Düzenleyen : TMMOB Maden Mühendisleri Odası
- Tarih : 28 Ağustos 1982
- Yeri : TÜRK - İŞ Konferans Salonu — ANKARA
- Başkan : **Murat TURAN** Maden Mühendisi
- Konuşmacılar : Prof. Dr. Cevat **GERAY** A.Ü. SBF Dekanı,
Doç. Dr. **Hikmet Sami TÜRK** A. Ü. Hukuk Fakül-
tesi Öğretim Üyesi
Behzat FIRUZ Maden Yük. Müh., Maden İhra-
catçılar Birliği Genel Sekreteri
Öner GÜNER Maden Yük. Müh., Maden Müstah-
silleri Derneği Başkanı
Mustafa ORHAN Türkiye Maden İşçi Sendikaları
Genel Sekreteri
Ömer YENEL Maden Yük. Müh., Maden Mühen-
disleri Odası

PANELE GELEN TELGRAFLARDAN BAZILARI

28 Ağustos 1982 Saat : 13.30

T.M.M.O.B. Maden Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu Başkanlığına
TÜRK - İŞ Konferans Salonu — ANKARA

Odanızca düzenlenen Anayasa Tasarısı ve Doğal Kaynaklarımız konulu panele nazik çağrınız için teşekkür ederim. Panelinizin doğal kaynaklarımızın geleceğinin yönlendirilmesine katkıda bulunacağına inanıyor, başarılarınızı diliyorum.

Saygılarımla.

Ord. Prof. Dr. Sadi IRMAK
Danışma Meclisi Başkanı

28 Ağustos 1982 Saat : 14.00
T.M.M.O.B. Maden Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu
TÜRK - İŞ Konferans Salonu — ANKARA

Odanızca düzenlenen Anayasa Tasarısı ve Doğal Kaynaklarımız konulu Panele davetiniz için teşekkür ederim. Panelin başarılı geçmesini temenni eder, size, panele katılan değerli konuşmacılara, Odanız mensuplarına ve davetlilere en iyi dileklerimi sunarım.

Bülend ULUSU
Başbakan

ANAYASA TASARISI VE DOĞAL KAYNAKLARIMIZ PANELİ

Murat TURAN, (Oturum Başkanı) : Değerli izleyiciler, basınımızın ve TRT'nin sayın temsilcileri, bu panelimizde güncel bir konuyu, anayasa tartışmasının doğal kaynaklarımızla ilgili bölümünün tartışması yapılacaktır. Öncelikle böyle bir paneli düzenledikleri için Maden Mühendisleri Odası yetkililerine divan olarak teşekkür ediyorum. Ve sözü Türk Mühendis ve Mimar Odaları Başkanı Bülent TANIK'a bırakıyorum.

Bülent TANIK : Teşekkür ederim, Sayın konuklar, sayın konuşmacılar, değerli basın mensupları, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine bağlı Maden Mühendisleri Odası'nın düzenlediği Anayasa Tasarısı ve Doğal Kaynaklarımız paneline katılarak gösterdiğiniz ilgiye teşekkürlerimizi iletiyorum.

Anayasa Tasarısı ve Doğal Kaynaklarımız paneli Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve bağlı odalarının ülke kaynaklarının ülke yararına planlı, verimli ve akılcı kullanımını sağlamak amacıyla düzenlediği, ve sadece son 10 yıla sığdırdıklarının sayısı bine yaklaşan kurultay, kongre, açık oturum, seminer, sempozyum, kurs ve paneller dizisine bir yenisini ekleyecek bir yeni başarı zincirini oluşturacaktır. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin gerçekleştirdiği bu etkinliklerde dile getirilen görüşlerin doğruluğunu bugün hayatın kendisi ortaya koymaktadır.

Doğal kaynaklarımızdan çevreye, enerji politikalarından tarım ve ormancılığa, mühendislik ve mimarlık faaliyet alanının uzandığı tüm sektörlerle ilişkin, görüş öneri ve eleştirilerimizin, aldıkları şiddetli tepkilere rağmen, doğruluğu ve haklılığı bugün kanıtlanmaktadır.

TMMOB ve Odaları'nın bunca başarılı olmasında aydın ve yurtsever mühendis ve mimarlarımızın rolü kadar, yapının; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin yapısının, yani demokratik

işleyiş mekanizmasının bürokratik hiyerarşinin ve çıkar ilişkilerinin dışında kalabilmesinin, vesayetten uzak olabilmesinin rolü tartışılmazdır.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve odaları bu özerk ve demokratik yapıdan kaynaklanan güçle, mühendis ve mimarlarımızın görüş ve öneri üretebilecekleri ve bunları kamu yararının gerektirdiği mekanizmalara sunabilecekleri verimli bir toprak olagelmıştır.

TMMOB, bu dinamizmini, görüş ve önerilerin özgürce tartışılabilirdiği bilimsel doğruları aramanın önüne engel koymayan ilişkileriyle kazanmış ve geliştirmiştir. TMMOB'nin yakalayıp bulup çıkardığı doğruların önemi bir yana, TMMOB'nin asıl vurgulanması ve korunması gereken yanı mühendis ve mimarlara kendi faaliyet alanlarına giren konularda ülke yararına buldukları görüşleri dile getirebilmelerinin serbest ortamını yaratmasıdır. Bu özellik ki, zaman zaman eskiyen ve durağanlaşan görüş ve önerileri çağdaş bilimin ışığında yenileyebilme ve sürekli iyiyi arayabilmenin temel güvencesidir.

Sayın konukları, bugün ülkemizde tartışılan ve tartışılması bir görev olarak bize de verilen bir Anayasa tasarısı vardır. Bu tasarının 33., 34., 46., 56., ve 78., ve 170. maddeleri doğrudan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ni, yani meslek kuruluşlarını ve benzeri örgütlenmeleri ilgilendiren maddeler olarak Anayasa'da yer almaktadır.

Biz Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği olarak tasarının bu maddelerine ilişkin görüşlerimizi Anayasa'nın bütünüyle olan uyumlarını da göz ederek defalarca değerlendirdik, dile getirdik ve Kamuoyunun bilgisine aktarmaya çalıştık. Bu toplantıda da, toplantının düzenlenme amacının içinde olduğunu düşünerek; meslek kuruluşlarına ilişkin ya da örgütlenme hakkıyla ilgili düzenlemelere kısaca değinmeden geçmeyi doğru bulmamaktayım. Kısaca 170. madde ile ilgili bir iki saptamayı gündeme getirmekte yarar görüyorum.

170. madde, özellikle kamu kurumu niteliğindeki Meslek kuruluşlarına üye olabilecekler konusunda yeni bir yaklaşım ifade etmektedir. Gereğince şöyle bir cümle ile tanımlanan bir bölüm vardır. «Kamu Kurum ve kuruluşlarında daimi olarak çalışanlar, «serbest meslek» icra etmedikleri için Kamu Kurumu niteliğindeki Meslek kuruluşlarına üye olmaları engellenmiştir.» Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği gibi Kamu Kurumu niteliğindeki bir mes-

lek kurumu için, özellikle ülkemizdeki ekonomik yapıda kamu kesiminin ağırlıklı rolü de gözönüne alındığında, (mühendis ve mimarlarımızın istihdam biçimlerinin % 70'şi aşkın bir oranda komuya dayalı olduğu hatırlanırsa) bu durum TMMOB'nin meslek alanına ilişkin konularda görüş üretip geliştirmesinin engellenmesi anlamına gelmektedir. Üye varlığının çok küçük bir oranda özel sektör çalışanlarıyla sınırlanması çalışma biçimine göre kesim ayrımı getireceği gibi kuruluşun dar bir grup örgütü niteliğine dönüştürülmesi sonucunu da doğuracaktır. Anayasa tasarısının 170. maddesine ilişkin görüşlerimizi geliştirirken, yalnızca bu maddenin düzeltilmesinin, Anayasa mantığının bütünü çerçevesinde ne ölçüde olabileceğini de gözden kaçırmadan konuya yaklaştık. Bu maddeye ilişkin görüşlerimiz sadece 170. maddeyle sınırlı kalamazdı. Temel yaklaşımımız ve bu toplantıdan da beklediğimiz kuruluşumuzu ilgilendiren ve meslek alanımıza giren konulardan yola çıkarak Anayasa tasarısının bütününe hakim olan felsefeyi (ana temel ilişkileri belirleyen felsefeyi) ortaya çıkarmak, aksayan yanları, bunların olumsuz yönlerini bulup, doğrularının nasıl olabileceğini de geliştirmek biçiminde formüle edilebilir.

Bugün bu tasarının bütününe ilişkin görüşlerimize gelince; Anayasanın özü itibariyle kalıcı bir metin olarak hazırlanması ve üzerinde en azından ana ilkelerinde toplumun değişik kesimlerinin değişik toplumsal güçlerin fikir birliği olan bir genel prensipler dizisi olması öngörüldür. Tasarının maddeler düzeyinde saklanan gerekçelerini açtığımızda ortaya çıkan metinde bu yaklaşım bulmak güçtür. Bu çerçevede yaklaştığımız zaman doğal kaynaklarımıza ilişkin maddelerden madenlerimize ilişkin maddelere, insanlarımızı doğrudan ilgilendiren maddelerden, toplumsal hayatımızın hemen hemen bütün sektörlerini ilgilendiren maddelere yer alan temel yaklaşımın özü itibariyle umutsuz bir felsefeden kaynaklandığını görülmektedir.

Bu umutsuzluk, insanlarımıza, toplumumuzun gelişmesine ve kalkınmasına, tüm kaynaklarımıza duyulan bir güvensizliği belirliyor; bu güvensizliği ifade etmekte. Bu felsefenin parça parça maddelerde düzeltilmesi gibi bir yaklaşımın rağbet bulacağı düşünülmektedir. Ancak parça parça maddelerden de yola çıkarak bu tasarının neden işleyemeyeceğini ortaya koymak tarihi görevlerimizden birisi olarak durmaktadır.

Böylece yaklaşıldığı zaman ormanlarımızdan, doğal kaynaklarımıza, madenlerimize, tasarının bizi ilgilendiren maddelerini ele alacağız. Yeni bir Anayasa tasarısı hazırlamanın gerekçesi olarak

ileri sürülen «toplumsal olaylardaki gelişmeler» gözönüne alındığında mevcut Anayasa maddelerinin bu gelişmelere ne ölçüde, katkıda bulunduğunu doğrusu tespit edememekteyiz. Bu çerçevede ormanların, doğal kaynakların, mülkiyet ve tasarrufunun devlete ait olmasının ülkemizin yaşadığı koşulların oluşmasında ne ölçüde etkili olduğunu da sanıyorum burdaki konuşmacı arkadaşlarım madencilikle, ve doğal kaynaklarımızla ilgili kısımları açıklarken dile getireceklerdir.

Bu Anayasa tasarısının ilgili maddelerini, madencilerimizi meslekleri açısından doğrudan ilgilendiren bölümlerini konularının uzmanı olan değerli konuşmacı arkadaşlarımın uzman ellerini bırakmayı tercih edeceğim. Anayasalar toplumların yaşamlarını düzenleyen kuralların iskeletini oluşturan ana metinlerdir. Bu nitelikleriyle de ciddi ve kalıcı olmaları gereklidir. Ciddi ve kalıcı olma da ise, ana ilkelerin ve anayasaya hakim olan fikirlerin gerçekten üzerinde oybirliği olan bir felsefeye dayanması esastır.

Bu yüzden de TMMOB ve Odaları tasarıya esas olan felsefeyi özgün alanlarından, ihtisas konularından ve bunlarla ilgili maddelerden yola çıkarak açığa çıkarmaya ve sakıncalarını göstermeye çalışmaktadır. Doğrudan meslek kuruluşumuzla ilgili maddeye verdiğimiz ağırlık da Anayasa bütününe hakim olan ana felsefenin bizimle ilgili maddeden yola çıkarak kavranılmasını amaçlamaktadır. Anayasa tasarısına hakim olduğu gözlenen gelişmeye, kalkınmaya ve ülkemizin insan varlığına duyulan güvensizlik, felsefesi, teknisyeniyle, mühendis ve mimariyle bizim ilgi alanımıza yansımaktadır, bunların örgütlenme alanlarına da yansımaktadır.

Oysa mühendis ve mimarlarımıza, bilim adamlarımıza, insanımıza güvenerek kalkınmaya inanarak yola çıkılmalıdır. Anayasa tasarısının en kıymetli varlığımız insanla toprak, madenler ve orman gibi doğal kaynaklarımızdan yola çıkarak yeni bir değerlendirilmesini yapacak konuşmacı arkadaşlarıma ve panele katılan siz değerli konuklara başarılar diler hepimizi saygıyla selamlarım.

BAŞKAN : Saygıdeğer konuklar bugünkü panelimizde Yeni Anayasa Tasarısının Madencilik sektörüne ilişkin ilkelerin ve tasarıda yer alan maddeleri burada irdelemeye çalışacağız, bu incelemelerimizi 4 ana bölümde tamamlamaya çalışacağız. Birinci bölümde soruna hukuk açısından yaklaşacağız, hukuksal düzenlemeleri burada dile getireceğiz, ikinci aşamada sektörde görev alan işçilerimizin sorunları açısından konuyu inceleyeceğiz, işçilerimizle ilişkin sorunlara neler getirebildiğini, ne yenilikler getirebildiğini

inceleyeceğiz. Bir diğer bölümde de özel sektör madenciliğimizin sorunları ve yeni tasarıdaki yeni düzenlemeleri burada gündeme getireceğiz. Son olarakta kamu kesimi adına Odanın görüşleri burada yeni tasarının içeriği içerisinde dile getirilecektir.

Panelimize başlamadan önce konuşmacı arkadaşlarımızı tanıtmak istiyorum. Sayın Prof. Dr. Cevat GERAY, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı, Sayın Üner GÜNER, Maden Müstahsilleri Derneği Başkanı, Sayın Mustafa ORHAN Türkiye Maden İşçi Sendikaları Genel Sekreteri, Sayın Behzat FIRUZ, Maden İhracatçıları Birliği Genel Sekreteri, Sayın Doç. Dr. Hikmet Sami TÜRK, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, Sayın Ömer YENEL, Maden Yüksek Mühendisi, Maden Mühendisleri Odası Adına panele iştirak ediyor. Değerli konuklar panelimizi açarken bazı bilgiler sunmak istiyorum,

Saygıdeğer konuklarımız, basınımızın değerli üyeleri, Yeni tasarıda Madencilik Sektörüne ilişkin getirilen düzenlemelerle ilgili deminde belirttiğim gibi öncelikle hukuk açısından konuya yaklaşacağız ve sayın Prof. Dr. Cevat GERAY Anayasa Tasarısının Doğal Kaynaklar ile genel düzenlenmesi açısından eleştirisini sunacaklar, buyurun Sayın GERAY.

Prof. Dr. Cevat GERAY : Teşekkür ederim sayın Başkan. Önce, böyle bir toplantıyı düzenlediği için Maden Mühendisleri Odasını kutluyorum. Bana da konuşma olanağı verdikleri için ayrıca teşekkür etmekteyim. Konuya yalnızca hukuk açısından bakmayacağım. Daha çok doğal kaynakların, yeraltı yerüstü zenginliklerimizin, kaynaklarımızın ussal biçimde kullanılması, planlı biçimde kullanılması açısından konuya değineceğim. Bunu yaparken yasal ve anayasal çerçeveyi özellikle dikkate getirmek istiyorum. Hukuk açısından konuyu değerli meslektaşım sayın TÜRK ele alacaktır. Önce şunu belirtmek istiyorum ki, gerçekte, doğal kaynakların ulusal servetin korunması, değerlendirilmesi konusunu ele alırken, tasarımı değerlendirirken Anayasa'nın bütünü, öngördüğü kurumlar, hareket ettiği temel ilkeler ve başlangıç noktaları açısından yerine oturtmak gerekir. Yoksa yalnızca bir tek ya da bir kaç maddenin nasıl düzenlediğine bakarak bir yargıya varmak kolay değildir. Bu, yanıltıcı olabilir.

Bu nedenle Anayasa'nın genel çerçevesi, dayandığı genel ilkeler, kurallar, konusunda bir kaç gözlemimi burada belirtmek istiyorum. Bunlardan birincisi, ister 1961 anayasasına karşı bir tepki anayasası, isterse 1961 anayasasının yürürlükte olduğu 12 Eylül öncesi

dönemin sosyo ekonomik koşullarına ya da onun doğurduğu ortama karşı bir anayasa hazırlansın, her halde iki temel noktayı gözden kaçırmamak gerekir. Bunlardan birincisi toplumun insan haklarına saygılı, demokratik, laik, ulusal, sosyal hukuk devleti olma yolundaki, katılımcı, özgürlükçü, demokrasi yolundaki deneyimleri birikimleri ve halkın özlemleri bir yana itilerek her hangi bir hazzırlığa girişilmemesi gerekirdi.

İkincisi de yine Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'tün öngördüğü gibi, Türkiye'yi bugünkü durumdan daha ileriye götürecektir, çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıracaktır, yani geriye bakan değil, ileriye bakan ileriye dönük, geleceğe dönük bir anayasa hazırlamamız gereğidir. Bu açılardan bakıldığında hepimizin gözlemleyeceği, kolayca anlayabileceği gibi bugün tartışılmakta olan, görüşülmekte olan Anayasa tasarısı, her iki açıdan da toplumun gelişme sürecine, ilerleme sürecine ters düşen bir ana yaklaşım içindedir.

Bunu böylece belirttikten sonra bir yanlış kanıyı yineleyerek vurgulamak istiyorum. O da Anayasa 12 Eylül öncesi bizi anarşiye götüren ya da teröre götüren nedenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir çaba gösterilmesi gereğidir. Fakat tüm bu nedenlerle, hatta terörle doğrudan ilgili herhangi bir önlem ya da bu terörün kaynaklarıyla, dayandığı uluslararası odaklarla ilgili hiç bir önlem ya da ilke getirmemektedir. Buna karşılık, tüm baştan anayasanın getirdiği, ulusa mal olmuş temel kurumlar, temel ilkeler bir yana bırakılmakta, buna göre yeni bir dar elbise hazırlanmaktadır.

Siyasal yaşamın vazgeçilmez bir ögesi olan siyasal partilere, seçimle gelmiş organlara ve onların özerkliğine karşı bir takım güvensizlik duygularından, yargılarından hareket edilmesi kanımca, önceden belirttiğim, gelişme çizgisine ters düşmektedir.

Yine egemenliğin tek kaynağı olan Millet Meclisine karşı, tekin (Cumhurbaşkanının) kararları ağır basmaktadır. Adına «başkanlık sistemi» denen bir rejim ya da siyasal düzen getirilmek istenmektedir. Burda bugünkü devlet başkanını ve kişiliğini kastetmiyorum. Ama ileride başkanlık düzeni değil, Uğur MUMCU'nun, öbür hukukçuların belirttiği gibi bir «Başkancılık» düzeni getirilmek istenmektedir.

Yine demokrasinin partiler kadar vazgeçilmez öğeleri olan meslek kuruluşları, Meslek Odaları, sendikalar, kooperatifler, dernekler vb. özellikle baskı kümesi diyebileceğimiz, siyasal bilimin inceleme konusu içinde olan örgütlenmeler kısıtlanmakta, hatta bunların adı sendika, adı meslek odası olmasa bile, biraz önce sayın

Genel Başkanın belirttiği gibi artık bu haklar iyice kısıtlamakta, bunlar kullanılmaz duruma gelmektedir. Hem de siyasete karışma ma ve siyaset yapmama gibi esnek ya da her yere çekilebilen bir kavram. Bilmiyorum hukukçu arkadaşım değinecek mi neyin siyaset yapma olduğu kararını vermede mahkemelerin bile güçlkle karşı karşıya kaldığı bilinmektedir.

Doğrudan doğruya iktidara gelme ya da iktidara geldikten sonra, iktidarda kalma savaşımı anlamındaki bir siyaset yapma ne sendikalar için, ne de öbür örgütler için sözkonusudur. Ama düşünce ve görüş bildirmek, haklarını savunmak, gibi sosyal bir varlık olan insanın vazgeçilmez haklarını kullanması dahi heran siyaset yapmak sayılamaz. Fakat Türkiye'deki işbaşındaki iktidarın doğrultusunda değil, karşısında söz söylemek ya da görüş bildirmek siyaset yapma olarak görülüp baskı yapıldığına ilişkin örnekleri unutmamalıyız. Böyle anlaşıldığı takdirde de ancak politikayı çok sınırlı emekliler, özel kesimciler yapabilecektir. Zaten özel kesimin isteklerini Anayasayla korumak için bir özel çaba gösteriliyormuşcasına düzenlemeler yapılıyor izlenimi uyandıracak ipuçları, tasarıda yer almaktadır,

Düşünce basın, yayınlı ilgili özgürlükler, yurttaşların temel hak ve özgürlükleriyle getirilen ilkelerle, önce bunların sağlandığı, var olduğu belirtilmekte, fakat getirilen istisnalarla kısıtlanması daraltılması bu anayasa tasarısının herkesin kolayca gözüne çarpan bir niteliğidir.. Oysa Anayasanın devlete karşı yurttaşın haklarının ve özgürlüklerinin nasıl sağlanacağını düzenlemesi gerekirdi.

Yine yapılan anayasal düzenlemelerin genelde toplumun yararı ile bireyin çıkarı arasında adalete dayalı, hakça bir denge kurması gerekirken, özellikle çalışanlar aleyhine, mülk sahipleri, işverenler lehine çok çeşitli, hatta alışık olmadığımız birtakım hakları da anayasaya getirmektedir. Örneğin işverenin lokavt hakkı diye birşey hiç bir çağdaş anayasada yoktur. Bu biçimiyle anayasalaşır, maalesef herhalde bunun inanılmaz bir örneğini dünya ülkelerine vermiş olacağız. İşte, ulusal servet ve kaynakların nasıl kullanılacağı, bu arada madencilik, böyle bir anayasal çerçeve içinde değerlendirilmek gerekir.

Burada hemen belirtmek istiyorum, gerçekte bir ülkenin ulusal servetleri diyebileceğimiz tüm değerler, bir bütün oluşturmaktadırlar. İster ekinsel (kültürel) değerler toprak, toprağın altında yada üstündeki doğal ya da insanca yaratılmış değerler temelde bir bütündür. Bunların bir bütün olarak korunmasını, de-

gerlendirilmesini ve toplum yararına kullanılmasını anayasalar sağlamak zorundadır. Tasarıda, bunlar daha dar bir yaklaşımla düzenlenmiş, bütünüyle ele alınmamıştır. Doğal olsun olmasın, tüm ulusal servetlerin üzerinde olduğu, içinde, altında ya da üstünde yer aldığı toprak, tasarıda bir ticari meta olarak ele alınmış, ona göre düzenlenmiştir. Oysa ulusal doğal kaynakların yeniden üretilmesi olanaksız bulunan, çok sınırlı durumlar dışında kazanılması olanağı bulunmayan, bu nedenle de üzerinde çeşitli rantların oluşumuna kaynak olan, aynı zamanda bir üretim aracı olan toprak devletin temel ögesidir. Tasarıda toprak doğal servet ya da ulusal servet olarak ele alınmamış, klasik, hatta 1926 da çıkarılan Yurttaşlar Yasası'ndan daha dar anlamdaki bir mülkiyet anlayışı ve düzenlemesi içerisinde doğal kaynaklara ve topraklara bakılmıştır.

Oysa, doğal kaynaklar devletin egemenlik ve kullanımı (egenimi) altında olduğundan kayıtsız koşulsuz toplumun malı ya da ülkenin, ulusun malı niteliğindedir. Böyle olunca da devletin egemenlik ve egenimi altında bulunan toprakların, doğal servetlerin üzerinde özel mülkiyet söz konusu olamaz. Özel mülkiyete konu olabilecek olan taşınmazlar da toplum yararına aykırı kullanılamaz. Buna karşılık mülkiyet hakkı kamu yararına olarak yaşıyla sınırlandırılabilir, kamulaştırılabilir.

Doğal servetler ve kaynaklar yanında, genelde toplumun kendisine ait olsun olmasın tarihsel bir takım kalıntılar halindeki miraslı yapıları, tarihi olayların içinde, üzerinde geçtiği yerler, tarihsel siteler, arkeolojik alanlar, aslında kamu hukukumuzda hep doğal kaynaklar, ulusal servetler arasında yer almaktadır. Bu nedenle de devlet malı ya da kamu malları niteliğindeki mallar dizisi ortaya çıkmaktadır. Bunun ayrıntılarına girmek istemiyorum. Kamusal mülkiyette olan devlet malları ya da kamu malları içinde özellikle bir hizmet yapısı ya da hizmetin özdeksel (maddi) ögesi biçiminde kullanılan mallar ya da servetler yanında sahipsiz olan, hiç kimsenin sahip olmayacağına, devletin, ulusun iyeliğinde, egemenlik ve kullanımında olan «sahipsiz mallar» yanında bir de ortamalı dediğimiz, herkesin eşitçe yararlanmasına ayrılan mallar arasında doğal kaynaklar ve servetler de yer almaktadır.

Kamusal mülkiyet düzeni içinde, madenler de, daha çok «sahipsiz mal» diyebileceğimiz yeraltı, yerüstü servetleri, bu arada kıyıları, genel sular ve benzeri çeşitli servet ve kaynaklar arasında sayılmaktadır.

Anayasa tasarısı, bu doğal, ulusal servet ve kaynakların her biri için ayrı ayrı düzenlemeler getirmiştir. Her konunun özelliğine göre ilk önce devletin egemenlik ve egemenliği altında olduğunu söyledikten sonra çeşitli istisnalarla bunları özel çıkarılara yarayacak biçimde kullanımlar getirmektedir. Bunu yaparken de toplum yararının üstünlüğü ilkesinden uzaklaşılan bir düzenleme getirilmiştir. Gerekirse ikinci konuşmamda Toprak reformu, kamulaştırma, ormanlar, madenler açısından ele almak isterim, teşekkür ederim.

BAŞKAN : Teşekkür ederiz. Söz sırası sayın Üner GÜNER'de.

Üner GÜNER : Sayın başkan, muhterem hanımefendiler, beyefendiler. Milletın şu dönemdeki konusu Anayasadır. Açık oturum konusu, anayasa da yeraltı servetlerimiz, Biliyorsunuz bundan evvelki Anayasada da bir madde halindeydi. O maddede de hepimizin bildiği gibi «Tabii servetleri ve kaynakları devletin hüküm ve tasarrufu altındadır, bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir, arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanununun açık iznine bağlıdır» şeklindeydi.

Bu maddede bundan farklı bir durumu direkt olarak göremiyorum. Sayın Profesörümüzün belirttiği hususla hiç bunun ilgisi nide bulamıyorum. Onda da tabii servetler ve kaynaklar devletinde her zaman için devletindir, herşeyimiz devletindir, bunları işletirsek, millet için, milleti Ulu Önder Atatürk'ün dediği seviyeye götüreceğiz, işletmezsek ne olacak? Kim işletecek? Millet olarak işleteceğiz, millet bunu nasıl yapıyor? İki sektör var, özel sektör ve resmi sektör, bunlar işletecek, buna ait yasa çıkacak işletecek, peki bunlara dokunmayalım. Toprakta bunların içerisine giriyor, kimse dokunmayacak bunlar devletin, devlet kimdir efendim?

Bizler devletin çalışacak insanları değilmiyiz, ister resmi sektörde olalım, ister özel sektörde olalım. Biz çalışacağız ki, Atatürk'ün bize çizdiği hedefi sağlayabilelim. Toprakta devletin iyi ben tarla sahibi olmayacağım, bana bir ücret verecekler, iyi de eksem, kötüde eksem, o ücretle çalışacağım. O vakit o hedefe varamayız. Sayın Başkanımız eksik olmasınlar daha rasyonel bir şekilde buyurdular. Hani madencilik sorunları neydi? Şimdi ne oluyor?

Madencilik ülkelerin kalkınmasında en büyük unsurlardan biri, millet olarak kalkınmak istiyorsak, Atatürk'ün gösterdiği hedefe gitmek istiyorsak, madencilığe eğilmemiz lazım. Ama biz bu eğilmeyi yapamamışız. Ne olmuş, kısaca belirtmekte yarar görüyorum.

Türk madenciliği Osmanlı İmparatorluğu devrinde önce normal bir seyir takip etmiş, Kanuni Sultan Süleyman zamanında ilerleme göstermiş ve bu imparatorluğunda dünya çapında isim yapmış çığırılar, devirler değiştirmiş padişahları zamanında hakikaten ilerlemiştir.

Ondan sonra Osmanlı İmparatorluğunda bu ilerleme kalmamış, Osmanlı İmparatorluğu gerilemiş. İki gün evvel Devlet Planlama Müsteşarlığındaki bir görüşmeyi yaptığımız salonda yine Ulu Önderimizin bir lafı yazılıydı. «Siyasi, askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsunlar, iktisadi muvaffakiyetlerle tesbit edilmezlerse husule gelen zaferler payidar olamaz, az zamanda söner». Peki ne yapacağız? Biz zaferleri kazandık, şunu bunu yaptık, o zaman Allahın bize verdiklerini, bilgimizle çalışmamızla çıkartacağız, milleti Atatürk'ün gösterdiği seviyeye çıkartacağız.

Bunu yapacağız, bu olmuş mudur? Hayır. Zaten büyük zaferler kazanan Osmanlı İmparatorluğumuz zaferleri kaybetmeye başlayınca sanayisi ve ticaretide olmadığı için göçmüş gitmiş. Ondan sonra Cumhuriyet dönemini kurmuşuz. Cumhuriyet döneminde ne yapmışız? Yine Ulu Önder zamanında artık madenle filan uğraşan yok. İlk yüksek tahsile dışarıya gönderdiği kişiler maden mühendisleri olmuş. Madencilik için madencilik yapacak bir grup olarak KİT'leri kurmuş. Yarın bu milletin evladı yetişince sonradan kaldırılmak, bunu bütün millet olarak yapmak üzere kurmuş.

Burada hamleyi buraya getirmemiz gerekirken, biz madenciliğimizi, toplumumuzun sadece bir kısmı yapsın der hale de gelmişiz. Bundan evvel bir yasa çıkmış, «İleri düzeyde bilimsel çalışan ülkelerde durum bütün imkanlarıyla madencilğe eğilmek iken biz madenleri devletleştirme» yasası çıkartmışız. O yasada neler olmuş, netice nereye gelmiş hepinizin bildiği husus olduğu için ayrıca üzerinde durmak istemiyorum.

Şimdi efendim görülen durumda şu olmuş; 2172 sayılı kanundan önce, Etibank'ımızın elinde 1100, TKİ'nimizin elinde 850 kömür ve Demir Çelik Genel Müdürlüğümüzde 45 adet maden sahası varken, bunlar çalıştırılmıyorken, çalıştırılan sahaları devralmışız ve bunlarda da üretimler düşmüş. Vakit geçmesin diye vermiyorum. Devletleştirme tahakkuk ettikten sonra devletleştirilen bütün maden cinslerinde üretim, devletleştirme senesindeki millet üretimini halen bulamamış durumdadır.

Bu arada Türk insanı olarak düşündürücü hususlar vardır. Bugün Petrol bizden çok çok geri ülkelerin elinde ise, bizden çok çok

ileri ülkeler onların üzerinde temanna etmektedirler. Bugün dünyanın en büyük petrol rezervi nerededir? Suudi Arabistan'da. İkinci sırada Irak, İran, Libya, 60 sene evvel bunlar Türk milletinin di bizlerindi, hayır padişah karışmadan, devlet el atmadan, kimse el atamaz? Biz onları işleten millet olaydık, bugün Amerikadan evvel dünyaya hakim olan en ileri millet biz olacaktık. Bizde bugün işsizlik var. Demiyoruzki, kardeşim Türkiyede boyl maden var. İş çevreleri iş bulamıyor, yatırım yapamıyorlar. Bizde şunlara yatırım yapın deme durumu varken, bunu da diyemiyoruz. Öyle çevreler haline geldik ki, öyle profesörlerimiz varki, kalkıyor efendim 1961 anayasası bundan iyiydi diyor. Şimdi bu anayasada olurmu diyor. İyiydi denen anayasa bizi bu günlere getirdi.

Bir 1960 ihtilali geçirdik, yahu dedik bu ihtilaller geri kalmış ülkelerde oluyor, doğru değil; hani bizde kendimizi oldukça gelişmiş görüyoruz, buda çaresiz. Artık olmasın bunlar dedik. Şurada huzurunuzda gururlada söylüyorum ki iyiki şöyle bir hareket yapıldı. Türkiye gidiyormuş elden.

Doğru bulduğumuz meseleyide savunacağız elbette. Ama nedir niye itirazlar oluyor? Herhalde ikinci kısımda daha konuşanları dinledikten sonra bu noktaya girmem daha yararlı olacak, ancak madenler üzerindeki durumu belirtmekte yine yarar görüyorum. Dünyanın ileri gelen devletlerinden Dünya Bankası ve IMF'nin kurduğu o ileri milletlerinde iştirak ettiği iktisadi işbirliği ve kalkınma teşkilatı OECD, 1981 - 1985 yılı çalışma programını hazırladı. Çok enteresandır. İki mühim öneri başta geliyor, feza çalışmalarına milletler iştirak etsin. İkinci husus madencilige yatırım yapsın.

Tabii feza çalışmalarına millet olarak yani hükümet olarak katkıda bulunulsun, bugün milletten böyle bir para yatıran olmaz, tabii yatıran böyle bir vatandaşımız olsa delirdi diye doktora götürürüz. Maden içinde belirtiyor, bilhassa belirtiyor, kişi ve özel kuru luşların yapmasında ülkelere yarar vardır diyor.

Şimdi bunun dışında birde şunu, genel olarak bütün millet olarak sormamız lazım. 2172 ile devletleştirilen maden işletme sahalarının işleticisi olanlardan neyi istemişizde alamamışız? Bunun hangi cezasını uygulamışızda kabul edilmemiş? Böyle bir durum yokken, bu tatbikata girmenin devletleştirmenin sebebi nedir? O sebeplerki bize bu günleri getirdi mecburen yeni Anayasa yapmak durumunda kaldık.

BAŞKAN : Sayın GÜNER, toparlarmısınız.

Uner GÜNER : Efendim sayın Profesörümünkine bakmış idim, 26 dakika sürmüştü, ama bizimki dokunuyorsa, bu tip profesörlerimiz konuşacaksa ben prof. değilim, özür dilerim teşekkür ederim.

BAŞKAN : Sayın konuklar, 3. konuşmacımız Türkiye Maden İşçi Sendikaları Federasyonu Genel Sekreteri, Sayın Mustafa ORHAN, emeği ile sektörde görev almış olan işçilerimizin başlangıçtan günümüze kadar sorunları neler olmuştur? 1961 Anayasası ve Yeni Anayasa Tasarısı işçiler açısından neler getirmektedir?

Mustafa ORHAN : Sayın Başkan, değerler konuklar. Konuşmamda yalnız doğal kaynaklarımızda işçileri ilgilendiren sorunlara değil, aynı zamanda 1982 Anayasa Tasarısına ve bu tasarının hazır layıcısı, bizim işçilerin taktığı deyimle Sayın Orhan Kaptıkaçtı'ya da değineceğim.

Muhterem arkadaşlar, 2172 sayılı Yasa çıkmadan (1978 de çıkmıştı), Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar madenler kimin elindeydi, kim işletiyordu, ne oldu, ne yaptılar?

Bugün Özel Sektörün işlettiği madenlere gidin, tek mekanik araç görmeniz mümkün değil. Cumhuriyetle beraber madenleri devralmışlar, çalışmaya başlamışlar, alabildiklerini almışlar, alamadıklarını yer altında terketmişler, gitmişlerdir. Allah rahmet eylesin, bir Nadir Hakkı Önen vardı. Maden Mühendisi idi. Uzun müddet Genel Müdürlük yapmış, sonra Linyit Ocağı çalıştırmaya başlamıştı. Onun işletmesi için en iyi işletme derdik. Buna rağmen karatumba usulü çalışırdı.

Madenlerle ilgili kavga nerede, kavga şurada, kavga kömürlerle, boraksların başında. Bu işin kavgasını yapan bu madencilerin miktarı çokmu? Değil. Bir örnek vereyim. Bor'da 4 tane, birde Etibank 5 tane. 6 incisini bulmamız mümkün değil. Kim bunlar? Sırrı Yırcalı, Mortaş, Bortaş, Emet - Boraks, Türk - Boraks aynı adamın Bir diğeri Hüsamettin Yakal. Allah rahmet eylesin, hakkın rahmetine kavuştu bilirsiniz, hanımında rumdu, madenlerde ona kaldı.

Neden kavga madenler üzerinde oluyor. Tabii olur. Eğer Etibank, 2172 sayılı Kanunla Borları devralmasaydı, Etibank'ın bugün kârlı çalışması mümkün değildi. Etibank 1981 yılında yalnız Borakslardan 6 Milyar Lira civarında kâr sağladı. Diğer işletmelerinin zararlarını kapatarak, 3 Milyar Lira civarında kâra geçmek suretiyle yakta kaldı. Elbette önemli birşey. Meselâ Sayın Sırrı Yırcalı. İki seneden beri İsviçre'de tedavi görüyor, şifalar dileriz. 2 seneden

beri bu tedavi nasıl oluyor. İsviçre dünyanın en pahalı ülkelerinden biri. Elbetteki borakların sayesinde.

Linyitlere gelince; değerli konuklar, eğer bu madenler devletleştirilmeseydi, Türkiye'nin daha uzun müddet enerji probleminin halledilmesine imkân yoktu. Biliyorsunuz o devirlerde kömür depolarının önünde sıra beklerken kalp sektesinden ölen insanlar vardı. Eğer bu madenler, kömürler, 2172 sayılı Yasa ile Devletleşmemiş olsaydı, bu durum devam ederdi. Siz Kangal'da Kömür İşletmesini duymuşmu idiniz? Evet sahibi vardı, ama çalışmıyordu. Muğla'da zengin kömür yataklarımız var. Senenin 2 ayı çalışır, 10 ayı kapalı kalırdı. Yatağan Elektrik Santrali bu sene devreye giriyor. Aynı yerde Sekköy Elektrik Santrali ihale edildi. Bursa'nın Orhanelisi devletleşti, Elektrik Santral İnşaatı yarı safhaya geldi. Bursa'nın geri kalmış kazalarından biri olan Keles'te zengin kömür yatakları var, fakat işleten yoktu. Buda işletmeye açıldı. Burada da Elektrik Santrali kuruluyor.

Çan, Çanakkale'nin kazası. Linyit rezervleri var, yanmaya terk edilmiş. Taşaronlar çalıştırıyor, milletin serveti heder ediliyordu. Devletleşti ve vatandaşın istifadesine sunuldu. Behzat Bey'e bir yerde çok teşekkür ederim. Biz kendisini takdir ederiz. Sayın Behzat FIRUZ'un Genel Müdürlüğü döneminde Ankara'nın çok yakınında, Beypazarı ve Nallıhan arasında Çayırhan'da zengin linyit yatakları var, kimse çalıştırmıyordu. Ama sahipli idi, yanıyordu. Devletleştirildi. Şu anda 2 bin küsur vatandaş çalışıyor. Elektrik santrali bitmek üzere, inşaatı hızla devam ediyor. Orada hem bu millî servet yanmaktan kurtarıldı, hemde vatandaşın istifadesine sunuldu. Büyük bir istihdam yaratılmış oldu.

Şark lâfa geldimi, hepimiz konuşuyoruz. Arkadaşlar, Erzurum'a kömür Tunçbilek'den giderdi. Tunçbilek Kütahya'nın kazasıdır. Erzurum'a bağlı Oltu'nun Balkaya İşletmesi çalıştırılmazdı. 200 kişi çalışırdı. İşçiler aylarca para alamaz, günde 100-150 ton kömür çıkardı. Şark Linyitleri diye bir işletme vardı, oda zaten çalışamazdı. İspir'de kömür yatakları var, sahipli. Ancak çalıştıran yoktu. Erzincan'ın Çayırılı'sına bağlı Çilhoroz denilen bölgesi var. Buranın sahibi var, madenin kömürü var, çalıştıranı yoktu. Buralarıda Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumunun bünyesine alınmak suretiyle kısmende olsa hem vatandaşa iş bulundu, hemde bu yörenin yakıt ihtiyacı karşılandı. Ben asfaltitleri görmedim. «Şırnak» asfaltitleri devletleşti, ta Kayseri'ye kadar bütün vatandaşın yakacağı kömür buradan geliyor.

Çalıştıranlar zaten çalıştırıyorlar. Kanun çıkmasına rağmen demirler çalıştırılıyor, devletleştirilmedi. Karabük Demir - Çelik Fabrikaları için üstüne gitmedi, yine sahipleri çalıştırıyor. Bütün kavga iki konu üzerinde. Diğerlerine bakan yok, çünkü onları çalıştırıyorlar. Kömürde de yaygara koparıyorlar, «efendim sahalar alındı çalıştırılmıyor» diye. Ve nerde çalıştırılmayan? Çalıştırılmayan şurda. Bir havza düşünün, Tavşanlı, Tunçbilek havzası, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu tarafından çalıştırılıyor. Yanına vatandaş girmiş gıdıklıyor. İşte havza olan yerin etrafındaki gıdıklıyanları çektiler. Burda işletme devam ediyor. Yani bunların «çalışmıyor» dedikleri yerleri toplasanız, hepsi yüz kişiyi bulmaz.

Ankara'da geçen sene kömür sıkıntısı olmadı. Bu senede olmayacak. «Şimdi kömür alın» diyorlar mütemadiyen. Linyitler devletleştirildi üretim arttı. Biz 1967 yılında özel sektör ve resmi sektör temsilcilerini çağırdık. «Bu memleketin bir enerji politikası yok, gelin birşeyler yapalım» dedik. Kimse önerimizi benimsemedi. Yasa, «yeraltı servetleri devletin tasarrufu altındadır» diyor. Müdafiacısı yok. Kim konuşuyor piyasada? Özel sektör konuşuyor. Öbürleri nerde? Etibank'ı temsil eden, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu'nu temsil eden şahıslar nerede? Ağızları kilitli.

O zamanlar dedik ki, «beyler rezervlerin % 80'ini yer altında bırakıyorsunuz», bunlar Arpa, Buğday gibi ekilen şeyler değil, yarın biter. Ondan sonra geleceklere boş bir toprak bırakırız.»

—«Hayır» dediler «siz pek abartmışsınız, biz ancak % 60'ını bırakıyoruz» dediler.

Gelelim bizim KAPTIKAÇTI ANAYASASINA,

Değerli arkadaşlarım,

Vakit kısa, bu anayasada getirilen esaslarla sendikaların ve derneklerin bundan sonra kurulması mümkün olmayacaktır. Tabii ki eğer bu anayasa böyle geçerse. Bu anayasaya bir benzetme yaparsak, işçi Sağlığı İş Güvenliği Tüzüğü vardır, 500 maddeden ibaret, bugün nasıl uygulanmıyorsa eğer kabul edilse dahi bu anayasasında uygulanması mümkün değildir. Memleketi 12 Eylülde getiren 1961 Anayasası değildir. Sayın Üner GÜNER'in bu fikrini şiddetle reddederim. Yani, 1961 Anayasası, işçiyi köle gibi gören zihniyeti reddetti. «İşçi de insandır, bu da diğerleri gibi yaşama hakkına sahiptir» diye haklar verdi. Biz bunlardan vazgeçemeyiz. Şimdi, konuşanlar diyorlarki, «son sözünüzü de söyleyin, bitiyor zaten, hesabınız görülüyor». Ben, bu kanıda değilim.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Kurulu'nda karar alındı. «İşçiler için 1961 anayasasının getirdiklerinden vazgeçilmeyecektir.» Biz anayasanın Milli Güvenlik Konseyi'nden Danışma Meclisi'nden geçen bu şekliyle geçeceğine kani değiliz.

Danışma Meclisinde bir arkadaşımız bunlara, «İşverenlerin avukatı» dedi. «Hakaret ediyor» dediler.

Sayın ALDIKAÇTI. Eğer işverenlerin avukathği hakaretse, sende bir şirketin başkanvekilisin istifa et. Sayın Şener AKYOL da «hakaret kabul ediyoruz» dediler. Yani işverenlerin avukatlığını hakaret kabul ediyorlar. Ama hiç biri, mademki işverenlerin müşavirliği hakarettir, biz «müşaviriz ve bu nedenle istifa ediyoruz» demediler.

Anayasayı okuduk. Bunlar doğrudan, «Türkiye'de dernek ve sendika kurmak yasaktır» deselerdi kendilerini takdir ederdim. Yani «hakikaten cesaretlisiniz» derdim. Bunlar «bu anayasa ile dernek kurmak, sendika kurmak, kooperatifleşmek yasaktır» dememişler ama muhtelif yollarla serbest faaliyeti önlemişlerdir.

İşçilerin elde edilmiş haklarından vaz geçmeyeceklerini ifade ettik.

30 Eylül 1982 de 30 seneyi bitiren sendikacılık hayatımı noktayı bırakacağım. Ama şimdi anayasayı bekliyoruz. Bizden sonra gelecek genç arkadaşlarımıza sendikaları işçilerin hakları alınmış boş bir kurum olarak teslim etmek niyetinde değiliz.

BAŞKAN : Teşekkür ederiz. 4. Konuşmacımız sayın Behzat FİRUZ. Kendileri Maden İhracatçıları Birliği Genel Sekreteridir. Konuşmaları sırasında kendilerinden ricamız Cumhuriyet Dönemi madencilik sektöründe dış ticaret çizgisi nasıl bir şekil izlemiştir Yeni Anayasa Tasarısının buna ne gibi katkıları olacaktır, bu kazanımları belirtirlerse minnettar oluruz. Sözü kendilerine bırakıyorum

Behzat FİRUZ : Çok teşekkür ederim sayın Başkan, çok değerli dinleyenler, basın ve TRT'nin değerli mensupları. Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Burada en son söylenmesi gerekenleri en baştan söylemek istiyorum. Hakikaten biz madenciler bu memlekette ta başlangıçtan beri üvey evlat muamelesi gören bir düzen içinde bulunuyoruz. Madencilige ta baştan beri hakikaten gereken önemin verilmemesi, bu memlekette madencilik hakkında bu günkü tartışmalara da yol açmıştır diyebilirim.

Sayın başkan bana dış ticaret dengesindeki durum ve ihracatla ilgili görüşlerimi sunmayı söylediler. Bu hususta yanımda rakamlar olmamakla beraber zannederim ki sizleri tatmin etmeye çalışacak bir takım mütalaalarda bulunacağım. Türkiye'de madencilik, arzetmiştim bidayetden beri gereken ilgiyi ne yöneticilerden ne de bu işle meşgul olanlardan görememiştir, bu günkü durumu-muz bunu gösteriyor.

1950 lerde madencilikte ülkeler arasında 36. sırada olan Türkiye, 1980 de yani 30 sene sonra 54. sıraya düşmüştür. Gayri safi milli hasıla içinde madencilığe düşen pay bugün için % yarımı güç bela aşmaktadır. Bütün ihracatın da % 6 sı ve 7 si mertebesindedir. Bu bakımdan madencilığın dış ticaret açığının kapanmasında müessir olabildiğinden bahsetmek çok güçtür. Son incelememe göre, ihracatımız, ithalatımızın ancak % 47'sini karşılayabiliyordu. Zannederim bir kaç hafta öncede, yine gazete havadislerine göre % 70-72 ye kadar bu karşılama yükselmiş durumdadır. Burada madenciligi kimin daha iyi yapacağını tartışmak vakit kaybettirir. Madenciligi kim iyi yaparsa ona tevdi etmek durumundayız.

Ülkemizde özel ve resmi sektör bir bütün teşkil etmektedir. Binaenaleyh bu ayrımı buralara getirmek, hakikaten hiç bir fayda sağlamamaktadır. Arzetmiştim, memleketimizde madencilik hiç bir zaman devletin hakiki desteğini bulamamıştır. Her konuda devlet desteği vardır. Faraza birhususu size burada belirtmek isterim, maden ürünleri sanayi ürünleri olarak kabul edilmez. Kanun vardır. Bunun için çok uğraştık, hatta şu sıralarda yeni görevimde de uğraşıyorum, katıyen ilgililer bürokrasi buna taraftar olmuyor. Eğer maden ürünleri sanayi ürünleri gibi kabul edilebilseydi, sanayi ürünlerinin tâbi olduğu birçok yararlılardan madencilerde faydalanmış olacaktı.

Buna muvaffak olamıyoruz, uğraşıyoruz, uğraşmaya da devam edeceğiz. Madencilik eğer sanayi ürünleri değilse, sanıyorum ki, hiç bir ürün hakikaten sanayi ürünü olamaz. Bu bakımdan bilhassa mevzuatta madencilüğimizin gelişmesine ait bir çok aksi hükümler vardır. Bunları baştan sonuna kadar hakikaten düzenlemek zorundayız. Bu sırada en uygun bir devreyi geçiriyoruz. İşe Anayasa'dan başlamak gerekiyor.

Anayasayı takip eden devrelerde maden mevzuatında yapılacak düzenlemeler, yenilemeler çağdaş bir maden kanununun hakikaten hazırlanması, bir çok grift, geciktirilmiş hükümlerden kurtarılması suretiyle madencilüğimize yepyeni ufuklar açmamız

mümkündür. Çok büyük bir milletiz bunu kabul etmemiz lazım. Fakat intizamsızlık, nizamsızlık olduğu sürece hiçbir şeyde başarılı olunamaz.

Sayın ORHAN'a özellikle kabli teşekkürlerimi sunuyorum. Bir husus üzerinde durmamız gerekiyor. Devlet madencilige hakikaten gereken önemi verememiş, Anayasanın yani 1961 Anayasasının yer-kili maddesindeki hükümlere rağmen daha önce çıkarılmış bulunan 6309 Sayılı Maden Kanunu'nun ilgili maddelerine rağmen devlet, başarılı olamamıştır. Zannedirim 30 sene geçmiştir madencilikte bir denetim olmamıştır. Bir Maden Dairesi kurulmuştur, memleket içinde teşkilatlanmamıştır. Kanunda yeri var, teşkilatlanmamıştır, teşkilatlanmayınca da madenciler gereken denetimlerden tamamen mahrum kalmışlardır, belki işlerine böyle gelmiştir.

Ama, eğer Devlet denetim yapsaydı, bu kadar maden mühendisi yetiştiriyoruz, çok değerli elemanlarımız var, bir disipline tabi olsaydık, en kötü şey disiplinsizliktir, bugün halâ mevcuttur. Ötede beride mevcut olmuştur disiplinsizlik, tabi bundan sonra sayın Orhan'ın söylediği özel sektördeki keşmekeşte ortaya çıkmıştır. Bu keşmekeşliğin sebebi tamamen denetimden ve devletin yapması lazım gelen denetimden mahrum kalmış olmasıdır.

En büyük eksiklikte budur. Müsade ederseniz, ikinci tur konuşmamda 1961 Anayasasının biçimi, gerek teklif edilen anayasadaki ilgili madde hakkında görüşlerimi beyan etmiş olacağım. Teşekkür ederim.

BAŞKAN : Sayın FİRUZ'a teşekkür ederiz. 5. konuşmacımız Sayın Doç. Dr. Hikmet Sami TÜRK, Madencilik konusunda yeni Anayasa tasarısının hukuk açısından eleştirisini alacağız. Buyurun Sayın TÜRK.

Hikmet Sami TÜRK : Sayın Başkan, değerli konuklar, değerli konuşmacı arkadaşlarım,

Anayasa Tasarısı incelenirken her şeyden önce Türkiye'de neden yeni bir Anayasa yapmak gereğinin ortaya çıktığı ve yeni Anayasa'dan Türkiye'nin neler beklediği saptanmalıdır. Şüphesiz Anayasa'da nelerin yer alması gerektiği konusunda herkesin kişisel düşünceleri olabilir. Onlar ayrı bir tartışma konusudur. Bugüne değir yeni Anayasa'nın gerekliliği ve amaçları, başlıca şu belgelerde açıklanmış bulunmaktadır ı

1 — Genel Kurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan EVREN'in 12 Eylül 1980 günü Türk Milletine açıklaması,

2 — Kurucu Meclis Hakkında Kanun'un «Başlangıç» kısmı,

3 — Devlet Başkanı Orgeneral Kenan EVREN'in 23 Ekim 1981 günü Danışma Meclisi'ni açış konuşması,

4 — Nihayet bu günkü toplantının yapılmasına olanak veren Millî Güvenlik Konseyi'nin 70 sayılı kararı.

Bu belgelerin her birinde yeni Anayasa ile ilgili olarak yer alan hususları burada ayrı ayrı okumaya gerek yok. O nedenle başlıcalarını, özellikle ilkini ve sonuncusunu okumakla yetineceğim.

12 Eylül 1980 günü Türk Milletine yapılan açıklamada «hür, demokratik parlamenter sistemin şimdi olduğu gibi dejenere edilmesine ve tıkanmasına mani olucu ve Türk toplumuna yararlı bir Anayasa» hazırlanacağı belirtilmişti.

Kurucu Meclis Hakkında Kanun'un «Başlangıç» kısmında yeni Anayasa'nın amaçları biraz daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Devlet Başkanı, Danışma Meclisi'ni açış konuşmasında yeni Anayasa'nın hazırlanışında özellikle nelere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Son olarak 70 sayılı Millî Güvenlik Konseyi kararında da «Sağlıklı ve işler bir demokratik devlet düzeninin tesis», yeni Anayasa'nın temel amacı olarak gösterilmiş bulunmaktadır.

İşte bu belgeler göz önüne alındığında yeni Anayasa'dan beklenenler, başlıca şu noktalarda toplanabilir :

1 — Kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına almak, fakat bunların kötüye kullanılmasını, böylelikle toplumun anarşiye sürüklenmesini ve ülke bütünlüğünün tehlikeye düşmesini önlemek;

2 — Parlamenter rejimdeki tıkanıklıkları gidermek, bu arada parlamentoyu çalışmaz duruma düşmekten kurtarmak, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere yürütme organını güçlendirmek, yürütme ve yargı organlarının uyumlu çalışmasını sağlamak.

Yeni Anayasa'dan beklenenler bunlardır. Sözümlü ettiğim belgelerde bunların dışında bir hususa değinilmemiştir. Bunların dışında kalan hususları düzenlemek için hiç kimseye yeni bir Anayasa hazırlama görevi verilmemiştir.

Kısacası, — 70 sayılı Millî Güvenlik Konseyi kararında özetlendiği gibi — «Sağlıklı ve işler bir demokratik devlet düzeninin tesisi», yeni Anayasa'nın gerçekleştireceği temel amaç olarak ele alınmıştır. Anayasa Tasarısı'nın yalnız bu amaca yönelik çözümler getirmesi ve tartışmaların bunlar üzerinde yoğunlaşması gerekirdi. Oysa Anayasa Tasarısı Türkiye'nin temel hukuk düzeninde bu noktaların ötesinde değişiklikler yapmayı amaçlamaktadır. Ne 12 Eylül 1980 Hareketinin amaçları, ne Türkiye'nin yeni Anayasa'dan bekledikleri arasında bulunmayan hususlar, ayrıntılı düzenlemeler olarak Tasarıya girmiş bulunmaktadır.

Böylece Anayasa Tasarısı, sadece temel hak ve özgürlükler ve siyasal rejim konularında amacı çok aşan birtakım yeni düzenlemeler getirmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'de yeni bir ekonomik ve toplumsal model oluşturmaya yönelmiştir. Bu modelde mülkiyet hakkı, — Anayasa Komisyonu Raporu'nda belirtildiği gibi — «Devletten önce de varolan bir gerçek» olarak kabul edilmiş bulunmaktadır.

Anayasa Tasarısı'nın 43. maddesi bu açıdan anlamlıdır. 43. maddenin 1. fıkrasında «Herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir» denildikten sonra, şu cümle eklenmektedir : «Bu haklar, diğer temel haklar gibi, Anayasa'nın güvencesi altındadır». Aslında bu cümle gereksizdir. Anayasa'da yer alan bütün haklar gibi, mülkiyet hakkının da Anayasa güvencesi altında olması doğaldır. Ancak burada işin ilginç yanı, diğer hakların da güvence altında olduğunun ancak mülkiyet hakkı sayesinde belirtilmiş olmasıdır.

Yine 43. maddede Danışma Meclisi Genel Kurulunda Tasarı'dan çıkarılan bir son fıkra vardı. O fıkraya göre «Kamu hizmeti ve kamu yararı amacıyla dahi mirasçılarının saklı payları azaltılamaz». Burada da oluşturulmak istenen yeni ekonomik ve sosyal modelde hangi çıkarların, hangi yararların göz önünde bulundurulduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Böylece Anayasa Tasarısı üretim araçlarının özel mülkiyeti ilkesinden, başka bir deyişle, kapitalist ekonomi anlayışından hareket ederek Türkiye'nin şimdiye kadarki karma ekonomi modelinde mevcut dengeleri özel teşebbüs yararına değiştiren çeşitli düzenlemeler getirmiştir.

Tasarının toprak ve tarım reformunu fiilen olanaksız kılan 44. maddesi, kamulaştırma ve devletleştirmeleri son derece güçleştiren 48 ve 49. maddeleri, sağlık hizmetlerini âdeta özel sektörden bekleyen 63. maddesi, özel sektöre yeniden yüksek okullar kurma hak-

kı veren 166. maddesi, görünüşte radyo ve televizyon istasyonlarının, Devletçe kurulması ilkesini benimseyen 167. maddesi yanında izin sistemi çerçevesinde özel sektöre de aynı olanağı sağlayan 26. maddesi, bu konuda gösterilebilecek örneklerden sadece birkaçıdır.

Bu gibi düzenlemeler aynı zamanda ekonomik ve sosyal haklarla ilgili olarak, Devlete yüklenen bir yığın görevin yerine getirilmesini güçleştirecek, hatta bu görevlerin Devletin «malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde» yerine getirileceğini belirten 74. madde hükmünü daha başlangıçta ön plana çıkaracak niteliktedir.

Anayasa Tasarısı, doğal servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesiyle ilgili 161. maddesinde de benzer bir tutum sergilemektedir. Tasarı, şimdiye kadarki karma ekonomi modelinde mevcut dengeleri değiştiren diğer hükümleri gibi, bu düzenlemede de Türkiye'nin yeni Anayasa'dan beklediklerinin ötesine gitmiştir. Gerçekten Tasarı, Türkiye'de yeni bir Anayasa yapılması vesilesiyle doğal servetler ve kaynaklar konusunda da yeni bir düzen getirmeyi amaçlamaktadır.

Anayasa Komisyonu üyelerinden ikisinin karşı oy yazdığı 161 madde, dış görünüşüyle Tasarının genel özelliklerini paylaşmaktadır. Bilindiği gibi, Anayasa Tasarısı, Türkiye'nin ilk yazılı Anayasası olan 1876 Kanun-i Esasî'sinden bu yana yapılan en uzun Anayasası olmaya aday gözükmektedir. Maddeleri de böyledir. 161. madde de, Tasarının en uzun maddesi değilse bile, en uzun maddeleri arasında yer alabilecek bir maddedir.

Yine bilindiği gibi, Anayasa Tasarısı son derece ayrıntılıdır. 161. madde de böyledir. Diğer bir çok madde gibi bu madde de, ancak bir kanun ya da tüzük, hatta yönetmelik konusu olabilecek hükümlere yer vermiş bulunmaktadır.

Tasarı, somut olaylardan hareket edilerek onlara tepki niteliğindeki hükümlerle hazırlanmıştır. Bu tutumun bir örneğini maddenin devletleştirilmesi ile ilgili olarak 161. maddede de görmekteyiz.

Tasarının tümü için yeterli bir gerekçe gösterilmediği gibi, 161. madde için de yeterli bir gerekçe gösterilmemiştir. Nitekim Anayasa Komisyonu Raporu'nda 161. madde için verilen 1961 Anayasası'nın 130. maddesi yerine neden böyle ayrıntılı yeni hükümler getirildiğini açıklamamaktadır.

Fakat yapılan değişiklikler incelendiğinde Tasarının hangi dűşüncelerle, hangi amaçlarla 161. maddeyi getirdiği anlaşılabilir. Bunun için 1961 Anayasası'nın 130. maddesiyle yeni Anayasa Tasarısı'nın 161. maddesi arasında bir karşılaştırma yapmakta yarar vardır.

Önce her iki metin arasındaki ortak noktayı söyleyelim : Tasarı, —1961 Anayasası'nın 130. maddesinde olduğu gibi— burada da 161. maddenin ilk cümlesi olarak «Tabii servetler ve kaynaklar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır» hükmünü koymaktadır. Bu, 130. madde ile yeni 161. maddenin tek ortak hükmüdür. Aslında bu hüküm, Maden Kanunu, Petrol Kanunu, Yeraltı Suları Hakkında Kanun gibi özellikle doğal servetler ve kaynaklarla ilgili çeşitli kanunlarda yer alan ve Medeni Kanun'un 641. maddesinden gelen bir hükmüdür. Fakat Tasarı, bu ilkeyi koyduktan sonra ona uygun hükümler getireceği yerde, — özellikle temel hak ve özgürlükler konusunda yaptığı gibi— burada da önce koyduğu ilkeyi daha sonra etkisiz duruma indirgeyen, bir bakıma onu anlamsızlaştıran hükümlere yer vermektedir.

Nitekim 1961 Anayasasının 130. maddesi doğal servetler ve kaynakların aranması ve işletilmesi hakkını kural olarak Devlete verdiği halde; yeni Tasarı, arama ve işletmenin Devlet ve özel teşebbüs eliyle yapılacağını, ancak Devletin öncelik hakkına sahip olacağını hükme bağlıyor. Fakat bu öncelik hakkı, iki yıllık bir süre ile sınırlanmıştır. İki yıl sonunda öncelik hakkı kalmayacaktır.

İşte bu gibi hükümlerle birlikte özel teşebbüsün doğal servetler ve kaynakları arama ve işletme yetkisi, ilk kez bir anayasal hak olarak tescil edilmektedir. Gerçekten 1961 Anayasası'nda doğal servetler ve kaynakların özel teşebbüs eliyle aranması ve işletilmesi «kanunun açık iznine» bağlandığı halde; yeni Tasarıda arama ve işletme, özel teşebbüs için bir anayasal hak olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Sadece bununla da kalınmamış, ilerde çıkarılacak kanunla özel teşebbüsçe arama yapılmasının «teşvik» edileceği de belirtilmiştir.

Sırası gelmişken, 1961 Anayasası'nın 130. maddesi ile yeni Tasarının 161. maddesi arasındaki bir termonoloji farkına işaret etmeden geçemeyeceğim. 1961 Anayasası, özel teşebbüsün arama ve işletmesini «kanunun açık iznine» bağladığı için; özel teşebbüsün doğal servetler ve kaynakları arama ve işletme yetkisi, hep bir «idarî izin» olarak düşünülmüştür. Özel teşebbüs, bir idarî izne dayanarak doğal servetler ve kaynakları arayabilmekte ve işletebilmek-

teydi. Oysa yeni Tasarı, özel teşebbüsün arama ve işletme yetkisini bir «hak» olarak nitelemektedir.

Aslında 1961 Anayasası'nın arama ve işletme izni ile ilgili hükmü, yeni bir hüküm değildi. Çünkü Türkiye'de en eski düzenlemelerden beri özel kişilerin doğal servetler ve kaynaklarla ilgili arama ve işletme yetkileri, hep bir «ruhsat», bir «izin» olarak nitelenmiştir. Örneğin Dilaver Paşa Nizamnamesi olarak bilinen 1867 tarihli Ereğli Kömür Madeni Hümayunu Nizamnamesi'nde «ruhsat tezkeresi» terimi kullanılmaktaydı. Aynı terim, 1879 tarihli Maadin Nizamnamesi'nde de benimsenmişti.

Halen yürürlükte olan yasalara gelince; 6309 sayılı Maden Kanunu «arama ruhsatnamesi», «işletme ruhsatnamesi» ve «işletme imtiyazı» terimlerini kullanır. «işletme hakkı» ise, işletme ruhsatnamesi ve işletme imtiyazını belirten ortak terim durumundadır.

Petrol Kanunu da, «arama ruhsatnamesi» ve «işletme ruhsatnamesi» terimlerini benimsemiş; sadece arama ruhsatnamesi veya işletme ruhsatnamesinden doğan hakların herhangi birini «petrol hakkı» olarak adlandırmıştır.

Yeraltı Suları Hakkında Kanun, «arama belgesi»; Tuz Kanunu, «işletme izni» terimini kullanır.

İşte 1961 Anayasası da, — bir kısmı kendinden önce, bir kısmı da kendinden sonra yapılmış bu yasalarda olduğu gibi — özel teşebbüsün doğal servetler ve kaynakları arama ve işletme yetkisini bir idarî izin olarak görmektedir. Yeni Anayasa Tasarısı ise, özel sektörün arama ve işletme yetkisini açıkca bir anayasal hak olarak düzenlemektedir.

161. maddenin diğer özellikleri ve onların değerlendirilmesi hakkındaki görüşlerimi ikinci turdaki konuşmamda sunacağım.

BAŞKAN : Sayın TÜRK'e teşekkür ederim. Son konuşmacımız sayın Ömer YENEL'i davet ediyorum. Kendileri Maden Mühendisleri Odası adına bu panele katılmışlardır. Sayın YENEL, tekrarlardan kaçınarak, aksayan yönleri belirtmenizi rica edeceğim. Bu düzenleme ile madencilik sektörüne neler getirilecektir? Bu konuda neler söyleyebileceksiniz?

Ömer YENEL : Sayın dinleyiciler, sayın basın mensupları, sözlerime madencilik sektörünün çok temel, ilkesel bazda bazı noktalarını vurgulamakla başlamak istiyorum. Madencilik sektöründe bir takım yasal düzenlemelere gitmek, hele hele anayasaya

madde koymak isteniliyorsa madencilik sektörüne özgü bu özelliklerin mutlaka ve mutlaka bilinmesi gerekir. Bu noktaları açıklamaya çalışırken hoşgörünüze sığınarak son derece basit cümleler kullanmaya çalışacağım. Çünkü çok yerlerde çok defalar söyledik. Bu denli somut gerçeklerin anlanmadığını, uygulamaların çok ters olduğunu gördük ve bizi anlayamadıkları sonucuna vardık.

Madencilik sektörünün en önemli özelliğinden bir tanesi madenlerin bir daha yerine konamayan varlıklar oluşudur. Yani madencilik sektöründe üretim yaptığımız zaman, yerin altındaki madeni aldığımızda onun yerine bir daha yenisini koyamazsınız. O üretim biçimi, o gün için ülkeye ne kadar faydalı olmuşsa o kadarı kalır. Ondan sonra yaptığımız yanlışları gördüğünüzde giden gitmiştir. Yeni düzenlemeleri ancak kalanlar için getirebilirsiniz. Bir koyun üretiminden bir buğday üretiminden çok çok farklıdır madencilik sektörü. Madencilik sektörünün bu temel özelliğini hiçbir zaman gözden uzak tutmamak gerekir. Hele yakın tarihimize baktığımızda, zamanında 3-5 dolara ihraç ettiğimiz madenlerimizi bugün dışardan alamaz duruma geldiğimizi görürsek, bu konudaki titizliğimizi, bu konuda dikkatli olmamızın gereğini çok daha iyi anlarız.

Birde kasıtlı ve yanlış bilgiler verilerek bazı iyi niyetli çevrelerin, kamu oyunun bile yanıltıldığı bir konuya değinmek istiyorum. Sayın dinleyiciler, Türkiye yeraltı servetleri bakımından anlaşılabilir dilde konuşuyorum, madenler bakımından sonsuz zenginliklere sahip bir ülke değildir. Bu matematiksel, bilimsel olarak, rakamlarla saptanmıştır (Bilinen rezervler itibariyle). Yeraltı bakımından zenginiz, yeraltı madenlerle dolu, işletemiyoruz gibi bir düşünceyle kesinlikle çıkmamız gerekir. Bu falcılıktan öte birşey değildir.

Bu temel iki özelliği ve birde Madencilik sektörünün yani madenlerin bir ülkenin kalkınmasında temel taşlar olduğunu, itici güç olduğunu göz önüne aldığımızda, Madencilik sektöründeki yasal düzenlemelerde, üretim, yatırım ve planlamalarında ne denli dikkatli olmamızın gereği ortaya çıkmaktadır. 1961 Anayasası bu gerçekleri gözönünde bulundurarak ve bu gerçeklerden hareket ederek madenlerin, diğer ulusal kaynaklarda olduğu gibi, işletme hüküm ve tasarrufunu devlete vermiştir. Böylesine önemli bir konuda böylesine dikkatli yatırım ve üretim planlamaları yapılacak bir konuda, hüküm ve tasarruf yetkisinin devlet gibi bir örgütün elinin altında olması gereklidir.

Birisi çıksa gelse ve, «tüm ormanlarınızı keseceğim 3 senede size milyarlarca dolar döviz getireceğim» dese, yıllar yılıdır olumlu bir kamuoyu oluşturma sonucu adamı kovarız. Ama yerli yabancı bütün gazetelere «niye gelmiyorsunuz, madenlerimizi niçin çıkarmıyorsunuz» diye üç dilden ilanlar veriyoruz. Bu bir çelişkidir. Biraz evvel Sayın GERAY'ın bahsettiği gibi ulusal kaynaklara bakış açısındaki bir çelişkidir. Bu çelişki benim ilk baktığım kadarıyla şuradan kaynaklanmaktadır. Bir tarafta, ormanların Devlet tasarrufu altında olmasından zarar gören sanıyorum 6 - 7 milyon orman köylüsü, diğer tarafta ise madenlerin devlet tasarrufu altında olmasından zarar gören 8 - 10 tane maden patronu var.

Sayın dinleyiciler, 1961 Anayasası'nın 130 Maddesinde «Tabii servetler ve kaynakları, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin, devletin özel teşebbüsle birleşmesi veya doğrudan özel teşebbüse yaptırması kanununun açık iznine bağlıdır» denilmektedir. Türkiye karma ekonomi sistemini benimsemiştir, biz burada bir sistem tartışması yapmıyoruz, ama hüküm ve tasarrufu doğrudan doğruya devlete vermiş ve kanunun açık izniyle özel sektöre işletilme şansı vermiş 1961 Anayasası.

1982 Anayasası tasarısında tabii servet ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır denilmiş ve arkasından bu maddeyi etkisizleştiren, amiyane deyimle sulandıran bir sürü cümleler ilave edilmiş. Hemen devam ediyor, «Tabii servetlerin aranması devlet ve özel sektör tarafından yapılır» ve yine devam ediyor: «Bir alan için verilen arama hakkı, iki yıl sonunda kendiliğinden düşer.» Bu konular bir yönetmelik maddesidir. Bir maden yönetmeliği bir maden tüzüğü maddesidir. Hele günümüzde eğer bilimsel madencilik yapacaksa iki yıl rakamı son derece anlamsızdır.

Devlette çalışan arkadaşlarımız, özellikle MTA'da çalışan arkadaşlarımız bilirler. Bir madenin aranmasında MTA usulleriyle ki bilimsel yöntemlerdir, ısıklık çalınarak maden aranmamaktadır ve bu arama işlemi iki yılda bitmez. Evet MTA uzun çalışmaktadır ama hızlı çalışmakta hiç bir zaman iki yılın altında değildir. Bu bakımdan maden arama hakkındaki devletin aldığı bu öncelik otomatikman işlemez duruma getirilmek istenmektedir.

Devlet herhangi bir madene girdiğinde aramayı bitiremeder, mutlaka ve mutlaka ruhsatı düşecektir ve de onun arkasından saha hemen özel sektöre geçecektir. Bir madenin varlığı artık ayağımıza takılmıyor, Uzun Mehmet tarafından ya da Divriği Demiryolu ya-

pılırken maden bulunamıyor artık. Bir maddenin varlığını bir takım bilimsel yöntemlerle aramamız gerekirken, iki yıl gibi bir süre ve iki yılın sonunda onun elinden kaptım benim elime geçti gibi bir takım küçük hesaplarla Anayasa hazırlanmamalıdır.

1961 anayasasının karşısına 1982 yılında yeni bir anayasa ve madenlerle ilgili, tabii servetlerle ilgili bir anayasa maddesi getirilmiştir. Bu getirilirken de madenlerimizin daha iyi işletilmesi, ülke yararına ulusal yararlar bakımından daha iyi işletilmesi gibi bir takım gerekçeler ileri sürülmüş olabilir. Tabii bu küçük hesapları görüyor bu gerekçelere inanmıyoruz ve diyoruzki; teşekkür ederiz zahmet etmeyin,

BAŞKAN : Sayın konuklar, panelin birinci bölümünü tamamlamış bulunuyoruz. Ben sayın konuşmacılardan ikinci tur için kişisel konulara girmeden tekrarlardan kaçınarak, kısa ve öz görüşlerini belirtmelerini rica edeceğim, zira dinleyicilerimizden gelecek sorulara da yanıt vermek zorundayız. Bu nedenle kısa ve öz sonuçta gidilmesini rica edeceğim. Sayın GERAY buyurun.

Prof. Dr. Cevat GERAY : Keşke bu uyarıyı sayın GÜNER konuşurken yapsaydınız da bana sataştığı zaman sayın başkan, müsaade etmeseydiniz, ben yine kişisel planda kalmadan şunu belirtmek istiyorum.

Bu tür toplantılarda zaten hep aynı yöndeki koşturucu görüşlerin değil, çeşitli görüşlerin temsil edilmesi zorunludur. Ben tabii YÖK yasası çıkmadan önce, hocam Prof. Fehmi Yavuz da burda, Profesörlüğümü belli nesnel kurallara göre kazanma onurunu taşıyorum. Kürsüden «bu tip profesörler» diyen kişiye herhalde benim yanıt vermem gerekmez. Böyle konuşmacıların burada değil, herhalde Danışma Meclisi'nde bulunmaları, Anayasa Tasarısı'nı savunmaları gerekir.

Elbette ki sayın GÜNER temsilcisi olduğu özel kesimin erdemi üzerinde duracaktır. Ben bunu yapmıyorsam, tabii ki benim görüşlerimi benimsemiyecektir. Ben de böyle bir görevi ve misyonu yüklenmiş değilim. Burda 30 yıllık bilimsel yaşamımın sonucunda vardığım kimi temel görüşleri herhalde savunmak ya da açıklamak durumundayım, bunu isteyen benimser, istemeyen benimsemez, bu beni ilgilendirmez.

Ben ulusal zenginliklerin, doğal servet ve kaynakların bir bütün olarak toplum yararına kullanılmasının ilke olduğunu açıklamaya çalıştım. Özellikle sayın TÜRK'ün belirttiği biçimde Ana-

yasa düzenlenmesi öngörülen amaçları aşmış, ben de onu belirtmeye çalıştım. Şimdi durup dururken bir takım temel özgürlükleri ve hakları kısıtlarken, bir yandan da bireyselliliğe, bireysel bir takım çıkarılara yeşil ışık tutucu düzenlemelere gitmek nereden geldi, bunu anlayamadığımı yeniden vurgulamak istiyorum. Şimdi özellikle madencilik kesimiyle ilgili olarak sayın Sendikacı arkadaşımızın devlet kesiminin işveren olarak herhalde nasıl olumlu davrandığını açıkladı. Ayrıca, bir takım konularda da devlet işletmeciliğinin erdemli yanları vardır.

Ben bu vesile ile batı dünyasında, çevre ve enerji sorunlarını özellikle ileri gitmiş ülkeler açısından yapılan incelemelere başvurudum. Bunlar toprak kaynaklarını korumak için özel önerilerde bulunuyorlar. Tüm dünyanın enerji ve yeraltı kaynaklarını, doğal kaynaklarını kullanmak için dünya çapında bir plan yapılması gereğine değiniyorlar. Özel kesimin bu işin altından kalkabileceği konusunda ciddi endişeleri var. Özel kesim, ileri teknoloji kullanmaya hazır değil. Üstelik, özel kesim bir yandan üretirken, bir yandan da doğayı kısırlaştırıyor. Kaynakları öylesine sömürüyor ki, çıktığında doğa bozulmuş, kaynaklar sonuna dek tükenmiş oluyor.

Türkiye'deki uygulama da bu doğrultuda. Özel kesim, doğası gereği kârın azamiye çıkmadığı yere gitmez, ya da kârını azamiye, en üst düzeye çıkarabilmek için bu kez işçi haklarını kısıtlamak zordur. Anayasa ile işçi haklarının, örgütlenmesinin kısıtlanması, toplu pazarlık hakkının kısıtlanması, yüksek Hakem Kurulu ve benzeri düzenekler getirilerek çalışanların aleyhine durumların getirilmek istenmesi, zaten bunlarla ilgili.

İşçi ücretleri de maliyete bir girdi olduğuna göre, kârın maksimum olmasına en üst düzeye çıkması için bütün önlemler anayasal bir güvenceye kavuşturulmak istenmektedir. Oysa, madenlerin doğal kaynakların, ulusal kaynakların, devletin egemenliği, ve egemeninde olması demek, bunu ister işletirken, ister ararken sonuçlarını toplumun yararına kullanmak demektir.

Yani, şu ya da bu kesimin, zümrenin çıkarlarını en yüksek düzeye çıkarmak, demek değildir. Türk toplumu, tüm ulusal değerlerini, kanımca arkadaşlarımızın da belirttiği gibi, ussal planlı bir biçimde kullanmalıdır. Böylece ele güne muhtaç olmadan, kendi ilerlemesini, kalkınmasını sağlamak, toplumda herkesin bundan, kalkınmanın nimetlerinden büyük ölçüde yararlanmasını sağlamak amacına varılabilir. Madenlerin doğal servet ve kaynakların devletin egemenliği ve egemeni altında olması demek, işte, ulusun, toplumun hizmetine, yararlanmasına sunmak demektir.

Şu anda buna 1982 anayasası demek içimden gelmiyor. Henüz bir Anayasa tasarısıdır, bu. Gönül diliyor ki, tasarı Konsey'den çıktığı ve son biçimini aldığı zaman bu tür düzenlemeler bulunmasın. Onun içindir ki, tasarıya 1982 projesi olarak bakıyorum, doğrusu benimsiyemiyorum bunu. İşte en önemli şey 1961 Anayasası ile 1982 projesindeki tasarı arasındaki fark, özel kesimi devletle eşit bir düzeye getirmek. Bu ne demektir? Bir yandan doğal kaynaklar, devletin egemenliği altında diyorsunuz, öbür yandan da aramada ve işletmede özel kesimle devleti birbirine eşit duruma indiriyorsunuz. Bu olamaz. Devletin yalnızca işletmede öncelik hakkı var. Bunu iki yılda kullanamazsa düşer. Arkadaşlar egemenin, devletin hakları düşer mi? Bu tür düzenekleri ben Anayasaya yakıştıramıyorum. ALDIKAÇTI tasarısında bu tür bir takım incelikler vardır. Bunlardan biri de kıyıların kullanımıyla ilgilidir. Arkadaşlar daha Anayasada hiçbir hüküm yokken, yüce Yargıtay'ın çeşitli kararlarında, sonra da inançları birleştirme kararlarında, devletin egemenlik ve egenim hakkını kullandığı alan olarak kıyılardan herkesin ücretsiz, hiç bir karşılık ödemeksizin serbestçe yararlanması gerektiğini özel iyeliğe kamu olamayacağını belirlemiştir. Yüce mahkemenin kararları bu yolda görüşleri birleştirilmiştir. Anayasa tasarısı yokken de kıyılar toplumundu, toplumun olması gerekiyordu. Özel mülkiyet oluşturulamazdı. Bakıyorsunuz, yeni düzenlemede kıyılar için de bir madde öngörülmüş, kıyılar kamunun yararlanmasına sunulur denmiş, sonra bunun bir istisnası getirilmiş, özel kişilerin yararlanma olanakları ve koşulları yasa ile belirtilir, denmiştir.

Şimdi bu yasa ile ne belirtilecek? Nasıl yararlanacağı belirtilecek? Kimileri söylüyor ki, tasarıya bunu koyduranların ve koyanların bir kesiminin boğaziçinde yalıları varmış. Boğazı kapatan ya da başkalarının yararlanmasını engelleyen bu yalılar üzerinde birtakım yerleşik çıkarları varmış. Ben bunlara girmek istemiyorum. Ama, devletin egemenliği ve kullanımı altında olan yerlerde iyelik oluşamayacağına göre, her nasılsa haksız yere bir özel mülkiyet oluşmuşsa yasalar tapunun iptalini gerektirdiğinden mahkemelerce tapu iptali kararları verilegelmektedir. Hala veriliyor. Bunun Anayasa hukuku profesörü olan komisyon başkanının hukukçu olan bir profesörün çok iyi bilmesi gerekir ki haksız elde edilmiş olan tapular iptal edilir ve gereği yerine getirilir.

Orman işletmeciliği konusunda da 1961'den yine küçük bir kelime oyunu ile sapılıyor. Bunu da vurgulamak istiyorum. Deminecek sayın Oda temsilcisi değindi. Ormanların işletilmesi devlete

birakılıyor, dedi. Oysa tasarıda devlete bırakılan ormanın iyeliği ve yönetimi. «İşletilmesi» özel kesime devredilebilecek.

Dikkat buyurun, yönetim kamu kuruluşuna özgüdür, doğal sonucu olarak devredilemez. Orman Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti'nin Orman Genel Müdürlüğüdür, elbette yönetimi kamunun hakkıdır. Ama işletme «Orman işletmesi»dir. Burada böylesi bir kelime oyunu ile, orman işletmelerinin de özel kesime verilmesine olanak sağlanmak isteniyor. 1961 Anayasasının ilgili maddesinde Orman mülkiyeti, yönetimi ve işletmesinin özel kesime devredilemeyeceği açıkça belirtiliyordu. Tasarıda, «işletme» sözünün çıkarılması bu açıdan anlamlıdır. 1961 li yıllara gitmek istiyorum. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin İdari İlimler Enstitüsü'nde serbestçe tartışılarak, herkesin katkısıyla bir Gerekçeli Anayasa Tasarısı önerisi yapılmıştı. Orada tek bir madde ile bütün bu ulusal servetler konusu halledilmiştir. Onu bir örnek olarak belirtmek istiyorum : «Doğal servetler ve kaynakları korumak, ve bunlardan ulusal çıkarılara uygun olarak yararlanmayı sağlamak devletin görevlerindedir.» Böylece, herhalde devlet görevlerini yerine getirirse o zaman tüm doğal servetlerimiz, hatta kültürel, ekin sel ve insan yapısı olan servetlerimiz korunmuş olacaktır. Teşekkür ederim.

BAŞKAN : Teşekkür ederiz. Sayın GÜNER, buyurun.

Üner GÜNER : Behzat Bey'le sıramızı değiştirdik.

Behzat FIRUZ : Sayın başkan, muhterem dinliyenlerim, basının değerli mensupları. Bundan önceki birinci turda, aşağı yukarı özet bir şekilde fikirlerimi arzetmiştim. Şimdi ikinci turda bilhassa 1961 Anayasası ve 1982 anayasa tasarısı hakkındaki mütalaalarımı sunmak istiyorum. Her zaman unutulmuş bir husus var bilhassa sayın meslektaşım Ömer YENEL Bey temas ettiler. Fakat daha fazla üzerinde durulması lazımdır, benim kanaatimce. Devlet hiç bir zaman denetim görevini gerektiği biçimde kullanmamıştır ve kullanmamaktadır.

Görülüyorki, Sayın ORHAN' burada bir takım aşırı kazançları dile getirdiler, hepsi doğrudur. Bu aşırı kazançlar olmuştur ve bu aşırı kazançlarda milletin kazanç sağlayamayan kısımlarının cebinden çıkmıştır. Bunların sebebi nedir? Devlet kendi malına sahip çıkamamaktadır ve çıkmakta istememiştir. Hakikaten 1954 de çıkan 6309 sayılı kanun, denetim görevini devlete gayet mükemmel bir şekilde 157. madde ve diğer maddelerle vermiştir. Memlekette zamanla hakikaten çok değerli maden mühendisleri çık

mıştır. Denetim yapılmıyor. Maden Dairesi memleket içerisinde organize edilecek, yeni şubeler açılacak, bu şubeler memleketteki madencilik kontrol edecek, edilmiyor. Bunun sebeplerini bilmekte mümkün değil.

Dahası var, memlekette madencilere kredi sağlayacak bir Maden Bankası, yardım bankası gibi bir banka kurulacaktır, nitekim kuruldu, tayinler yapıldı hiç bir zaman çalışma imkânında bula madı. Binanaleyh özel ve resmi kesim kavgasını bu noktaya kadar bu sebepten getirmiş oluyoruz. Memleket bir bütündür, özel ve resmi sektör olarak aynı hakka sahip olmalıdır, ancak denetimi olmazsa, insan tabiatı gereği bir takım aşırı kazançlar doğacaktır.

Özel kesim töhmet altındadır, bu töhmetlerin hepsi yerindedir fakat, bunda devletin kontrolsüz, murakabesinden yoksun, çalışmalarından bahsetmek lazımdır. Özel teşebbüs hakkındaki kısa notumu arz etmek istiyorum. Nedir bu kusur ve töhmetler. En kötü kusur ve şartlarla çalışılmaktadır. Maden işletmeciliği prensiplerine uyulmamaktadır. İşçi sağlığı hususunda özel teşebbüs madencilik gerekeni yapmamaktadır.

İkincisi mevcut rezervin, çok az bir yüzdesi çıkarılabilmektedir. Bir defa olarak bunlar teşekkül etmiştir, bunun mümkün merete fazlasının yerden alınması ve milletin hizmetine sunulması gerekmektedir. Bu olmuyor, büyük bir kısmı içerde kalıyor. Fakat bunun kontrolü mümkün değildir, mümkündür ama yapılmıyor; çünkü denetim hiç bir zaman gerçekleşmemiştir. Ben bunun üzerinde durulmasını özellikle huzurunuzda, burdaki arkadaşlarımdan rica ediyorum. Değerli arkadaşlarımız yüzlerinden de belli, herhalde bunun üzerinde esaslı çalışmalar hükümetlere, devlete kabul ettirilmelidir.

3. sü işçi hakları vaktinde ve iyi bir şekilde yerine getirilmemektedir ve gözetilememektedir. Bütün bunların hepsi varittir. Ben bölüm halinde bunları özetledim. Hakikaten bütün bunların hastalığın sebebi denetimsizliktir. Denetim de olmayınca gayet tabii bir takım özel kesim, resmi kesim kavgası ilanahiyet devam edecektir. Hangi kesim bu işi yapmalıdır.

Gayet tabii güçü olan yapmalıdır, hangisinde güç varsa ve güçü nisbetinde yapmalıdır. Devlet herşeyi yapsın, ama hayır yapamaz, keşke yapsa. Hepimizde bu memleketin ilerlemesini isteyen insanlarız. Bu millette hakikaten öncedende arzettiğim gibi büyük enerji var. Ama bunu bir intizama ve nizama koymak lazımdır. Bakın Türk işçisi gidiyor yurt dışında bu işi ayarlayabilen:

ülkelerde çok başarılı oluyor. Ama bizde aynı randımanı sağlamak mümkün değil, bunu acı olarak maalesef burada belirtmek zorundayım. Almanya'daki verimlilik, randıman, burdakinden çok daha fazla, aynı adamlar, aynı işçiler, fakat bir düzen kurulmuş, intizam mefhumu teşekkül etmiş, onun içinde insanlar daha iyi çalışabiliyorlar.

Şu halde burada bilhassa belirtmek istediğim husus, devlet mali gücü nisbetinde herşeyi üstlensin, yapabileceğini üstlensin. Bugün ben iş hayatından hatırlıyorum, planlar, projeler yapıyorsunuz, birçok şeyler yapmak istiyorsunuz fakat Devlet Planlama Teşkilatı'na gidiyorsunuz, % 60 kısıntı, Maliyeye gidiyorsunuz gereken ödeneği vermiyor, neden? Devletimiz hepsine yetişemiyor. Bu yüzden de madenciliğimiz geri kalmıştır. Gereken ihtimamı görememiştir.

Memleketimizde bir takım hizmetler vardır. Ulaşım hizmetleri, enerji hizmetleri, bunların hepsi noksandır, bilmiyorum, telefonlardan memnunmusunuz? Enerjiden memnunmusunuz? Hiçbirinden değiliz. Bin yabancı ülkedeki ulaşım, bir yabancı ülkede ki enerji hakikaten bizde yok. Yani enerji sarfiyatı kısıtlanıyor. Telefonların başında bir saat bekliyorsunuz, açılmıyor. Bütün bunlara devletin uzanması, yapması lazım. Bunlar varken, bir takım yeni hizmetlere ulaşmanın yararlı olacağı kanaatinde değilim

Keşke devletimiz zengin olsa da herşeye elini uzatabilse. Arzettim, milli hasıla içinde madencilige düşen pay ne kadar az, aynen sayın Ömer YENEL arkadaşımın söylediklerine iştirak ediyorum. Memleketimiz maden rezervi bakımından ahım şahım bir memleket değil ama, Türkiye şartlarına uygun, Türkiye'yi kalkındıracak seviyede de rezervler mevcut. Bu nedenle bunları değerlendirelim ve en iyi şekilde değerlendirilmesi içinde gereken yasal tedbirleri almak zorundayız. Hepsini destekleyeceğiz, devletide özel sektörde. Eşit şekilde desteklersek, denetimi yaparsak aşırı kazançlarda ortadan kalkar, hepimiz şikâyetciyiz aşırı kazançlardan.

Bunlardan kim şikâyetçi değildir, milletin bir kısmı fakir fakara yaşarken bir kısmının yurtdışında bilmem şöyle böyle göze batar şekilde yaşamalarına herhalde göz yummamız doğru değildir.

Ben 1961 Anayasası'ndaki hükümlerle 1982 tasarısındaki hükümler arasındaki sayın hukukçuların burada belirtmiş oldukları hususları dinledim, hakikaten yerindedir, kısmen iştirak etmediğim kısımları da vardır. Çünkü hiç bir zaman devletin denetim gö-

revinden laf açılmadı. Bunu bilhassa devletin denetim görevi olduğu takdirde özel ve resmi kesim olsun hepside işler. Aynı şekilde memlekete yardım eder, çünkü herşeyi devlete yüklersek, hiç bir netice alamayız. Altyapı hizmetlerini gerektiği şekilde yapamayan bir devlete herşeyi yüklemeye çalışmayalım.

Devletin hüküm ve tasarrufu altında prensibi doğrudur, ancak bu birtakım intizam ve nizam dahilinde devletin bir planlama ve organizasyon vazifesini devlete vermektedir. Bundan hakikaten bilhassa bahsetmek zorundayız. Binanaleyh, devletin hüküm ve tasarrufu altında oluşu doğal kaynakların doğrudan doğruya bunun bir planlamaya ve denetime bağlı olmasını ifade etmektedir, benim kaanatımda. Doğal kaynaklardan ve tabii servetlerden milletimizin en iyi bir şekilde istifade etmesi için yasal birtakım durumlar yaratmak zorundayız.

Devlet ve özel sektörün birlikte çalışması bir formüldür. Binanaleyh bunun da anayasada yer almasında fayda vardır. Asıl en önemli olan anayasada yer alması gereken bir hususun resmi ve özel sektör teşebbüslerinin tabii servetleri ve kaynakları işletebilmek için uymaları gereken şartlar ve kaynakların milli ekonomik hedefler doğrultusunda israf edilmeden yürütülmesi ile ilgili denetim esasları ve müeyyideler kanunda anayasada yer almalıdır. Çünkü şimdiye kadar ihmale uğrayan bu husus bilhassa anayasada yer almalıdır. Hepinize beni dinlediğiniz için teşekkürlerimi sunuyorum.

BAŞKAN : Teşekkür ederim. Sözü Sayın Mustafa ORHAN'a veriyorum. Buyurun Sayın ORHAN.

Mustafa ORHAN : Sayın Başkan, Değerli arkadaşlarım, evvela bir şeyi vurgulamakta yarar görüyorum. Özel teşebbüsün karşısında değiliz. Neyin karşısındayız? Milli servetlerimizin % 80 nin yeraltında bırakılmasına, heba edilmesine ve bunu yapan özel sektöre karşıyız. Sayın Prof. Orhan ALDIKAÇTI başkanlığındaki komisyonun hazırladığı Anayasa tasarısınının 161. maddesinin dayandığı bir yer var, geldiği yer var. Neresi o biliyormusunuz? 2172 sayılı yasa çıktıktan sonra bir siyasi parti bu kanununun anayasaya aykırı olduğunu öne sürerek Anayasa Mahkemesi'ne gitti. Yüce mahkemenin o zaman verdiği karar, bu kanunun anayasanın ruhuna uygun olduğu yönündeydi. Sonra ne oldu? 1979 yılında yapılan ara seçimlerinden sonra bir iktidar değişmesi sonucu, Anayasa'ya ve 2172 sayılı yasaya aykırı olarak madenleri geri verme yönünde bir kararname çıkarıldı. Kararname aleyhine

Federasyonumuz 4, TMMOB Maden Mühendisleri Odası bir olmak üzere Danıştay nezdinde 5 dava açıldı. Yüce Danıştay verdiği kararlarla hem yürütmeyi durdurdu, hemde bu kararnameyi Anayasa'ya ve de 2172 sayılı yasaya aykırı olduğu için reddetti.

Tabii işverenler yine durmadı. Ancak bu arada 12 Eylül Harekâtı oldu ve bizde rahatladık, «bundan sonra madenler senindi - benimdi kavgası olmaz» dedik. Fakat yanılmışız. Mücadele devam etti. Yeni bir tasarı hazırlandı. Danışma Meclisine sunuldu. Şimdi 161. maddeyle bu tasarıya kılıf hazırlanmak isteniyor.

Yeni tasarının 161. maddesi şöyle diyor; «Tabii servetlerin ve kaynakların işletilmesinde öncelik devlete aittir.» ama devam ediyor, «Özel teşebbüsün aramalarının sonunda buldukları madenleri işletme hakkı saklıdır.» Yani, özel teşebbüs madeni buldu mu. artık o maden onun. Zira hakkı saklı ve kendisi işletecek. Özel sektör elindeki rezervleri de bildirmiyor. 2172 sayılı yasa ile devralınan bor tuzu sahalarında, özel sektörün devlete bildirdiği rezerv 8 milyon ton. Yani «bizim sahalarımızda 8 milyon ton boraks var» demişler.

Etibank kısa bir araştırma yapmış, bu rezervin 8 milyon değil 220 milyon ton olduğunu ortaya çıkartmıştır.

Linyit'e gelince, demişler ki, «bizim elimizde 120 milyon ton rezerv var». Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu bu sahalarda arama yapmış. 120 milyon ton değil, 1 milyar 170 milyon ton rezerv tesbit etmiştir.

Bunların tabiki iki maksadı olabilir;

1 — Ellerindeki sahalarda arama yaptırmaları adetleri değil zaten, bu iş için yatırım yapmazlar, bu nedenle rezervlerini de bilmezler. MTA gelirse bir şey yaptırabilirler. Bu yüzden devlete çok düşük rezerv beyan etmiş olabilirler.

İkincisi, varolan rezervi beyan etmiyerek, hem vergiden hem de yüksek istihalden kaçınmış olabilirler.

Değerli arkadaşlarım,

Maden Mühendisleri Odası olarak siz, Türkiye Maden İşçi Sendikaları Federasyonu olarak biz, iki kuruluş, yeraltı servetlerini müdafaa ediyoruz. Devlet temsilcileri nerede peki? Yoklar. Ormanlarını müdafaa ediyorsunda, bu ağaç, ağaç kuruduğu zaman yerine yenisinin dikmenin imkanı var, madenler bitince yerine koyma imkanı yok. O halde sen niye yeraltı servetlerine sahip çık

mıyorsun. Konu ile ilgili bir panel tertip ediliyor. Biz geliyoruz Nerde senin Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumuna ait yöneticilerin? Kimsenin sesi çıkmıyor. Nerde Etibank'ın yöneticileri? Onlarda yok. Bunun kavgasını biz iki kuruluş veriyoruz. Normal olarak düşünürseniz, sendikacı olarak bizim madenlerin özel sektörü ile çalıştırılmasına taraf olmamız gerekir. Çünkü, duymuşsunuzdur, özel sektörle sözleşme yapmak gayet kolaydır.

Ama biz «devlet çalıştırsın» diyoruz. Niye Devlet Çalıştırsın? Milli servetlerimiz heder edilmesin, dolayısıyla gelecek kuşaklara birşeyler bırakılsın. Sayın Ömer YENEL arkadaşımız söyledi, Türkiye hakikatte maden kaynakları bakımından çok zengin bir ülke değil. Bu güne kadar tesbit edilen 7 milyar ton Linyit. Bazı ülkelere göre ancak bir bölge rezervi. Rusya yalnız Sibirya'da 600 milyar ton taş kömürü tesbit etmiştir. Yalnız Sibirya Bölgesinde 600 milyar ton. Bizim sadece 7 milyar ton Linyitimiz var. Bunu iyi işletmezsek, bunu yeraltında bırakırsak ne olur yarın?

Hiç kimse inkâr edemez. Özel sektörün çalıştırdığı linyit madenlerinde Lavvar yoktur. Çıkarıpta halka daha iyi kömür vermek ihtiyacını özel sektör hissetmez. Neden hissetmez? Çünkü, kömürün kaymak yerini alır. Diğerlerini yeraltında bırakır. Bunlar sabit. Eğer inanmıyanlar varsa tek, tek göstermiye hazırız. Trakya Bölgesi 2172 sayılı yasanın dışında kaldı. Trakya Bölgesindeki işletmecilik yürekler acısıdır. Yeraltı servetlerinin nasıl heder edildiğini oralara yolunuz düşerse bir görmenizi tavsiye ederim.

Orada işletme şöyledir; Madenin sahibi vardır. Bir tane taşaron gelir -10 -15 kişi ile. İşletme sahibi der, «Çıkar kömürü ben senden tornunu 1.500 liradan alırım.» Dünde böyleydi, bu günde böyle. Biz senelerce bunun mücadelesini yaptık. «Ambarlıya Fuel - Oil'e dayalı santral kurmayın. Trakya'da zengin linyit yatakları var, linyite dayalı santral kurun» dedik. Dinletemedik ve Fuel - Oil'e dayalı santral kuruldu.

Burası devletleşmenin dışında kaldı. Öbür bazı sahalar tam devletleştirilirken hükümet değişti, kaldı. Niğde tarafına geçerseniz, bura da da özel sektör hala faaliyette. Tunçbilek ile Gediz'in arası 120 kilometre dir. Tunçbilek'te devlet işletmesinde temiz kömürün tonu 3 bin liradır, Gediz'de özel sektörün elinde 7.500 liradır. Peki biz kimin için çalışıyoruz? Vatandaşımız hem temiz, hem ucuz yakıt temin etsin, hemde doğal kaynaklarımıza dayalı olarak kurulan bu santraller fazla enerji üretsın, daha fazla elektrik parası vermesın diyoruz.

Gelelim bizim Danışma Meclisi'nden geçen gerek Sendikalarla, gerekse derneklerle ilgili 56. maddeye. Müsade ederseniz hemen kısaca okuyuvereyim. «Sendikalar 12. maddede sayılan genel sınırlama sebeplerine aykırı hareket edemeyecekleri gibi, siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek görmez, onlara destek olamazlar, dernekler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler» demek oluyor ki, bundan sonra Sayın Maden Mühendisleri Odası yöneticileri bizim yanımıza gelemediyecekler, hatırımızı soramıyacaklar, bizde gidemiyeceğiz.

57. madde işçinin toplu sözleşme yapma hakkını elinden alıyor. 1961 Anayasasının 47. maddesi şöyle der; «İşçilerle işverenler münasebetlerinde iktisadi sosyal durumlarını korumak». Bizim yeni anayasa ne diyor? «İşverenler ve işçiler karşılıklı ücret ve çalışma şartlarını düzenlemek için toplu sözleşme yaparlar.» Kanun benim diğer haklarımı sınırladıktan sonra toplu sözleşmeye ne gerek var. Lokavt diye bir şey tartışılıyor. İşçilerin grev hakkı varmış, bunu dengelemek için anayasa da Lokavt'ında bulunması lazımmış.

Arkadaşlar, 17 senelik uygulama şöyle; Yüksek Hakem Kurulu'ndan bir karar çıkıyor. Biz, «tamam» diyoruz «uyduk». İşverenler «uymadık» diyor. Ne olacak? Şimdi yasaya göre 6 gün içinde taraflar grev ve lokavt kararı almak zorundalar. Yine grev kararını biz alıyoruz. Zira işveren diyor ki, «siz ne yaparsanız yapın. Ben almam karara uymuyorum, benim verdiğim haklar doğrudur.» Devam edeceğim, sonuç olarak, mecburen zorlamak işçilerden geliyor.

Eğer sendika zamanında grev kararı almaz 6 iş gününü geçirirse yasal hakkını yitirmiş oluyor. Yani, lokavt'ın denge ile denge sızlikle alakası yoktur. Diğer bir husus toplu sözleşmeler; İşverenler diyor ki, «artık her şey alındı.» Sayın hocam gayet iyi anlattı, Sayın Devlet Başkanı'mız hakikaten muhtelif tarihlerdeki yaptığı konuşmalarında, «işçilere verilen haklar geri alınmayacak, işçi haklarına saygı gösterilecek» dedi. Eğer hakikaten bu anayasa böyle çıkacak olursa, memlekette küçük bir azınlık grubu bundan gereği gibi yararlanacak. Ama çok büyük bir çoğunluk bunun dışında kalacaktır. «Böyle bir anayasa dünyanın hiç bir yerinde uygulama alanı bulamaz» diyoruz. Bizim yegane güvencemiz Anayasa tasarısının Danışma Meclisi'nden geçen şekliyle Milli Güvenlik Konseyi'nden geçmiyeceğidir. Sayın Devlet Başkanı'nun muhtelif tarihlerde yaptığı konuşmalara inanıyoruz ve güveniyoruz. Burada sözlerime son verirken, Maden Mühendisleri Odası'nın değerli yöneticilerini tebrik eder saygılar sunarım.

Son bir noktayı eklemek isterim. Maden Mühendisleri Odası'nın da işine gelir, özel sektörün madenleri çalıştırması. Neden? Oturur Maden Mühendisi 10 tane özel sektör madeninin fenni nezaretini deruhte eder, parasını alır. O arkadaşlarımızda karşı çıkıyorlar. Aynı bizim gibi.

Neden karşı çıkılıyor? Memleket sevgisi tabii. Servetlerimizi heder ettirmeme düşüncesi, bütün gayemiz bu. Yoksa politik, ideolojik herhangi bir amacımızda yok. Teşekkür ederim.

BAŞKAN : Teşekkür ederim. Söz sırası Sayın GÜNER'de Bu yurun.

Üner GÜNER : Sayın Başkan, sayın konuşmacılar, sayın dinleyiciler. Efendim, Türk insanı olarak burada Türk milletinin bir meselesini görüşüyoruz. Bunu sektör meselesi yaptığımız anda, bundan evvel siyasi hayatımızda da olduğu gibi 5-6 parti kurarız Ak'a kara diyende çıkar, ama milletin hakikatı ortadan kaybolur. Ulu önder bize ne demiş, «Medeniyet seviyesinin üstüne çıkacağız» nasıl çıkacağız? Millet olarak çıkacağız. Bu milletin içerisinde, millet olmadan evvel küçük gruplar halindeydik, bu gruplarında bir araya gelerek çıkardıkları yasaları vardı. Gruplar büyüdü, derken millet oldu. Anayasa çıkacak. Anayasa en mühim yasa. Bütün yasalarda ona uyacak. Biz o yasaı iyi çıkartamadığımız müddetçe her zaman bu arızalara uğrayacağız ve millet olarak isteğimiz hedefe gidemeyeceğiz.

Burada çok özür dilerim, sayın profesörümüzden, önce lafı şöyle başlayacaktım, ben bu tip profesörler tabirini not aldım, kullanmadım, bazı profesörler dedim, şayet böyle demeyipte sürçü lisan etmişsem, en büyük hatayı yapmış insanım, huzurunuzda özür dilerim.

Efendim burada herşeyden önce, ben hukukçu değilim, anayasanın tümü üzerinde konuşma yetkisinde çok profesörlerimizde konuşuyor, beyefendiyi kastetmiyorum, anlıyorumki, her biri aynı konuda başka başka fikirler, demekki esas branşları o iken, böyle bir yasa, şöyle üstüne bakılarak fetva verilmeyecek bir şey değil iken, benim işin hukuk kısmına girmem doğru değildir.

Ancak 25 senelik bir madenci olarak madencilik sektörünün işçi sendikası başkanlığından tutun, Maden Mühendisleri Odası'nda yetkili vazifeleri uzun süre yapmış bir insan olarak hedefim millete, en büyük imkânı sağlayacak olan madenciliğimizi en iyi şekilde geliştirmektir. Ama öyle zamanlara geldikki, bugün maden

mühendisliğine müracaatlar azaldı. Ben gönlümle arzu ediyorum ki milletçe bunun üzerine ağırlık verelim, ama tutumumuz milletçe bozuk ki, maden mühendisi olmak isteyende azaldı.

Çok özür dileyerek beyan etmek istiyorum, çocuğumu mühendis yapayım istemiştim. Fakat en son madencilik uygulamaları üzerine yanaşmadı, tıbbiyeye gitti, ben vicdanen üzülüyorum. Efendim, bu arada madencilik branşında uzun süre madencilik sektöründe bulunmuş, kıymetli arkadaşım Mustafa ORHAN Beyin burada belirttiği bazı hususlar var.

Ulu önder, Köylü Memleketin efendisidir demiş. Bende diyorum ki, işçi sanayinin efendisidir. Ancak efendi olarak sevgiyi, saygıyı, amir ve memurumuza hürmeti, gerektiği gibi hareket etmeyi ve dikkatli olmayıda bilmeliyiz. Öyle hususlar belirtti ki, kıymetli arkadaşım, ama söyledikleriyle esasa inmek sureti katiyede mümkün değildir. Rahmetli Nadir Hakkı Bey, dışarda tahsil görmüş maden mühendisi, enbüyük madencilerizden biriydi, yaşlı arkadaşları var bilirler, «bir parça madencilik vardı onda» dendi, Eğer onda madencilik bir parçaysa bizlerin hiç birinde hiçbirşey yok. Beyefendi böyle diyor. Onada bir şey demiyorum. Çünkü memleketi bu hale getirdik. Kim maden mühendisidir? Onun takdiri öyle yerlere gitti ki... yine hiç olmazsa beyefendi madencilikle uğraştı da biliyor. Öyle işçilerimiz çıkıyorki siz prof. mühendis olun, taktığı yok, yanlıştır ona göre yaptığınız.

Sonra Bor'dan bahsediyor. Bor'da 4-5 isim varmış. Biri Sırrı YIRCALI ikincisi Hüsamettin YAKAL'mış, şöyle etmişler, böyle etmişler suçluymuşlar... Bir suçluyu biliyorsa bir adam, kötülüğü yapanı resmen şikayet etmeyipte saklıyorsa o da daha büyük suçludur. Millet malını böyle kötü kullanımı delillerle ortaya koyalım, onu cezalandıralım, asacaksak asalım, keseceksen keselim. Eti bank Bor'lar Devletleştirilmese iflas ediyordu diyor. Bir köylü Mehmet ağa boru Etibank'tan daha pahalıya satıyor memlekete döviz kazandırırken, Etibank ayakta dursun diye adamın işine el koymak niye? O kişi bırakınız Mehmet ağa yapsın Memleket daha çok kazansın.

Haa... Hayır efendim, bunlar Avrupa'ya şuraya buraya kaçıyorlarmış paralar öyle gidiyormuş... Bizim Milletimizin Hükümeti yok mu? Uyuyormu? Şimdi ben çekiyorum tabancayı, sekizinizi tarıyorum, öldürüyorum. Beni yakalayıp idam edecek. Eğer bu hükümeti kuramamışsak daha bizim gelişmemiz mümkün değil. Bunu kurunca Resmi Sektörde Özel Sektörde aynı şekilde denetlenecek

Konuşmalar Resmi Sektörü Milletmiş, Devletmiş gibi belirtiyorlar. Özel Sektör sanki düşman. Bu ne demek efendim Milletimizin iki Sektörü var Resmi Sektörü, Özel Sektörü. Esasında resmi sektörümüz Türkiye nüfusuna göre azınlıktadır. Türk Milleti olarak resmi sektörün üzerinde Türk insanı var. Elbette biz ekseriyetteyiz Hepimizde o devletin ve milletin elemanlarıyız. Aynı şekilde yapacağız. Resmi Sektör bunu yapamıyorsa, onunda kafasına vurup elinden alacağız, yapan Türk insanına vereceğiz.

Şimdi Zonguldak'ı alınız ele, (şimdi vakit yok diyecek sayın başkandan çekiniyorum) 1960 hareketi sonrası ilgili Bir Bakanın lafı var, efendim diyor bundan evvel Zonguldak 30 bin kişiydi, çağırıldım Genel Müdürü yahu bu biraz fazla olmuyormu, üretimde 5 milyon tonda, uğraştık, bunu 22 bin kişiye düşürdük, 6 bin kişi ayrıldı, üretim 5,5 milyon tona çıktı diyor.

12 Eylül 1980 hareketinden sonra aynı beyi yine bakan yaptılar. Bakanlıktan açıp Zonguldak müdürüne sordum. Kaç kişi çalışıyor, 63 bin kişi, üretim 3 milyon tona düşmüş şimdi buna kızmıyoruz, üzülmiyoruz, özel sektör şöyle yaptı, böyle yaptı. Özel sektör dokunulmaz adam mı? Öyle adamı alalım, keselim ne yaparsak yapalım. Asalım. Ben millet olarak konuşuyorum. Burada özel sektörün temsilcisiymiş, hayır efendim, ben mezun oldum, 12 sene resmi sektörde çalıştım. O vakit bir baktım ki, sendika başkanına, ben genel müdür muaviniyim ama benden forslu, dokunulmazlığı var, benim aldığımın 3 mislini alıyor, lüks arabanın içerisinde. Yahu dedim arkadaşlar toplanalım, 50 maden mühendisi arkadaş toplandıktan bir Anonim şirket kurduk. Kömür için büyük yatırım yaptık, kömür üretime geçerken devletleştirildi çalışmaz haldeyiz. Eee bu ne?

Bakıyorum genellikle bir devletçilikte, devletçilik kusura bakmayın, ben bir yetim adamın oğluyum, devlet okutmuş, ben sizlerin Devletçiliğinden daha fazlayım, ama hangi özel sektörde olursa olsun hangi resmi sektörde olursa olsun Türk milletinin aleyhine işlem görüpte söylemezsek o zaman vatan hainiyiz. Bunu bil memiz lazım. Efendim Kangal'da elektrik santralleri kuruluyor. Keles'te işletilmiyormuş, şimdi işletiliyor, Beypazarı'nda yanıyor. Şimdi çalışıyor. Termik santraller kurulacak. Şunu sormuyoruz, termik santralleri devlet programına koyduran kimdir neder koydurmuştur.?

Ben TKİ'yim 3800 liraya bir ton kömür malediyorum, 270 lira ya satıyorum, siz dünyanın en dürüst ve bilgili özel sektörünüz,

malediyorsunuz 800 liraya, nakliyeniz var, 1200 liraya sattınız mıydı; o 270'in karşısında siz % 400 kâr eden memleketin ağzına bilmenin eden vatan haini özel sektör oluyorsunuz. O geriye giden devlet zararı ne oluyor, kim götürüyor bunu geriye?

Efendim öyle bir konudayız ki, memleketi kurtaracak konuda, bakıyorum bütün çoğunlukta devletçi, yahu devletçilik ayrı, devleti Atatürk ilkesine ulaştırmak ayrıdır. Efendim % 80 zaten rezervi kaybeden adam % 80'ne itiraz etmişse, % 60 demiş. Biz neredeyiz efendim. Bunu yakalayıp sahayı elinden alacak adam yokmu, Maden Kanunu'na göre saha elinden alınır, devletleştirmeye lüzum yok. Hayır oda bir zihniyet meselesidir. Devletleştireceğim. Peki herşeyi devlet sektörü iyi yapıyor ise, biz ne kötü insanlarız, özel sektörü kaldıralım komünizmi kuralım, herşeyi devlet yapsın kurtulalım. Niye yapmıyoruz? Eğer buna inanıyorsa bunu yapmıyorsanız; vatan haini, buna inanıpta bunu yapmayandır.

Efendim burada bir beyanda bulundum, dedimki, 1961 anayasa iyi imişse niye bu günlere geldik. Mecbur kalındı, hayır o öyle değildir denildi, büyük çoğunluğumuzda alkışladı. Bunu diyen ben değilim efendim. Bunu 25 gün evvel Devlet Başkanı'mız söyledi. Televizyondan da çıktı, Erdek'teki konuşmayı yaptı. «Bugüne kadar 1961 anayasasından kaynaklanan sıkıntıları, sizlerde gördünüz. Bu Anayasayı evvelce hazırlayanlar ve bunda çıkarı olanlarla savunabilmektedirler. 1961 Anayasası en iyi en demokratik anayasadır diyorlar. Ancak ortada da bütün çıplaklığı ile gerçekler vardır ki, bu hakikat Türkiye'nin geldiği 12 Eylül öncesi durumdur. O anayasa sayesinde bu şekle geldik.» Ben arada vasıtayım.

Efendim bir husus daha var, sendika olmayacak, dernek olmayacak, olurmu efendim olacak tabii. Ama sendika ne diye kurulur bir gayesi var, bir hedefi var, maden sendikası madenle uğraşır, bilmem makina sendikası vardır, bilmem neler sendikası vardır. Sendikacılıkta Türkiye'nin tüm kararlarında ahkâm kesen hale geldik, bilelim bilmeyelim. Hele sendika başkanısak oho kesilmeyecek ahkam yok. Biz bu tip sendikaların bağlı olduğu bir genel müdürün bu son çıkan bir yazısı var, enteresandır, ama ders alalım diye okumak zorundayım. Bu beyanlar büyük çoğunluk topluyor. Onu belirtmek istiyorum.

BAŞKAN : Sayın GÜNER, rica ediyorum, kendi görüşlerinizi alalım. Gazete kütüphanelerini değil.

Üner GÜNER : Gazete makaleleri fikir ise, bunu zikretmek okumak lazım, okumazsanız fikriniz olmazki.. Efendim yine bu ara

da görüldü, yabancı firmalarada madenler için ihale verdik, verdik doğrudur. Sen kendi vatandaşına verdiğin, mukaveleyi hemde öyle bir mukavele veriyorsun ki, Reiscumhur'un Devlet Başkanı'n bütün bakanların imzalamış, bu mukaveleyi sen ortadan kaldırırsan, sana yabancı sermaye gelirden böyle bir madenine yatırım yapar mı? Onu hiç düşünmüyoruz.

Aynı şey petrolde, sen kendi vatandaşına böyle mukaveleyi vermişsin, onun elinden yarın alırsan, yarın ben geleceğim, petrolü bulacağım bana garantiyi sen sağla, anayasa teminatı olarak vermedikten sonra sana ne petrole gelirim ne birşeye. Gelmiyor. Bu konular tabii geniş bir şekilde II. İktisat Kongre'sinde de çok geniş bir şekilde konuşuldu. Sayın Başbakan'ımızda kapanış oturumunda yaptığı birbeyan vardır. Sureti kattiyyede bir özel sektör resmi sektör ayrımı yoktur. Hükümet ve millet olarak hepsi bizim uhde-mizde vazife yapan kanuna riayetkar olanlardır. Kim buna uygun değildir, o asılır o kesilir.

BAŞKAN : Sayın GÜNER, lütfen toparlamısınız, diğer konuşmacılarda zaman verelim.

Üner GÜNER : Efendim, bir yanlış anlayışı behemahal belirtmekte yarar görüyorum. Nasıl içimize girdi anlamıyorum, özel sektör sanki bu vatandan değil, bu vatanın büyük çoğunluğu değil, hepsi düşmanmış. Ama şunu düşünüyorum, bizi bu günlere getiren ulu önder Atatürk resmi sektör mensubu bir subay idi. O zaman bizi bu hale getiremedi ne yaptı da getirdi, kendi tabiriyle söylüyorum. «Silki Askeriyeden terki teskere eyleyerek» bizi kurtardı, özel sektör olarak kurtardı, Türk insanı olun Türk idealine inanın, silki - teskere edin bu millet için, hangi sektör doğru ise ondan edin.

Mustafa ORHON : Başkanım bir dakikanızı rica edeceğim. yanlış bir bilgi verildi. Sayın Başkan, değerli arkadaşlar, Nadir Hakkı Bey'in madencilikine birşey demedim. Türkiye'de en iyi maden işleten oydu, ama «işletmesine gittik oda kara - tumba çalışıyordu,» dedim. Teşekkür ederim.

BAŞKAN : Buyurun Sayın Hikmet Sami TÜRK. Söz sırası sizin.

Hikmet Sami TÜRK : Anayasa Tasarısı'nın doğal servetler ve kaynakların aranması ve işletilmesiyle ilgili 161. maddesinin analizine ve değerlendirilmesine devam ediyorum.

Daha önce de söylediğim gibi Tasarı, özel teşebbüs için arama hakkı yanında bir de işletme hakkı getirmiş bulunmaktadır. Ge-

çekten Tasarıya göre, «Özel teşebbüslerin aramaları sonunda buldukları kaynakları işletme hakları saklıdır.»

Böylece hem 1961 Anayasası'ndan, hem yürürlükteki mevzuattan farklı bir hüküm getirilmektedir. Yürürlükteki mevzuatta örneğin Maden Kanunu'nda arama ruhsatnamesi ile işletme ruhsatnamesi ve işletme imtiyazı birbirinden ayrılmıştır. Arayıcı, mutlaka işletmeci olmayabilir. Çünkü Maden Kanunu'nun özellikle işletme imtiyaz bakımından aradığı koşullar, arama ruhsatnamesi bakımından aranan koşullardan farklıdır.

Bununla birlikte Maden Kanunu, aramayı özendirmek için, işletme ruhsatnamesi veya işletme imtiyazı madeni bulana verilmemesi takdirde kendisine madenin işletildiği süre boyunca ödenmek üzere bir «buluculuk hakkı» ödenmesini hüküm altına almıştır. Şimdi yeni Anayasa Tasarısı, bunun ötesine giderek, arama sonunda özel teşebbüsce bulunacak doğal servet veya kaynakları işletme hakkını da bir anayasal hak olarak pekiştirmektedir.

Yeni Tasarının 1961 Anayasası'ndan ayrılan başka bir yönü şudur : 1961 Anayasası'nda Devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle, yani ortaklaşa arama ve işletme yapması da «kanunun açık iznine» bağlandığı halde; Tasarı, bu zorunluğu kaldırmaktadır. Artık bir kanunla izin verilmesine gerek olmaksızın da özel teşebbüsle ortaklaşa arama ve işletme tesisleri kurulabilecektir.

Bütün bu hükümler, nihayet 1961 Anayasası ile karşılaştırması yapılabilecek olan, bir bakıma, — farklı biçimde de olsa — 1961 Anayasası'nda karşılığı bulunan hükümlerdir. Bunların yanında Tasarı, 1961 Anayasası'nda karşılığı bulunmayan birtakım yeni hükümler de getirmiştir.

Bu tür yeni hükümlerin başında arama hakkının süresini iki yıl olarak sınırlayan hüküm gelmektedir. Bu hüküm, Maden Kanunu'nun 11. maddesinden alınmıştır. Petrol Kanunu'nda ise arama ruhsatnamesinin süresi, üç yıldır ve gerektiğinde iki veya üç yıl daha uzatılabilir. O nedenle Anayasa Tasarısı, petrol arama süresi ve koşullarının kanunla düzenleneceğini hükme bağlamış; yani Petrol Kanunu'nun farklı sürelerini göz önünde bulundurarak istisnaf hüküm koymuştur. Buna karşılık Yeraltı Suları Hakkında Kanun'a göre arama belgesinin süresi, bir yıldır ve gerektiğinde bir yıl daha uzatılabilir. Demek ki Yeraltı Suları Hakkında Kanun, Tasarı hazırlanırken dikkate alınmamıştır.

Bir kanun konusu olan arama hakkı süresinin Maden Kanunu'ndan alınarak Anayasa Tasarısı'na konulması, doğal servetler

ve kaynaklarla ilgili yeni düzenlemenin temelindeki hareket noktasını göstermek bakımından bir ipucu niteliğindedir.

Tasarının başka bir yeni hükmü, işletmeye hazır doğal servetler ve kaynakların iki yıl içinde Devletçe işletilmemesi durumunda da öncelik hakkının, özel teşebbüsçe işletilmemesi durumunda ise işletme hakkının düşmesi yolundadır. Bu hükümle Tasarı, adeta piyasa koşullarından bağımsız sürekli üretim ilkesini benimsemiş bulunmaktadır. Böylece uzun vadeli planlamaya gidilmeksizin mutlaka bulunan kaynakların işletilmesi zorunluğu getirilmiştir. Bu, bugün burada az olduğu belirtilen doğal servet ve kaynakların israfına ve tahribine yol açabilecek bir hükümdür. Üstelik Anayasa Tasarısı piyasa ekonomisini benimsediğine göre, piyasa koşullarından bağımsız olarak mutlaka üretim yapma zorunluğunun getirilmesi, bu ilke ile çelişir.

Söz konusu hüküm, Tasarıda özel teşebbüs için konan, fakat aslında bir genel ilke olarak düşünülmesi gereken «kaynakların, milli ekonomik hedefler doğrultusunda israf edilmeden işletilmesi» ilkesi ile de çelişmektedir. Çünkü böyle bir zorunluk getirildiği takdirde doğal servetler ve kaynakların israf ve tahrip edilmesi olanağı da kaçınılmaz biçimde birlikte getirilmiş olur. Ayrıca iki yıllık süre, uzun vadeli planlama gereği ile bağdaşır bir süre değildir. Ama bu süre içinde Devlet işletmeye geçmeyecek veya işletmeye devam etmeyecek olursa, o zaman onun öncelik hakkı düşmüş olacaktır.

Burada Tasarının açıkça söylenmeyen amaçlarından birini gösteren bir noktaya gelmiş bulunuyoruz. Çünkü bir hüküm, iktisadi devlet teşekkülleri elindeki maden alanlarının kademeli olarak özel teşebbüse geçmesine yol açabilecek niteliktedir.

Bilindiği gibi, 2172 Sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun'un yürürlükten kaldırılması yolunda birkaç yıldan beri yürütülen, çabalar henüz bir sonuca ulaşmış değildir. Fakat şimdi Anayasa'ya konulacak böyle bir hükümle Devlet elindeki maden alanlarının özel sektöre geçmesi olanağı yaratılmış olacaktır. Başka bir deyişle 2172 sayılı Kanun'un yürürlükten kaldırılması suretiyle henüz elde edilemeyen amaca bir Anayasa değişikliği ile ulaşılabilecektir. Anayasa Tasarısı'na Maden Kanunu'nda öngörülen bir sürenin alınması da bu sözlerimizi doğrular niteliktedir. Geçecek şudur ki, Anayasa Tasarısınının 161. maddesi, özel sektörün görüşleri doğrultusunda hazırlanmış bulunmaktadır.

Nitekim Tasarı, 2172 sayılı Kanun'un yürürlükten kaldırılması için hazırlanan tasarıların gerekçelerinde de yer alan bu görüşlere uygun hükümler getirmiştir. Bu görüşler, Devlet ve özel sektöre eşit arama ve işletme olanakları verilmesi, fakat özel sektör üzerinde etkili bir devlet denetimi olması biçiminde özetlenebilir. Anayasa Tasarısı hükümleri de bu yoldadır : Hem Devlet ve özel sektör için eşit ölçüde arama ve işletme olanakları, hem denetim esasları ve müeyyidelerin kanunla düzenleneceği hükmü getirilmiştir

Oysa 1961 Anayasası uyarınca doğal servetler ve kaynakların, bu arada madenlerin Devletçe aranması ve işletilmesi Türk hukukunda uzunca bir gelişmenin sonucunu yansıtan bir ilkedir. Nitekim Yargıtay'ın 1953 yılında verdiği bir içtihadı birleştirme kararında maden işletilmesi, bir «kamu hizmeti» olarak nitelenmişti. 1966 yılında Yargıtay ikinci bir içtihadı birleştirme kararında aynı görüşünü yinelemek fırsatını bulmuştur. 1979 yılında da Anayasa Mahkemesi, 2172 sayılı Kanun'un iptali istemiyle açılan davada madenlerin işletilmesinin bir «kamu hizmeti» olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. İşte bu düşüncelerledir ki, 1961 Anayasası, doğal servetler ve kaynakların, bu arada madenlerin Devletçe aranması ve işletilmesi ilkesini benimsemiştir. Bu, siyasal ya da ideolojik bir tercih değil, her şeyden önce yeraltı servetlerinin niteliğinden ileri gelen bir düzenlemedir. 1961 Anayasası'nın 130. maddesiyle ilgili gerekçe, açıkça bu hususu belirtmektedir. İzin verirsiniz, bu gerekçeyi burada okumak isterim :

«Millî servet ve kaynakların esas itibarıyla Devlet tarafından aranması ve işletilmesi, bu servet ve kaynakların hukukî niteliklerinin, sosyal, ekonomik ve stratejik önemlerinin tabii neticesidir. Bunların özel teşebbüse bırakılmasına veya özel teşebbüsle ortaklaşa işletilmesine lüzum hasıl olduğu takdirde, gerek bu zaruretin, gerekse şartların ancak kanunla tespit edilmesi, millet adına yapılacak denetimin tesirliliğini sağlamak üzere lüzumlu görülmüştür.»

Şimdi 1961 Anayasası'nda 130. maddenin hazırlanmasına neden olan bu gerekçe acaba değişmiş midir? Sanmıyorum. Madenler; daha genel bir deyişle doğal servetler ve kaynaklar, anılan özelliklerini yitirmediklerine göre; bu gerekçenin de değiştiği söylenebilir.

Ama 1961 Anayasası'nın 130. maddesi, bugün burada çok sözü edilen, Türkiye'de madenlerin Devletçe işletilmesini düzenleyen 2172 sayılı Kanun'a hukukî dayanak yapıldığı içindir ki, bir süreden beri belirli çevrelerin boy hedefi durumuna gelmiştir. İşte bu ne-

denle şimdi 130. madde kaldırılmakta ve onun yerine yeni bir düzenlemeye gidilmektedir.

1961 Anayasası'nın 130. maddesi özel teşebbüs için yeterli ölçüde güvenceli görülmediği için, yeni Tasarı'nın 161. maddesiyle bu güvence verilmek istenmektedir. Bu açıdan 161. madde, genel olarak mülkiyet hakkı ile ilgili 43. maddenin dayandığı düşüncelere paralel bir düzenleme getirmektedir. Hatta bu düzenleme ile sadece yerli özel teşebbüse değil, yabancı sermayeye de güvence verilmek istenmektedir. Nitekim bu husus, mülkiyet hakkı ile ilgili olarak Anayasa Komisyonu Raporu'nda açıklanmış bulunmaktadır. Gerçekten Tasarı'nın 43. maddesinin gerekçesinde şu ifade yer almıştır: «Mülkiyeti Anayasa teminatı altında bulundurmanın ülke ekonomisinin ihtiyacı olan uluslararası ilişkileri geliştireceği, yabancı sermayenin ülkemizde yatırım yapmasını mümkün kılacağı .. genellikle kabul edilmektedir.»

Aynı görüşler; özellikle madencilik ve petrol üretiminde gelişme sağlanabilmesi için gerekli güvenceler olarak bir süreden beri gerek özel teşebbüs, gerek bazı yetkili kişiler tarafından, hatta 1981 ve 1982 Yılları Programlarında da ifade edilmiş bulunmaktadır.

İşte şimdi bu düşünceler, Anayasa Tasarısı'nın 161. maddesine yansımış durumdadır. Fakat bu düzenlemenin dayandığı varsayımlar, yani Devletin yapamadığını veya yapmadığını özel teşebbüsün ya da yabancı sermayenin yapabileceği varsayımları, doğru ve yerinde değildir. Her şeyden önce Türkiye'de özel teşebbüs, bugün artık modern teknolojiler ve büyük ölçüde yatırım gücü gerektiren madencilik ve petrol üretimi gibi alanlarda yeterli malî güce sahip değildir. Size örnek olarak 2172 sayılı Kanun gereğince devletleştirilen 9 bor tuzu alanı, 85 maden kömürü ve asfaltit alanı ile 84 demir alanı için özel sektöre toplam tazminat olarak ödenen miktarın 552 milyon liraya ancak ulaşabildiğini söylersem, özel sektörün madencilik alanındaki gücü hakkında bir fikir edinmiş olursunuz.

Öte yandan yabancı sermayeye umut bağlamak ve bunu bir ülkenin geleceğini düzenleyen Anayasa'nın gerekçesine yazmak, son derece hatalıdır. Şüphesiz belirli koşullarla yabancı sermayeden yararlanılabilir. Ancak yabancı sermayenin özellikle doğal servetler, madencilik ve petrol üretimi konularında kendine göre hesapları vardır. Bu hesaplar, her zaman ev sahibi ülkenin çıkarlarıyla bağdaşmaz, genellikle çatışır. Bugün özel güvenceler vererek çağırdığımız yabancı sermayeyi yarım çıkarmak için çok büyük

güçlüklerle karşılaşabilirsiniz. O nedenle Tasarımın bu varsayımı da, yani Türkiye'nin doğal servetler ve kaynaklarının yabancı sermaye eliyle işletilebileceği varsayımı da yerinde ve doğru değildir.

Bundan başka, özel teşebbüs işletmeciliğinin etkili bir Devlet denetimi altında başarılı olacağı varsayımı da gerçekçi değildir Sayın Behzat FIRUZ'un da çok güzel bir biçimde anlattıkları gibi, Türkiye'de yeterli bir denetim yoktur. Madencilikte bu denetimi yapmakla görevli Maden Dairesi'nin henüz bir kuruluş yasası dahi yoktur. Çok sınırlı sayıdaki teknik elemanı ile Maden Dairesi'nin bugün Türkiye'de etkili bir denetim yapması söz konusu değildir.

Durum bu merkezde iken, ayrıca özel teşebbüsün maden işletme anlayışının nasıl olduğu burada açıkça sergilenmişken, doğal servetler ve kaynakların özel teşebbüse teslim edilmesi ya da Devletin işletemediğini özel teşebbüsün işletebileceği yolundaki görüşlerin pek yerinde ve gerçekçi olmadığı ortadadır.

Son olarak iki noktaya değinerek sözlerini tamamlamak istiyorum : Birinci nokta, başka ülkelerde madenlerin devletleştirilmesi ile ilgili. Sayın GÜNER, «Batı ülkeleri uygarlık yolunda ilerliyor ama onlarda böyle devletleştirmeler yok» dedi, Gerçeğin böyle olmadığını anlatmak için madencilik konusunda iki örnek vermekle yetineceğim : Bildiğiniz gibi İkinci Dünya Savaşından sonra Fransa'da ve İngiltere'de de çeşitli madenler devletleştirilmiştir ve bu gün de devletçe işletilmektedir.

İkinci nokta : Sayın GÜNER, hep Ulu Önder'den söz etti, hatta O'nun bazı sözlerini «laf» olarak niteleyerek nakletti. Bu vesile ile Anayasa Tasarısı'nda da görülen bir çelişki üzerinde durmak istiyorum. Tasarımın çeşitli maddelerinde ATATÜRK ilkelerinden ve inkilâplarından söz edildiği halde; örneğin toprak reformu ve devletleştirme ile ilgili maddelerde olduğu gibi, doğal servetler konusunda da O'nun düşünceleriyle bağdaşmayan bir düzenleme getirilmiştir.

ATATÜRK, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma hedefini koymuştur. Fakat madencilik alanında bunun yolunu da göstermiştir. Bu konudaki sözlerini izninizle burada okumak istiyorum. ATATÜRK, 1 Mart 1922 günü Türkiye Büyük Millet Meclisini açış konuşmasında şöyle demişti (Bugünkü dille aktarıyorum) :

«Ekonomi politikamızın önemli amaçlarından biri de, kamu yararını doğrudan doğruya ilgilendirecek ekonomik kurum ve teşebbüsleri malî ve teknik gücümüzün elverdiği ölçüde devletleştir-

mektir. Bu arada topraklarımızın altında terk edilmiş duran maden hazinelerini az zamanda işleterek milletimizin yararına açık bulundurabilmek de ancak bu yöntem sayesinde gerçekleşebilir».

Saygılar sunarım.

BAŞKAN: Teşekkür ederim Sayın TÜRK. Söz sırası Sayın YENEL'in Buyrun Sayın YENEL.

Ömer YENEL: Ben özellikle 1982 yılında hazırlanan bu anayasa taslağının doğuracağı sonuçlar, madencilik sektöründeki doğuracağı sonuçların bazılarında söz etmedim, bir konuda ise sayın hukukçuların konuşmalarından sonra konuşmayı yeğ tuttum. Gerçekten bu taslak yasalaşırsa işletme hakkı anayasal bir hak olarak özel sektöre tanınmış ve madencilikte, özel mülkiyet edinilmesi sağlanmış olacaktır. Yani yerin altındaki madeni ben daha önce buldum diye o maden özel mülk edinilecektir. Bugüne kadar denetim yoktu ama özel mülkiyette yoktu, fakat 1961 Anayasası'nın ilgili maddesi yürürlükte kalsa ve kalırsa ona göre düzenlenecek yasalarla denetim sağlamak mümkün olurdu.

Ancak 1982 yılında hazırlanan bu taslağın yasallaşması madenlerde denetim sağlamak, anayasa bakımından da mümkün olmayacak, çünkü özel mülkiyet ve işletme hakkı Anayasal hak olarak kişilerin yada kuruluşların eline geçmiş olacaktır. Bu durum da kurulabilecek en mükemmel denetim organları bile anayasa ile tanınmış olan bu özel mülkiyet haklarını geçemeyecektir. Tabi çiğnenilirse ne olur, biz konuya hep ulusal ekonomi açısından yaklaştık, ulusal ekonomide ulusun yararına olmayı emreder.

Ben bunun için, 1961 Anayasası'nda olduğu gibi doğal kaynakların, madenlerin hüküm ve tasarrufunu devlete vermek ve bunu artık etkisizleştirecek bir takım maddelerle karıştırmaktan kaçınmak lazım geldiğine inanmaktayım. Eğer 1982 Anayasa taslağı gibi bir taslak yasalaşırsa keşmekeş, maalesef 1982 yılından öncekinden daha fazla olacaktır. Madenler üzerindeki mülkiyetler ve madenler üzerindeki başıbozukluk çok, çok daha fazla olacaktır. Bunu pratik şimdiden bize göstermektedir.

Yeni Anayasa taslağı tartışmaları sırasında hep 2172 Sayılı Devletleştirme Yasasından söz edilmekte ve konu bir sistem tartışması biçimine sokulmak istenmektedir. 2172 sayılı yasa uygulamasından alınan sonuçlar saptırılarak yorumlanmakta, böylece bir yandan ulusal ekonomiye ters düşen tezlere ağırlık kazandırılmak istenmekte, öte yandan bir sistem tartışması biçimine sokularak destek aranmaya çalışılmaktadır.

1978 yılında çıkarılan 2172 sayılı yasa hiç bir zaman bir sistem değişikliği anlamında değildir. Nitekim Fransa'da da İngiltere'de de devletleştirme yapıldığında sistem değişmemiştir. Ülkemizde ise linyitlerin bor tuzlarının ve diğer stratejik madenlerin devletleştirileceği, 1978 den 1977 den de önce Devlet Planlama Teşkilatı'nca hazırlanan, ki o zamanlar Turgut ÖZAL'lar CANTÜRK'ler, planlama müsteşarlarıydı ve o zamanki planlamalarda vardı bu devletleştirmeler. Şu bakımdan üzerinde durmak gerek, bunu bir sistem tartışması ve sistemin sonuçları açısından yorumlamak yanlıştır. Sistemin kendi içerisindeki restorasyonu anlamına gelir. O düzenlemeler, bizim her zaman eleştirdiğimiz gibi, o düzenlemeye inanan ve o düzenlemeyi bir sistem tartışması şekline yorumlayan kişiler tarafından yapıldığı için o düzenlemelerde kısmen başarıya ulaştı, kısmi başarısızlıklar oldu.

Bu bakımdan madenlerin devletleştirilmesi ve 2172 sayılı yasa uygulamasından alınan bazı sonuçları saptırarak bu noktadan hareketle bir ülkenin doğal kaynaklarından yararlanma ilkesini saptamak ve o ilkenin somutlaştığı anayasa maddesini etkisizleştirmek, oraya bazı sözümona sinsice cümleler sokuşturmak son derece yanlıştır. Ulusal ekonomi açısından yanlıştır, anayasal açıdan yanlıştır. Türkiye'nin geleceği açısından yanlıştır. Sağolun.

BAŞKAN : Sayın izleyiciler, panelimizin ikinci turu burada bitmiş olmaktadır. Şimdi konuşmacılar izleyiciler tarafından kendilerine sorulmuş olan soruların yanıtlarını konuşma sırasına göre vereceklerdir. İlk konuşmacımız Sayın GERAY.

Cevat GERAY : Soru şu : Şimdi Anayasa hazırlanırken dikkate alınması gereken şey, bu hazırlanan taslağın halkın gereksinimini karşılayıp karşılayamayacağıdır. Fakat ALDIKAÇTI taslağında görülen odur ki taslak bazı kişilerin ve holdinglerin gereksinimini dikkate alıyor. Madenlerin işletilmesiyle ilgili maddelerde ne gibi ayrıcalıklar tanınmıştır? Sanıyorum ki bu bir soru değil bir görüştür, ve yanıtı da içindedir.

Gerçekten işverenlerin istekleri doğrultusunda hazırlandığı ve özellikle özel kesimin yakındığı noktalarda onların önerilerinin açıkça benimsendiği anlaşılıyor. Ayrıntılarına girmek istemiyorum özellikle sendikalaşma, meslek odaları ve bu sendika hakkının araçları silahları olan toplu sözleşme ve grevle ilgili konularda kısıtlamalar getirilmektedir. Sendikal örgütlenmeye yalnız 5 ten çok işçi çalıştırılan işyerlerinde izin vermekle sigortasız işçi çalıştıran işletmelerde dikkate alınırsa işçilerin büyük bir kesimi örgütlemeyecek-

tir. Sendika üyelik aidatının işveren aracılığıyla kaynakta kesilmesini (çek-off) yasaklayan kuralı getirmekle, sendikalara akçal bir darbe indirilmiş oluyor. Her işçinin sendikasına üye aidatını giderek belli saatte ya da kendisinin bir başka yoldan ödemesi Türkiye'nin gerçeklerine ters düşüyor. Bu sistemi getirerek güçlü sendika ya karşı bir tutum benimsenmiştir. Sendikaların akçal güçlüklerle karşılaşması, elinin kolunun bağlı olması işverenin isteğidir.

Hak grevi diye birşey yoktur, sadece grev, toplu sözleşme sırasında kullanılabilir bir haktır. Fakat, toplu sözleşmenin uygulanmamasından doğan hak grevine izin verilmemektedir. Buna karşılık, işverenin lokavt hakkı hiç bir anayasada yokken, bu tasarıda yer alıyor. Bu arada memurlara, çalışan insanlar olarak sendika kurma hakkı tanınmamaktadır. Bu da çalışan büyük bir kitlenin örgütlenmesini engellemektedir. Kamu kesiminde çalışanların üye olmaları kısıtlanarak meslek odaları açısından da büyük bir sınırlandırma getirilmektedir. Üniversite hocalarının derneğe girerken Rektörden izin alması gereğinden de ileriye giden bir kısıtlama sözkonusu. Birde bu siyaset yapma yasağı, çok geniş ölçüde, bütün demokratik örgütlerin ve sendikaların örgütlenmesini engelleyecektir. Aynı bağlamda demokratik yapılı meslek odaları, kooperatifler dernekler için de aynı yasak konuluyor ve üstelik bunların bir arada çalışması da engellenmek isteniyor. Bütün bunlar tümüyle işverenlerin yakındıkları noktalardı ve bunlar kısıtlama olarak maalesef tasarıda yer almaktadır.

Bir soru da madenlerle ilgili olarak özel kesime nasıl bir ayrıcalık tanınmasına ilişkindir. Bu aşağı yukarı sayın TÜRK'ün açıklamalarıyla yanıtlanmış oldu. Önemli olan, iki anayasa komisyonu üyesinin (Sayın GÖLCÜKLÜ, Sayın TAN) bu noktada devletle özel kesiminin eşit haklarla bir arada olamayacağını belirterek karşı çıktıklarını görüyoruz, bu çok ilginçtir. Birisi komisyonun başkan vekili olan bu iki hukukçu bu konuları çok iyi bilen birer bilim adamıdır. Onların dahi karşı çıktıkları bir çelişki, bir eşitleme vardır. Oysa daha önce açıkladığım gibi özellikle madencilik bakımından çok önemli olmaktadır, büyük rantlar doğuyor ve bu rantlar özel kesime aktarılıyor. Aşağı yukarı kömürle bor üzerinde tartışma oluyor, ben tam bilmiyorum, sonradan öğreniyoruz ki, özel kesimin 17-18 dolara ihraç ettiği madenler devlet eline geçtikten sonra 250 yada 270 dolara ihraç edilebilmiştir. Demek ki gerçekçi bir önlemlerle, çok önemli bir kararlar maden ihraç fiyatını dünya piyasası üzerinden yapılması sağlanabilmiştir. Bu fark topluma kalmıştır. Konu, Etibank'ın kârlı çalışıp çalışmaması de-

ğil. İktisadi devlet teşekkülü olarak topluma yararlı bir çalışma yapan bir kurumdur, bu bakımdan onun elinde kalması toplumun elinde kalması olarak değerlendirilmesi gerekir.

Bakın bir yanlış yola daha gidilmiştir. Her konuda siyaset yasağı getirilmiştir. Halbuki 1961 Anayasasında ormanların tahribine yolaçacak siyasal propoganda yasaklanmıştır. Bu cümle nedense çıkmıştır. Her yerde haklar kısıtlanıp siyaset yasağı konulduğu halde taslakta ormanların tahrip olmasıyla ilgili olarak (1961 de varken) yasak hükmü kaldırılmıştır. Görülüyor ki, eğer siyaset yasağı mutlaka gerekliyse ormancılık alanında zorunludur. Çünkü gözlemlenen odur ki, seçim yıllarında özellikle orman suçları kâğıt üzerinde hafifletilmiş görülüyor fakat uygulamada orman suçları artmaktadır, tıpkı gecekonduların seçim sıralarında fazla yapılması gibi ya da bayram günlerinde fazla yapılması gibi.

Bir başka önemli soru da «getirilen taslak Cumhuriyet döneminin en geri ve katı uygulaması —ki, uygulanırsa çalışanlara nefes dahi aldırılmaz— bir baskı Anayasası gibi görülüyor» deniliyor. Bunun da yanıtı içindedir. Katılmamak olanaklı değil.

«12 Eylülde gelişin nedeni 1961 Anayasası değil, o halde neden yeni bir Anayasaya gerek duyuldu» diye bir soru var. Gerçekten, Anayasayı mı suçlayalım yoksa, Anayasanın gerçek anlamda uygulanmamasından ve özgürlüklerin tam anlamıyla sağlanmamasından doğan toplumsal siyasal, ekonomik sorunlarımızı suçlayalım. Bu nokta üzerinde durmak gerekir. Yoksa bence de en yasal belge bu konuda bağlı olacağımız bireysel demeçler de değil, sayın Hikmet Sami TÜRK arkadaşımızın koyduğu biçimde 12 Eylül'deki bildiri, diğer bildiriler ve son 70 sayılı ve ekinde belirtilen sağlıklı demokrasiye geçmeyi vurgulayan belgelerdi, bunlardır. 1961 Anayasasının bu noktalarına değinmek gerekiyorsa. Cumhurbaşkanlığının yetkileri, seçiminde karşılaşılan güçlükler, çıkmazlar, Cumhurbaşkanının onaylama değil de, imza mekanizması durumuna girmesi, veto yetkisinin çok sınırlı olması parlamento ile cumhurbaşkanlığı arasındaki, ayrıca yürütme ile yargı organları arasındaki ilişkilerin iyi düzenlenmemesi. Bunları yeniden düzenleme, güçlü bir yürütme gereksinimine yanıt verme, kanımca, anayasada yapılması gereken değişikliklerin özünü oluşturmalıdır. Yoksa özgürlüklerin kısılması ve kısıtlanması, bu değişiklikler sırasında ele alınmaması gerekirdi.

Yine belirtmek gerekiyor ki, özellikle bu tür düzenlemeler, yapılan çok sıkı elbiseler, ya açılır patlar, ya da daha büyük pat-

lamalara huzursuzluklara neden olur. Halkın özelemlerine ters düşen bir anayasanın uygulanabilirliği de kuşkuludur. Ben sendikacı arkadaşımıza katılıyorum, sadece sendikalarla ilgili konuda değil, diğer konularda da demokratik süreçler işlediği zaman uygulanabilirlikten yoksun bir anayasa ile karşı karşıya kaldığımız zaman 12 Eylül'den öncesinden çok daha büyük sorunlarla Türkiye karşı karşıya kalabilir. Teşekkür ederim.

Behzat FIRUZ : Sayın Meslektaşım Hasan AKÇIN'a önce sorusu için teşekkür ediyorum. Soru şu : Her türlü kötülüğün nedenini denetimsizliğe bağlıyorsunuz, gerçekten ülkemizde denetim yok mu? Varda paranın gücü karşısında işemiyor mu? Gereğince işlemesi için ne yapılmadı? Bu konuda bir öneriniz var mı?

Efendim, ikinci konuşmada bundan biraz bahsettim, herhalde üzerinde biraz daha durmak lazım. Evvela 39. meslek yılımdayım, tesbit ettiğime göre Türkiye'de madenler üzerinde hiç bir denetim yapılmamıştır diyebilirim. Misal olarak Sayın ORHAN'ın da belirttiği gibi Soma Bölgesi'ndeki çok değerli, çok iyi bir tahsil görmüş, Nadir Hakkı Bey'in linyit ocağını eğer o sırada sorumlu ve yetkili birisi olsaydım işletme sistemi dolayısıyla, o ocağı hemen kapatırdım. Bu kadar söylerim. O ocak yıllarca çalışmıştır ve gayet kötü bir sistemle çalışmıştır.

Tabii servetler, yani kömürler orada heder olmuştur, hiç kimse sesini çıkartmamıştır herkes bunu biliyordu. Aynı bölgede aynı şekilde çalışan ocaklarda dostane ihtar neticesinde epeyce bir zaman sonra durumunu düzeltmiş ve sonraları oldukça faydalı bir şekilde çalışmaya başlamıştır.

Binanaleyh herhangi bir denetimden söz etmek madencilikte mümkün değildir, şu anda da bu denetim yapılmamaktadır. Ne yapmak lazımdır? Birtakım bu arada antiparantez söyleyim dedikodulara girmek istemiyorum. Ne yapılması lazım geldiğini, bence hakikaten çerçeve bir kanun olan anayasanın içinde teferruata girmek lazım. Sayın meslektaşım Ömer YENEL bey bunu gayet iyi izah ettiler, 2 yılda ruhsatlar alınsın şöyle olsun, böyle olsun, bunlar lüzumsuz şeylerdir. Bunların kanunlar içerisinde yer alması lazım gelir, hatta hatta yönetmeliklerde yer alması gerekir. 1961 Anayasasında bu konu ele alınmamıştır, alınsaydı iyi olurdu. 1982 Anayasa Taslağı 161. maddesinde enteresan bir hüküm vardır sonlarına doğru :

Bunun muhakkak yer almasında fayda görüyorum, maalesef Türkiye'deki şartlar bunu gerektiriyor. Burada diyorki, «özel teşeb-

büslerin tabii servetleri ve doğal kaynakları işletebilmek için uymaları gereken şartlar ile, kaynakların milli ekonomik hedefler doğrultusunda israf edilmeden işletilmesi ile ilgili denetim esasları ve müeyyideler kanunla düzenlenir. Devlet özel teşebbüslerle ortak olarak arama işletme tesisleri kurabilir» ben bilhassa ilk cümle üzerinde duruyorum. Hakikaten bu müeyyideler tesbit edilmedir ve bu anayasanın bu maddesine uyulması lazım gelmelidir Burada yeralan bu sözcük hakikaten çok faydalı olacaktır.

Hiç bir zaman gereken denetimin yapılmamış olduğu bir ülkede denetimin kanunlarla ve hakikaten ısrarlı bir şekilde takip edildiği takdirde, devlet tarafından yerine getirileceğine inanıyorum. Denetimsiz hiç bir başarıya ulaşamaz. Denetimle başarıya ulaşılacağına inanıyorum, yeterki samimi olalım, memleketimizi sevelim ve milletimize inanalım. Bilhassa bu husus üzerinde durulması özellikle buradaki panelin bir neticesi olarak belirtmekte fayda görüyorum. Hepinizi saygıyla selamlarım.

Mustafa ORHAN : Sayın Başkan, değerli arkadaşlar. Sorunun cevabına geçmeden önce bir hususu belirtmek için sayın Başkandan müsaade istirham edeceğim.

Herşey zihniyet meselesi. Biz işimize geldiği zaman «batılıyız» diyor, işimize geldiği zaman doğuya geçiveriyoruz. Ama genelde benimsediğimiz, batı. 1962 yılında Hollanda'yı ziyaret etmiştim. Biliyorsunuz Hollanda uzun müddet Alman işgali altında kalmış bir ülke, fakat kısa zamanda kalkınmış. Ekonomi Bakanı'na bir sorum oldu. «Sayın bakan, Alman işgalinden 1945 de kurtuldunuz. Görüyorum ki büyük bir kalkınma hamlesi içerisindeyiz, nasıl başarıyorsunuz?» Bakan cevaben «Biz işçilerimizle serbest toplu sözleşme hakkına sahip olduğumuz için bu memleket kısa zamanda kalkındı» dedi. Bu gün Türkiye'de 1964 yılı ile 1982 yılı arasındaki devreye baktığımız zaman kısa dönemde fabrikaların yerden mantar gibi bittiğini görürüz. Niçin? İşte bu toplu sözleşmelerin işçiler ve işverenler arasında serbest olarak yapılmasının sonucudur. Bunu kimse görmüyor.

Biliyorsunuz bu yıl İngiltere ile Arjantin arasında bir savaş oldu. Bu savaş sırasında İngiliz demiryolu işçileri sendikası grev ilan etti. İşe bakın, şimdi. Trenler çalışmadı. Diğer sendikalar sempati grevi ile bu sendikayı desteklediler. Hiç bir İngiliz yetkilisi çıkmadı; «Memleket harpte ölüm kalım savaşı veriyor bunların yaptığı vatan hainliğidir» demedi.. Evet dediğimiz gibi zihniyet meselesi.

Ama Türkiye'de işçilerin çalışarak hakedilmiş paraları ödenmemiş, işçi ne yapsın? Direniş yapmış, parayı almış. Bu durumda işçi mi? haksız, aylarca ödemiyeen işverenler mi? takdiri size bırakıyorum.

Sayın Sunay DEMİRCİ'nin bir sorusu var. Soruyu okuyorum : «1982 anayasa tasarısı halk oylaması sonucu yürürlüğe girerse, 1961 anayasası ile işçiye verilmiş olan haklar geri alınmış, sendikaların kapısına kilit vurulmuş olacaktır, işçi sendikaları buna izin verecekler mi?»

Buna vereceğimiz cevap kısaca şudur; Bizim büyük ümidimiz var işçi haklarını geri götüren, sendika kurma hakkını, toplu sözleşme yapma hakkını kaldıran bu tasarının Milli Güvenlik Konseyi'nden geçeceği kanaatinde değiliz.

Soru : «Lokavt'ın işçilerin hakkının karşısında bir denge unsuru olarak konmasının anlamsızlığını belirttiniz, benim sormak istediğim işveren - işçi arasında bir denge var mıydı? Grevin bu dengeyi sağlayıcı unsur olarak kullanılması gerekirken Lokavt'ın anayasaya girmesiyle belli bir zümreye ayrıcalık tanınmış oldu.»

Zaten bütün imkanlar işverenin elinde. Sendikanın elinde yalnız grev hakkı vardı. 17 senelik geçmiş uygulama döneminde konuşmamda da izah ettiğim gibi hakemden kararlar çıkar, işveren uymazdı. Biz «Uyduk» derdik. Mevzuatımıza göre 6 iş günü içerisinde uymayan taraf grev veya lokavt ilân etmek mecburiyetindeydi. Bakıyordunuz günün sonuna gelmiş işverenden bir ses yok. Eğer sizde zaten grev kararı almamışsanız, hakkınız elinizden gidiyordu. İşveren diyorki, «benim işime geliyor, sen istersen grev yap, ister yapma. Ben bu uygulamaya devam ederim.»

Bizim bağlı olduğumuz Avrupa ülkelerinin yüzde 99'unda lokavt hakkı yoktur. Böyle bir hak olmamasına rağmen sırf işverenlerin prestijini kurtarmak için 274 sayılı yasaya konmuş bir hükümden ibarettir. Hiç bir anayasada yok. Ama bu defa anayasaya getiriliyor. Bildiğimiz kadarı ile işverenler yine iştahlı değillerdi. Ama, bizim Danışma Meclisi üyeleri kabul ettiler. İşverenler; «yine çıkarın yasada kalsın, bize zararı da faydası da yok» diyorlardı.

Zaten bütün imkanlar öbür tarafta, bizim elimizde birşey yok. Bu güne kadarki uygulamalarda işverenler bizim işkolumuzda lokavt'a başvurmaya lüzum dahi hissetmediler. Hep biz grev kararı aldık. Çünkü, almazsak hakkımız gidecekti. Grev hakkında da «uyduk» dese yine grev yapmak bize düşüyordu. Bunu anayasaya koymakla katmerli bir dengesizlik olduğu kanaatindeyiz.

Hepinize saygılar sunarım.

Üner GÜNER : Sayın başkan, muhterem konuşmacılar, muhterem dinleyiciler. Bana üç soru tevcih edildi. Birincisi Naim BOZ YİĞİT beyefendiden. Efendim burada şu deniliyor, «Sizin belirttiğiniz doğal kaynaklar, devlet ve özel sektörle birlikte kullanılacağı görüşüne göre, özel sektör arayıcılığı ile işletilen, örneğin kıyı ve doğal güzellikler acaba milletimizin çıkarları uğruna mı kullanılıyor? Birincisi bu.

Efendim şunu belirteyim, zaten tartışmalarımızda çoğu konunun detayı üzerinde tam eğilmediğimiz ve bütün detayları bilmediğimizden geliyor kanaati bende hasıl oldu. Böyle bir yerde çalışma ruhsatı almışsanız veren kim? Hükümetimiz. Hükümet vermişse ve bunu denetlemiyorsa orada yapılan bir kötülük varsa millet olarak üzüntü duyacağız, hükümetinde canına okuyacağız, başka çare yok. Çünkü bu ruhsatı veren o. Hükümet diyecek ki, hayır kardeşim sen burda ruhsat istiyorsun ama orası tabii güzelliği olan bir yerdir, orası turizm bölgesidir, orada bu ruhsatı veremem diyecek. Kimse kendiliğinden ruhsat almıyor, onun için bu özeldi, tüzeldi, şuydu, buydu ile hiç ilgisi olmayan bir husus onu belirteyim.

«Belirttiğiniz gibi özel ve resmi kuruluşlar işletmeyecek kim işletecek ve yeni Anayasada bunun işletmeciliği özel mülkiyete devredilerek mi? Bu zenginliğimizi kullanacaksınız ve buna da vatan için, millet için, çalışmak mı, demek istiyorsunuz? Mülkiyeti devlete ait olmak devlet için yararlı olmaz mı?»

Efenim böyle birşey yokki, zaten mülkiyeti devletindir. Eski anayasada da yeni anayasada da, mülkiyet benim olsun, şunun olsun, diyen yokki, diyene afedersiniz deli derler. Mülkiyet devletindir. Mülkiyetin işletme hakkını, eğer o işletilecek yer ise kanun teknoloji, her türlü tedbir ve kontrolü yapılmak üzere biran evvel işletilsin deniliyor. Yoksa mülkiyeti verilmiyor. Herşey devletin, ruhsatı elinizde olan yeri sizinmi zannediyorsunuz? O da devletin. Herşey devletin iken, bunu isteyen adam olmaz, onun için böyle bir durum zaten yok.

İkinci husus, «Sayın Jülide GÜLİZAR hanım'dan, gayri ihtiyarı gülüyorum, benide bağışlasınlar, isim olarak çok yakından tanıyorum. Behzat FIRUZ Bey'e diyorum, yahu tanıyorum ama bu Jülide GÜLİZAR hanım nerde çalışıyor, ben maden mühendisi zannettim, sonra televizyonda deyince şaşkırdım özür dilerim.

«Devlete tanınan önceliğin iki yılda düşmesi konusuna ilişkin bir sorum olacak. Ruhsat alımda önceliği elden kaçmış ama alt yapı çalışmalarının ve diğerlerinin çoğu yapılmış bir maden sa-

hasının özel sektöre geçmesine ne dersiniz? Bunu da vatana hizmet gerekçesiyle açıklayabilirmisiniz?»

Sayın hanımefendi tabii madenci olmadığı için, madencilği de bilmediği için böyle soruyor. Bu sualine cevap verilecek bir tarafta yok. Böyle dediğiniz bir iş olmaz hanımefendi. Eğer zaten orada çalışmaya başladıysanız, arama izniniz var onun için o si zindir. Böyle sahalara alınmış olaydı, şimdiye kadar kimsenin elinde saha kalmazdı, hepsi devletin olurdu. Birinci kısımda bunu sordunuz, şimdi ikinci kısma geliyorum. Ne sorduğunuzu iyice anlayamadım hanımefendi.

«Devlete tanınan önceliğin iki yılda düşmesine ilişkin bir sorum olacak, ruhsatı alınmakta önceliği elden kaçmış ama altyapı çalışmalarının ve giderlerinin çoğu yapılmış bir maden sahasının...»

(Önceliği elden kaçmış bir durum yokki, onu diyoruz size) zaten altyapı çalışmalarını yapmışsınız, makina götürmüşsünüz, malzeme götürmüşsünüz, milyonlar koymuşsunuz, bunun önceliğinin filan kaçığı yok.

BAŞKAN : Sayın GÜNER, Hanımefendinin sormak istediği, yeni tasarıda arama süresinin 2 yılda düşeceğini belirtiyor, iki yıl içinde arama süreci bitmez ise, böyle bir çalışma içerisinde devlet iki yılda altyapıyı ve diğer çalışmaları yaptığı halde, ama 2 yıl içerisinde madeni çıkaramıyor işi bitiremiyor ise, bu saha düşer ise ne olacak?

Üner GÜNER : Efendim tabii hanımefendi madencide değil, onun soruşu başkaydı. Şimdi madencilik konusuna değindiğimizde, şimdiye kadar 50 senedir madencilik yapıyoruz, bu süre yine 2 yıldır ama arayanı soranı yoktu, 20 sene kalıyordu, ne işletiyor nede birşey ediyordu. Onu bağlamak için böyle denmiş, arayacaksan iki senede ara, yapamıyacaksan elinden alınında yapana verilsin diyedir bu, öyle saha vardırki, MTA bahis konusu oldu, o diğer vatandaşın aradığı hektar kadar aramıyor. Koca 3-5 ili birden kapsıyor, yerine göre 5 senede olsa o bitiremiyorsa, o uzuyor, o ayrı mesele, ama ruhsat olarak verilen zaten ufak bir sahadır, orada ilk aramanız sizin iki senede biter, yani maden ruhsatı alırken azami alanı belli bir saha var, siz istediğiniz kadar saha kapatamazsınız.

İkinciye özel olarak soruyorsunuz, özel olarak mı, cevaplandırayım, okuyarak mı, «bildiğimiz kadarıyla, ATATÜRK Ordudan çok başka nedenlerle o günün siyasal koşullarının gereğine uyarak ay-

rılmıştır. Bu istifayı resmi sektörden özel sektöre geçiş olarak mı teleyen ilk kişisiniz. Bunu özellikle belirtmek isterim. ATATÜRK'e ve ALLAH'a sığınmadan bu noktalara açıklık getirmeniz mümkün mü?»

Şimdi efendim, bu asla mümkün değil, eğer ATATÜRK'e ve Allah'a sığınmadan hareket ediyorsam, yaşamam boşadır. Ben Türk vatandaşı olarak ATATÜRK'üme ve ulu tanrı Allah'a her zaman için bağlıyım. Bunun münakaşasını yaptırmam. ATATÜRK'ü, hedefinden çıkarırlar zaten Türkiye'yi bu hale getirmiştir. Şimdi soru bu. Bunu, şu yazıyı alalı ben 10 gün oldu, nereden aldınız diyorlarsınız ATATÜRK'ün 100. yılı münasebetiyle neşredilmiş kıymetli eserlerin birinden aynen aldım ve kendisinin beyanı odur, resmi eleman iken ben üstlerimin hepisine dedim, memleket böyle kurulmaz, şöyle yapalım beni dinlemedikleri gibi yakalatıp vurdurmaya kalktılar. Onun üzerine istifa ettim vatandaş oldum. Dedi. Bugün biz vatandaşa özel sektör diyoruz, onun için bende öyle kullandım.

Sayın Başkanım diğer suallere geçiyorum.

Sunay DEMİRCİ arkadaşımın sorusu «Maden işletmelerinin özel sektöre verilmesinin Türkiye'ye getireceği yararlardan söz ediniz. Liberal ekonomide özel sektör varlığını artı değerde sürdürebilmektedir. Amaç daha az iş gücüyle daha çok kazanmaktır. Bu durumda, istihdam olumsuz etkilenmiş olacaktır. İşçi ürettiği maldan hakettiği payı alamıyacaktır. Halbuki işçiler Türkiye'de geniş bir kitleyi oluşturmaktadır. Sizce maden işletmelerinin özel sektöre verilmesinin Türkiye'de geniş kitlelere getireceği yararlar nasıl ve nelerdir?»

Efendim, enteresan bir soru tabii, gerçi konuşmamda da şunu belirtmiş idim, bugün pek çok işsiz var. Ama, çalışacak pek çok yerimiz var. Onları biran evvel çalışır hale getirelim de iş gücü yaratalım denilmiş idi. Ama, öyle tefsirler olduğu, devletçilik şöyledir, özel sektörcülük böyledir, aman özel sektörcülük buna uygun değildir, ATATÜRK'de böyle istemedi, lafları edildi. Enteresan olan husus şudur. Sizin sorunuz üzerinedir, 8.11.1938 yılında Büyük Millet Meclisi'nde hükümet programının müzakeresi, meclis zaptı. Başbakan konuşuyor.

«... Şef diyor ki, (bundan evvel bir konuyla da ilgiliydi ama) biz otarışt değiliz, fakat Türkiye'de ekonomik şartları mevcut ve milli ekonomi bakımından yapılması kabil veya zaruri herşeyi yapmak ve yaptırmak azmindeyiz. (bravo alkışlar) Fert tarafından ya-

pılabilecek işlerin fertlerce yapılmasını himaye ve teşvik edeceğiz. Bu maksatla sanayii teşvik sistemine devam edeceğiz, fakat ferdi mesai ve sermayenin bugün için yetmediği veya gidemediği işlerde milli korunmanın gerektirdiği hususlarda milli emniyeti ve umumi menfaati temin etmek ferdi mesai ve sermayenin çeşitlenip büyütülmesini kolaylaştırmak için devlet iş başına geçecektir. Bu bakımdan Kemalist rejimin karakteri yapıcı ve yaptırıcı olması ve bazı memleketlerde olduğu gibi mevcut çeşitli sınıflar menfaati arasındaki mücadeleleri uzlaştırmak değil umumi ve ferdi çalışmaya ve menfaate hizmet gayesini gütmektedir.» Buna alkış yok beyler. Yine ulu Önder ATATÜRK Diyor ki, «Bizim memleketimiz vasidir, çok say ve sermayeye ihtiyacımız vardır, binanaleyh kanunlarımıza riayetkâr olmak şartıyla ecnebi sermayelerine lazım gelen teminatı vermeye heran hazırız. Ve şayanu arzudur ki, ecnebi sermayesi sabit sermayemize inzıman etsin ve bizim için ve onlar için faydalı olsun» Ama Zonguldak o zaman beyan ettik, Türkiye’de sanayi yapacak kimse yok hele madencilik hiç yok.

Madencilikten anlayan kimse yok, Zonguldak sahaları Türklerin elinde değil. ATATÜRK gibi bir insan tabii onları devletleştirecek. Çünkü o, Türk milletinin hakkı. O yabancıda kalmayacak. Sayın Doç. Beyefendinin okuduğu onunla ilgili olandır. Esas ATATÜRK’ün fikri ve en son ölümünden bir sene evvelki fikri huzurunuzdadır. Şimdi geliyorum ne iş yapılacak? Efendim, oturupta özel sektör ne yapacak? Şimdi bunun hepisini detayları ile arz etmek, mümkün değil, ama bazı misallerini verince, tabii bunlarda kendiliğinden gelecektir.

Şimdi ben işçiye imkânı şu yönden açacağız dedim. Maden Genel Müdürlüğümüzde olanlar bilirlir, bugün Türkiye’de bilinen bazı sahalar. Ahmet Beyin, Mehmet Beyin elindeymiş, iki sene üzerinde işletme yapmamış sonunda elinden almışlar. Böyle mekşuf saha lar vardır ve sayısı çok fazladır. Vereceğim rakama gülmeyin, 10 bin çok ufak kalır bunun yanında. Bugün bunlar kapalı durmaktadır. Daha açılmamıştır. Diyorum ki, bugünkü sanayi durumumuzda biliyorsunuz, piyasa durgun, pek çok sanayici yatırım yapacak yer arıyor, yatırım yapacak işçi çalıştıracak. Bende diyorum ki Türk insanı olarak, tabii kaynaklarımız zaten duruyor, al bunları da şunları yap. Ben hükümetim, yapamıyorsa elinden alacağım, cezalı yapıyorsa elinden alacağım, müsaade etmeyeceğim, böylece en azından 200 bin kişiye iş doğar. Bu gayet basit bir şey, hayır devlet yapsın, size konuşurken arzettim, devlet bu devletleştirmelerin hiç biri olmadan elinde işletilmeyen sahalar duruyordu, işletemiyor idi.

Şimdi programda termik santrallerimiz var, termik santrallerin yapılması için kömür satışı yapamayan özel sektörde uğraştı, satış yapamıyor, TKİ, zarara ucuz fiyata verince rekabet mümkün değil, termik santraller yapılsunki kendileride kömür çıkartsın.

Onun dışında yine mühim bir konu, özel sektörün gücü yok deniliyor, tamam. Ben devletin bırakın madeni bugün madende çok daha kıymetli petrol, yeni yasayı getirdi hükümetimiz, mecliste; petrole çok geniş imkanlar tanıyor, petrol arayıcısına, yabancı sermayeye de özel sektöre de, petrol, bugün için daha stratejik iken ona bu imkânları tanıyor iken, madene tanımamak millet olarak hatamızdır. Onun için hükümet kendisinde 3 sene dolaştı yabancı sermaye kredi için hepinizin gözü önünde, yabancı sermaye gelmedi. 2172 var, onu görünce yabancı sermaye gelir mi? Sen kendi özel ve tüzel kişinden imzaladığın mukaveleyi iptal edersen ben gelirmiyim der. Özel sektörümüze Madencilik yapma imkânı açılın, o zaman devletin getiremediği güçlü yabancı sektörü, yabancı sermayeyi özel sektörümüz köylü Mehmet efendi ve Ahmet efendi getirebilir. Onları ufak görmeyelim, o zaman Maden Mühendisimizde, pek çok işsiz insanımıza da büyük iş çıkar. Burada yalnız bir hususu belirtmek isterim. Bu toplantıyı yapan Maden Mühendisleri Odası. Efendim özel sektör çok kötü çalışıyormuş. Peki efendim özel sektör adı adam öyle çalışıyor. Benim orda fenni nezaretçi olarak çalışan maden mühendisi arkadaşım var, bütün bunlara gözünü yumuyor, yanlış şeyleri imzalıyormu? Onu niye mühendis diye tutuyoruz. Bunların üzerinde hiç durulmuyor. Ahlaksızlık var ise bende mühendis olarak o gurubun içindeysen bende ahlaksızım.

BAŞKAN : Sayın GÜNER, lütfen sorulara cevap verilsin.

Üner GÜNER : Şimdi bir soru daha geldi huzurunuzda okuyayım, «Sayın Güner, özellikle son günlerde bir alıp kaçma modası yaygınlaştı, ALDIKAÇTI taslağı toplumsal alanda, toplantı, düşünce ve örgütlenme konularında var olan hakları alıp kaçmaktadır. Madenler, kıyılar, ormanlar, çok küçük bir kesim için alınıp kaçırılmaktadır. Turgut ÖZAL politikası güç duruma düşünce, alıp başını kaçırmıştır. Banker Kastelli, milletin dışından tırnağından artırdığını alıp kaçırmıştır, bütün bunlar milletin birferdi olan benide çok üzmektedir. (benide üzüyor efendim) Şimdi bütün bu alıp kaçmaları Ulu Önder'in ilke ve hedefleri açısından nasıl yorumlamaktasınız? Sizce bu alıp kaçmalar, ülkeyi nereye götürmektedir ve ne kadar sürecektir?»

Efenim hakikaten enteresan bir konu, enteresanlığı millet yönünden de. Şurada, bir açık oturum yapıyoruz, Anayasayı konuşa-

cağız, madenleri konuşacağız, iş şuraya gelince, iş buraya gelince, tabii o kadar çatallaşıyor ki, çatallaşmamasıda mümkün değil. Şimdi ALDIKAÇTI taslağı, toplumsal alanda şunu bunu, şuradaki konuşmamda da belirttim. Ben bir hukukçu değilim ve Anayasayı, burada bazı konuşmalar yapıp, «anayasayı daha nedir okudum ama» diyerek konuşanlar oldu, ama ben okudumda; geniş olarak bunun üzerinde ben gibi bu konularda hani zayıf bir insanın ahkam kesmesinin memlekete bir yararı olmaz. Madenler, ormanlar, kıyılar çok küçük bir kesim için alıp kaçırılmaları. Bu küçük kesime yani daha öncede konuşulduğu için değinmek istiyorum. Size biraz evvel belirttim. Efendim dedim. Türkiye’de bugün bilindiği halde açılmayan, 10 bin rakamı bunlardan çok aşağıdadır, sahalar var. Millet için kötüdür bunların boş durması, açalım çalıştıralım diyorum.

3-5 kişi maden için çalışıyormuş, üç kâğıtçı imiş, onlarında allah belasını versin, ama Allah beasını versin demeden evvel biz kendimize acıyalım, öyle madencilik yapıyoruz diye 8 adam var, envai çeşit dalavere yapıyor, hakkında gelemeyen milletiz. Olurmu böyle şey beyler, O 3-5 şey lafını edenler yalan söylüyor. O, 3-5 lafını eden biliyorda duruyorsa, o da vatan hainidir, hangisi ise bilen gitsin şikâyet etsin. Cezasını verdirelim. Verelim. Böyle palayraflarla, milletçe Atatürk hedeflerine gidilmez arkadaşlar. Turgut ÖZAL politikası güç durumda. Turgut ÖZAL politikası denilince belirtmek durumundayım. Sayın arkadaşım da belirttiler, Turgut ÖZAL’da bunları bir zamanlar devletleştirmeye kalktı, buyurdular.

Efendim Turgut Özal’ın Enerji ve Petrol seminerinde yaptığı konuşmanın bir sayfası, «o kısmını okuyorum,»

BAŞKAN : ftiraz.

Üner GÜNER : Sayın başkanım, yanıt verilecek kâğıdı bana veren sizsiniz. Beni ilgilendiriyor. Onun için beyan ediyorum. «Turgut ÖZAL’da devletleştiriyordu, bazılarına karşıydı» dedi, buyurun : Özal’ın Kendi ifadesi. Yukarda Zonguldak’ı anlatıyor, bunun için yabancı değil devletleştiren bakandan başlıyor, petrolerde devletleştireceğim dedi de şu kadar ziyana girdik. Bunun için yabancı yerli halkın gücünden herkesden istifade etmemiz lazımdır. Devletin bu işleri becermesine imkân ve ihtimal yoktur. Onun için madenlerin işletilmesi o meşhur kanunun tersine çevrilmesi lazım. Yani yeni gelecek hükümet, bunu muhakkak tersine çevirmesi gerekir diyor Bu da en son Başbakan yardımcısı iken yaptığı beyan :

«Özal madenlerin devletleştirilmesine ilişkin politikayı eleştir-di, yabancı olsun, yerli olsun, madenler herkese açılmalıdır. Maden ihracatımız çok artar, devletleştirme politikası bugün üretimi çok düşürdü dedi.» Başbakan yardımcısı yabancı sermaye kavgasının anlamsız olduğuna batı ölçülerine göre Türkiye’de yabancı sermaye bulunmadığını ifade ettiler, 1 milyon işçimiz yabancı ülkede, yabancı sermayenin emrindedir. Bunların orada hizmet etmeleri yanlış olmuyorsa Türkiye’ye yabancı sermaye gelmesi mi, yanlış oluyor. Türkiye bu laflarla bu noktaya geldi. Yabancı sermaye şu an için bize gereklidir.»

Şimdi Turgut ÖZAL alıp başını kaçmış değil, Turgut ÖZAL görüşlerinde demekki o Bakanlar Kurulu’nda bulunması yolunda aksayan bir husus oldu, onun için ayrıldı, işin o detayını bilmiyorum. Bilmediğim hususta da size birşey söylemem mümkün değil, Banker Kastelli konusunu, afedersiniz, benim Anneminde parası gitmiştir. Ben özel sektörüm, parası var zannetmeyin, ben işsiz kaldım, devlet sektöründe olaydım şimdi para alırdım belki, onuda alamıyorum sahadında devletleştirildi, bankere yatırarak param yok. Ama özel sektör mü, tamam herşey elinin altında deniliyor şimdi o günlerde geçti. Banker Kastelli’ye en çok bürokratlardan para yatıranlar varmış, onlara sormanızı tavsiye edeceğim. «Bu alıp kaçmalar ülkeyi nereye götürüyor» Öyle zannediyorumki benden iyi biliyorsunuz nereye götürdüğünü, hiç beyanına lüzum yok teşekkür ederim.

Hikmet Sami TÜRK : Sayın Başkan, önce sayın Üner GÜNER’in bazı iddialarına cevap verebilmek için izninizi rica ediyorum. Çünkü bu iddialarda, ATATÜRK’ün 1922 de söylediği düşüncelerden sanki sonradan ayrılmış olduğu gibi bir izlenim yaratabilir. Oysa bu yanlıştır. ATATÜRK’ün düşüncelerinde zaman içinde nasıl bir gelişme olmuştur? Şüphesiz bu, ayrı bir inceleme konusudur. ATATÜRK’ün bütün düşüncelerini kapsayacak bir iddia ile burada konuşma olanağı yoktur. Ama bugün üzerinde tartıştığımız konuda ATATÜRK’ün düşüncelerinin hiç değişmediğini söyleyebilirim.

ATATÜRK, 1 Mart 1922 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni açış konuşmasında ne söylediye, Cumhurbaşkanlığı döneminde onun uygulamasını yapmıştır. Nitekim ATATÜRK zamanında 1936 yılında çıkarılan Doyçe Bank Elinde Bulunan Ergani Bakırı T.A.Ş. Hisse Senetlerinin Satın Alınmasına Dair Kanun’la bu Şirket devletleştirilmiştir. Yine ATATÜRK zamanında 1937 yılında çıkarılan Hükümetle Ereğli Şirketi Arasında Aktedilen 28

Teşrinisani 1936 Tarihli Satın Alma Mukavelesinin Tasdikine Dair Kanun'la Fransız sermayeli Ereğli Şirketi devletleştirilmiştir.

Ereğli Havzasının tamamının devletleştirilmesi ise, ATATÜRK'ün gösterdiği hedef doğrultusunda O'nun ölümünden sonra 1940 yılında gerçekleştirilmiştir. ATATÜRK, Cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açarken yaptığı çeşitli konuşmalarda bu konu üzerinde durmaktan geri kalmamıştır. Nitekim ATATÜRK, 1 Kasım 1935 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında «Kömür Havzası'nın rasyonel işlemesi için tedbirler aramak» gerektiğine işaret etmiş; 1 Kasım 1936 günü yaptığı açış konuşmasında yeniden aynı konuya değinmiştir. Son olarak 1 Kasım 1937 günü, yani ölümünden bir yıl önce, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kendi sesinden dinlediği son açış konuşmasında da ATATÜRK, Türkiye'de devlet madenciliğinin «millî kalkınma hareketleriyle yakından alakalı mühim mevzulardan biri» olduğunu belirtmiş ve Ereğli Şirketi'nin satın alındığını hatırlatarak, «Ereğli Kömür Havzası'nda rasyonel bir istihsal planının günün meselesi olduğunu» ifade etmiştir.

Görüldüğü gibi ATATÜRK, madencilik konusunda ölümüne kadar hep aynı çizgiyi izlemiş, 1922'de söylediklerinin uygulamasını Cumhurbaşkanlığı döneminde yapmış ve kendisinden sonra da aynı uygulamanın yapılması için yön göstermiştir.

Şimdi bana yöneltilen sorulara geçiyorum. Önce doğrudan doğruya bugünkü tartışma konusuyla ilgili olan sorular :

Adını yazmayan bir arkadaşımız üç soru yöneltiyor. 1. soru şöyle : «161. madde taslağındaki 'kanun bu aramayı teşvik eder' hükmü devlet aramaları için de geçerli midir?»

Bu soruyu şöyle cevaplandırabilirim : Tasarıda «teşvik» sadece özel teşebbüs için öngörülmüştür. 161. maddenin 2. fıkrasının 2. cümlesi, «Özel teşebbüsün arama şartları kanunla düzenlenir; kanun, bu aramayı teşvik eder» biçimindedir. Buna benzer bir düzenlemeyi yine Tasarının 63. maddesinde sağlık hizmetlerinin özel sektörce yürütülmesi konusunda görmekteyiz. O maddeye göre de Devlet, özel sektörce sağlık kurumları kurulmasını «teşvik» edecektir.

Konuya mantıkî açıdan baktığımız zaman da böyledir. Devletin kendi kendini teşvik etmesi söz konusu olmaz. Devlet bir kamu hizmetini yapar, bunu yapmakla yükümlüdür. O nedenle mantıkî bir zorunluk olarak da Devletin ancak özel teşebbüsü teşvik etmesi söz konusu olabilir. Tasarı da bunu getirmiştir.

Aslında Anayasa Tasarısı'nın planlama ile ilgili 160. maddenin son fıkrasında, kalkınma planlarının «kamu kesimi için emredici; özel kesim için yol gösterici ve özendirici», başka bir deyişle, teşvik edici olduğu hükme bağlanmış bulunmaktadır.

O nedenle böyle bir genel hükümden sonra, 63. maddede sağlık hizmetleri, 161. maddede ise doğal servetler ve kaynaklarla ilgili olarak ayrı bir teşvik hükmüne gerek yoktu. Fakat Tasarayı hazırlayanların her iki konuya verdiği özel önemi belirtmek üzere Tasarıda bu hükümlere de yer verilmiştir.

Şunu da eklemek isterim : Türkiye'de madencilik, bugün de teşvik uygulamasından yararlanan sektörler arasındadır. 2172 sayılı Kanun bir yana, özel sektör madenciliği bugün de teşvik edilmektedir.

Aslında böyle bir uygulama, belirli bir ekonomi politikasının gereğidir. Aynı politikayı benimseyecek hükümetlerce sürdürülebilir. Farklı bir politika izleyecek bir hükümetçe değiştirilebilir. Yani bugünkü teşvik uygulaması, yarın şu veya bu ekonomi sektöründe sona erdirilebilir.

İşte Anayasa Tasarısı bu olanağı ortadan kaldırmaktadır. Tasarıya göre doğal servetler ve kaynakların özel teşebbüsçe aranması, bundan böyle zorunlu olarak teşvik edilecektir. Konu, artık hükümetlerin zamanla değişebilecek ekonomi politikalarına bırakılmış olmayıp, bir anayasal zorunluk durumuna getirilmiş bulunmaktadır. Herhalde ümit ediliyor ki, özel sektör böylece zamanla güçlenecek ve Devletin bu alandaki görevleri, bir yandan öncelik hakkının, öte yandan arama ve işletme hakkının düşmesi ile ilgili hükümlerin işlenmesiyle zamanla tamamiyle özel teşebbüse intikal edecektir.

2. soru : «Petrol için özel yasa getirilirken, diğer madenlere iki yıl arama süresinin getirilmesinin amacı ne olabilir?»

Öyle sanıyorum ki bu sorunun cevabı ikinci tur konuşmamda vardı. Şimdi kısaca şunları eklemek isterim :

İki yıllık arama süresinin Maden Kanunu'ndan Anayasa Tasarısı'na aktarılması, 161. maddenin hazırlanmasına yol açan somut olay olarak son yıllarda madencilik alanında yapılan devletleştirme uygulamasının alındığını ortaya koyan bir gösterge, bir ipucu niteliğindedir. Ayrıca iki yıllık süre, zamanla iktisadî devlet teşekkülleri elindeki arama ruhsatlarının düşmesini ve özel sektörün devreye girmesini sağlayabilecek bir hüküm olarak işleyebilecektir.

3. soru : «İşletmeye hazır servetlerdeki 'hazır olma' hangi kısıtlara göre saptanacaktır?»

İşletmeye hazır olma ölçüsü, Tasarıda 161. maddenin 5. fıkrasında «İşletmeye hazır tabii servetlerin ve kaynakların iki yıl içinde Devletçe işletilmemesi halinde öncelik hakkı, özel teşebbüsçe işletilmemesi halinde işletme hakkı düşer» biçiminde geçiyor.

Tasarıyı hazırlayan ben değilim, Tasarının sorumluluğunu ben taşıyorum. O nedenle Tasarıyı hazırlayanların bununla ne kastettiğini tam olarak bilemem. Ama bazı tahminlerde bulunabilirim. Şüphesiz Anayasa Tasarısı'nın çeşitli hükümleri gibi bu konu da, ilerde yapılacak yasalarla daha somut bir düzenlemeye kavuşacaktır. Tabii, eğer Tasarı bu biçimiyle halk oylamasında kabul edilerek Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası olacak olursa...

Sadece bu gün üzerinde tartıştığımız 161. madde ile ilgili olarak şu kadarını söyleyebilirim ki, daha şimdiden çeşitli kanunlar bu maddeye aykırı duruma düşmüştür. Örneğin Maden Kanunu, Petrol Kanunu, Yeraltı Suları Hakkında Kanun, hatta Tuz Kanunu'nun çeşitli hükümlerinin 161. maddeye göre yeni baştan düzenlenmesi gerekecektir. Bu düzenlemeler arasında işletmeye hazır olma kavramı da herhalde açıklığa kavuşturulacaktır.

Burada şu olasılıklar akla gelmektedir : 1) Maden Kanunu'na göre bulunmuş maden niteliğine ulaştırılmış olma örneğindeki gibi doğal servet ve kaynağın bulunması durumunun saptanması, işletmeye hazır olma kabul edilebilir. 2) İşletmenin fiilen başlatılması için gereken bütün tesislerin kurulması, iki yıllık sürenin başlangıcı olabilir.

İlerde yapılacak düzenlemelerde büyük bir olasılıkla bu iki ölçüden biri alınacaktır. Fakat Anayasa Tasarısı'nın gerekçesini okuduğumuz zaman, öyle sanıyorum ki, bu olasılıklardan birincisinin daha ağır bastığı sonucuna varmak gerekir. Gerçekten Tasarının 161. maddesiyle ilgili gerekçesinde şöyle deniyor : «Devletin arama ve işletmeyi süresinde gerçekleştirememesi sonucu özel teşebbüs de devreye girmektedir. Amaç milli servetin işletilmesini ve milli gelirin artırılmasını bir an önce sağlamaktır.» Buna göre ilerde yapılacak yasal düzenlemelerde —Tasarının gerekçesinde belirtilen amaca uygun olacak— bir doğal servet veya kaynağın bulunmuş niteliğine ulaştırıldığı anda «işletmeye hazır» kabul edilmesi, güçlü bir olasılıktır.

Avni DEMİRCİ'nin bir sorusu var; «1982 Anayasa Taslağı tartışmalarında geniş halk kitleleri, aydınlarımızın bir kısmının

gösterdiği tepkiyi somut biçimde göstermiyor. Bu durumda 1961 Anayasası ile getirilen özgürlükler gerçekten bu toplum için fazla mıdır? Bu durum 1982 Anayasa Taslağının getirdiği kısıtlamaları haklı kılıyor mu?»

Aslında bu soru, bu gün bizim tartıştığımız konunun biraz dışındadır. O nedenle benim cevabım da çok kısa olacaktır. Soruyu cevapsız bırakmamak için şu kadarını söyleyeyim : Bir defa, halkın tepkisini somut biçimde göstermesinden ne anlıyorsunuz? İçinde yaşadığımız dönemin özelliklerini, olağanüstü bir dönemden geçtiğimizi unutmamak gerekir.

Kaldı ki, bugün Anayasa Tasarısı üzerinde tartışmaların ne biçimde yapılacağı, hangi çerçeve içinde bu tartışmaların yürütüleceği, Millî Güvenlik Konseyi'nin 70 sayılı kararıyla açıklığa kavuşturulmuş bulunmaktadır. Bu çerçeve içinde tepkiler gösterilebilmekte, düşünceler söylenebilmektedir. Nitekim bu gün bu toplantı da 70 sayılı kararın verdiği olanakla yapılmaktadır. Asıl halkın ne söyleyeceği ise, Kasım ayının ikinci Pazar günü yapılması beklenen halk oylamasında belli olacaktır. Halk tepkisini ve düşüncesini o gün açıklayacaktır.

Özgürlüklerin fazla olduğu söylenebilir mi? Şüphesiz böyle birşey söylenemez. Ama yakın geçmişte özgürlüklerin başkalarının özgürlüklerini ve demokratik toplum düzenini ortadan kaldırmak amacıyla kötüye kullanıldığını gördük ve yaşadık. Özgürlüklerin kötüye kullanılmasına karşı 1961 Anayasası'nda da hüküm vardı. Her anayasada bu yolda hüküm bulunması doğaldır. Ama yeni Anayasa Tasarısı bu konuda ölçüyü kaçırmış, amacı aşan düzenlemeler getirmiştir.

Servet YILDIRIM şöyle bir soru soruyor : «Hazırlanmış olan bu Taslak İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sine uygun düşüyor mu? Eğer düşmüyorsa, böyle bir Taslağı hazırlamak suç olmuyor mu?»

Önceki gibi bu soru da, bu gün tartıştığımız konunun bir hayli dışındadır. Ama yine bunu da cevapsız bırakmamak için şu kadarını söyleyeyim ki, özellikle temel hak ve özgürlüklerle ilgili düzenlemeleriyle yeni Anayasa Tasarısı, çeşitli yönlerden İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sine aykırıdır. Ayrıca Tasarıda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden alınan çeşitli hükümler vardır. O hükümler dahi yer yer bu Sözleşmenin cevaz vermediği biçimde ağırlaştırılmış olarak, yani Sözleşmeye aykırı biçimde alınmıştır.

Böyle bir Tasarıyı hazırlamak suç mu? Suç, hukukta özellikleri olan bir kavramdır. O nedenle hukuki açıdan bir eylemi kolayca suç olarak nitelemek olanağı yoktur. Ama hiç kimse tarihin hükmünden kurtulamaz. Bu Anayasa Tasarısını hazırlayanlar hakkındaki hükmü de tarih verecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DANIŞMA MECLİSİNDE 161. MADDE İLE İLGİLİ GÖRÜŞMELERE İLİŞKİN BİLGİLER

1982 Anayasa Tasarısı'ndaki tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesini düzenleyen 161. Madde ile ilgili olarak Danışma Meclisi'nde 8 ve 15 Eylül 1982 günleri yapılan görüşmeler ve verilen değişiklik önermeleri Danışma Meclisi tutanaklarına geçtiği biçimiyle ve yer yer özetlenerek bu bölümde sunulmuştur. 161. nci maddenin değiştirilmesi için : Ayhan FIRAT, İsa VARDAR, Orhan CİVELEK, Orhan BAYSAL, Paşa SARIOĞLU ve arkadaşları tarafından ayrı ayrı toplam beş adet değişiklik önergesi verilmiştir.

Verilen değişiklik önermeleri aşağıda sunulmuştur.

SAYIN BAŞKANLIĞA

Milletin malı olan tabii kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu Tasarının 161 nci maddesinde kaydedilmiş fakat bilahara gelen fıkralarda kişi yararı devlet yararı ile eşit tutulmuş, hatta daha üstün tutulmuştur. Bu nedenle kamu menfaati esas olduğundan maddenin aşağıdaki şekilde yer almasını arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

Ayhan FIRAT	Mazhar HAZNEDARALI DİKMEN	
Azmi ERYILMAZ	Orhan CİVELEK	Ahmet SARP
Tülay ÖNEY	Aleaddin AKSOY	Fehmi KUZUOĞLU
İmren AYKUT	İ. Hakkı DEMİREL	Remzi BANAZ
Lütfullah TOSYALI	Abdülbaki CEBECİ	

G. Tabii Servetlerin ve Kaynakların Aranması ve İşletilmesi

MADDE 161. — Tabii servetler ve kaynaklar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle ortak veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.

Bu durumda özel teşebbüsün uymaları gereken şartlar ve devletçe yapılacak denetim esasları ve rüeyyideler kanunda gösterilir

SAYIN BAŞKANLIĞA

Tasarının, «tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi» başlıklı 161 nci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

«G. Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

MADDE 161 — Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır.»

İsa VARDAL Şerafettin YARKIN

DANIŞMA MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

161 nci maddenin 4 ncü fıkrasında yazılı olan «özel teşebbüsün aramaları sonunda buldukları kaynakları işletme hakları saklıdır.» ibaresi ile yine aynı maddenin 5 nci fıkrasında yazılı olan «işletmeye hazır tabii servetlerin ve kaynakların iki yıl içinde devletçe işletilmemesi halinde öncelik hakkı, özel teşebbüsçe işletilmemesi halinde işletme hakkı düşer» ibaresinin 161 nci maddeden çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Orhan CİVELEK Ayhan FIRAT Orhan BAYSAL

DANIŞMA MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Anayasa Tasarısının 161 nci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilerek düzenlenmesini arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

Önerilen Madde Metni :

G. Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi.

MADDE 161 — Tabii servetler ve kaynaklar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir.

Ülkenin askeri, siyasi ve iktisadi yarar ve güvenliğini doğrudan etkileyen tabii servetler ve kaynaklar hariç olmak üzere devlet bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Devletçe aranacak ve işletilecek tabii servetler ve kaynaklar ilgili kanun veya kanunlarda açıkça belirtilir.

Ülkenin tabii servetler ve kaynaklarının değerlendirilmek üzere kamu kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler müştereken veya münferiden faaliyet gösterebilir ve bu amaçla tesisler kurabilirler.

Tabii servetlerin ve kaynakların bulunması, aranması ve işletilmesi; arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması maden işletmeciliğinin verimlilik esaslarına uygun olarak yapılmasını sağlayacak gözetim ve denetim teşkilatının kurulması kanunla düzenlenir.

Devlet, maden işletmeciliğinin riskine ve özelliklerine göre hammaddenin, yarı mamul veya mamul hale getirilmesi için gerekli teşvik tedbirlerini alır.

Orhan BAYSAL	Şadan TUZCU	Tandoğan TOKGÖZ
Cemil ÇAKMAKLI	Nedim BİLGİÇ	Mahir CANOVA
A. Nejat ALPAT	Erdoğan BAYIK	Ender CİNER
Zekai BAYER	Akif ERGİNAY	Nedim ERAY
A. Sanvar DOĞU	Recai DİNÇER	Sadi ERDEM
Muzaffer SAĞIŞMAN	Zeki YILDIRIM	Bahtiyar UZUNOĞLU
Ayhan FIRAT	Azmi ERYILMAZ	Yavuz ALTOP
Mazhar HAZNEDAR	Aydın TUĞ	Mahmut AKKILIÇ
Fehmi KUZUOĞLU	Turgut KUNTER	İbrahim ŞENOCAK
İsmail ŞENGÜN	Ahmet SARP	Adnan ERSÖZ
Siyami ERSEK	Ali DİKMEN	İ. Hakkı DEMİREL
Turhan GÜVEN	İbrahim GÖKTEPE	Dündar SOYER

Yıldırım AVCI	Avni MÜFTÜOĞLU	Eşref AKINCI
Mehmet AKDEMİR	Necmettin NARLIOĞLU	Hayati GÜRTAN
Abbas GÖKÇE	Fuat AZGUR	Güngör ÇAKMAKÇI
Alaeddin AKSOY	Nazmi ÖNDER	Zeki YILDIRIM
Rıfat BAYAZIT	Şükrü BAŞBUĞ	Ethem AYAN
Nurettin AYANOĞLU	Feyzi UYGUNER	Türe TUNÇBAY
Lütfullah TOSYALI	Tülay ÖNEY	Fahri ÖZTÜRK
Yılmaz ÖZMAN	Selçuk KANTARCIOĞLU	Necdet ÖZDOĞAN
Özer GÜRBÜZ	Doğan GÜRBÜZ	E. Zekai ÖKTE
Adnan OREL	Orhan CİVELEK	

Yüksek Başkanlığa

Anayasa Tasarısı'nın «G. Tabii servetlerin aranması ve kaynakların aranması ve işletilmesi kenar başlıklı 161 nci maddesinin aşağıdaki şekilde düzenlenmesini arz ve teklif ederiz.

Paşa SARIOĞLU	Özer GÜRBÜZ	Feridun GÜRAY
Hayati GÜRTAN	Ali DİKMEN	Mahmut AKKILIÇ

G. Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir.

Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır.

Özel teşebbüslerin tabii servetleri ve kaynakları işletebilmek için uymaları gereken şartları ile kaynakların millî ekonomik hedefler doğrultusunda israf edilmeden işletilmesi ile ilgili denetim esasları ve müeyyideleri kanunla düzenlenir.

Özel teşebbüse bir alan için verilen arama hakkı iki yıl sonunda kendiliğinden düşer. Petrol arama süresi ve şartları kanunla düzenlenir.

Orhan Civelek ve arkadaşları daha sonra verdikleri önerge lerini geri almışlardır.

Başkanlık Divanının değişik önergelerinden Ayhan FIRAT ve arkadaşlarıyla İsa VARAL ve Şerafettin YARKIN'ın önergelerinin birbirinin aynısı olduğu için birlikte, Orhan BAYSAL ve arkadaşlarıyla, Paşa SARIOĞLU ve arkadaşları tarafından verilen değişiklik önergelerinin ise ayrı ayrı görüşülmesi istemi Danışma Meclisi üyelerince kabul edilerek önergelerle ilgili lehte ve aleyhte konuşmalara geçilmiştir.

İlkönce Ayhan FIRAT ve arkadaşlarınca verilen önerge görüşülmüştür. Bu önerge için Doğan GÜRBÜZ ve Halil Erdoğan GÜREL'in lehte, Dündar SOYER'in aleyhte konuşmalarından sonra komisyonun görüşlerini sunan Şener AKYOL her iki önergenin dikkate alınıp alınmaması için oylama yapılmasını istediklerini belirtmiştir.

Yapılan oylama sonucunda önergelerin dikkate alınması kabul edilmiştir.

Orhan BAYSAL ve 67 arkadaşının verdikleri önergenin okunmasından sonra Eşref AKINCI, Şadan TUZCU, Orhan CİVELEK bu önergenin lehinde; Beşir HAMİTOĞULLARI, Yılmaz ÖZMAN ve Aydemir AŞKIN ise aleyhinde konuşmuşlardır.

Komisyon sözcüsü Şener AKYOL bu önergeninde komisyon tarafından dikkate alınıp alınmaması için oylama yapılmasını istemesi üzerine yapılan oylamada önergenin dikkate alınması kabul edilmiştir.

Daha sonra Paşa SARIOĞLU ve arkadaşlarınca hazırlanan önergeninde dikkate alınması kabul edilerek, 161 nci madde kabul edilen bu değişiklik önergelerinin dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi için Anayasa Komisyonuna iade edilmiştir.

Danışma Meclisi'nin 15 Eylül 1982 günkü görüşmelerinde ise Anayasa Komisyonu'nca yeniden düzenlenen 161 nci madde aşağıdaki şekliyle sunulmuştur.

G. Tabii servet ve kaynakların aranması ve işletilmesi.

Madde 161 — Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Tabii servetlerin ve kaynakların Devlet tarafından, Devletin gerçek ve tüzel kişilerle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya gerçek ve tüzel kişiler eliyle aranması ve işletilmesi esasları; milli ekonomik hedefler doğrultusunda ve tabii servet ve kaynakların israf edilmemesi amacıyla gerekli tedbirler ve işletme esasları kanunla düzenlenir.

Devlet, gerçek ve tüzel kişilerin tabii servet ve kaynakları aramak ve işletebilmek için uymaları gereken şartları tespit eder; verimli işletme esaslarına uyulmasını sağlayacak tedbirleri alır, denetim ve gözetimi yapar.

Devlet bulucu hakkını gözetir, bu alandaki işletmeciliğin tehlike ve özelliklerine göre, arama işletme ve hammaddenin yarı mamul hale getirilmesi için gerekli teşvik tedbirlerini alır.

Komisyonda yeniden düzenlenen 161 nci maddenin okunmasından sonra söz alan Ayhan FIRAT, Paşa SARIOĞLU ve Orhan BAYSAL önergelerinin dikkate alınmadığını bildirmişlerdir.

Bu konuşmalardan sonra komisyon adına Şener AKYOL aşağıdaki görüşleri dile getirmiştir.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Önce ve her şeyden önce Sayın Baysal Arkadaşımızın önergelerinin dikkate alınmadığı ve bu nedenle de fevkalade ağır ritimde giden konuşmasındaki amacı anlayamadım. Arz edeyim efendim :

Şimdi satır be satır okuyarak Sayın Baysal ve arkadaşlarının önergesinin Tasarıya ne ölçüde intikal ettiğini arz etmek istiyorum. Bu arzum sonucunda, eğer Komisyonumuzu Devletin maddinden Devleti ve milleti mahrum etmek amacı çıkarsa, o zaman eksik kalmış olan bir cümleyi de yazmaya amade olacağız.

«Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.» Aynen Tasarıda vardır. Devam ediyorlar, diyorlar ki, «Bunların aranması ve işletilmesi Devlete aittir.»

Önce arz edeyim, bir şeyi hüküm ve tasarrufu altında bulunduran Devlet, onun sahibidir, onun arama ve işletilmesi ona aittir; nitekim bu nokta bizim metnimizde de aynen geçmiştir. Eğer Türkçe anlatım bakımından bir tekrar istiyorlarsa bunu koyarız. Yalnız...

Dünder SOYER : 1'inci maddede var açıklama.

BAŞKAN : Müsaade eder misiniz Sayın Soyer, mümkün değil böyle müzakere.

Buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL : Özetle ve kısaca, Sayın Baysal ve arkadaşlarının önergelerinde olup bizim Tasarıya almadığımız söylenen nokta «Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir.» Biz bunu bütün arama ve işletme mekanizmasını bir cümlede ifade ettik. Kendileri de nihayet dördüncü fıkralarında bu işletmenin devlet tarafından münhasıran olacağını, burada anlatıyorlar, sonra birlikte işletmeyi gösteriyorlar, sonra özel teşebbüse verileceğini söylüyorlar. İşte biz bunları anlattık. Anlatırken de burada ifade edilmiş olan iki

ana sorunu da çözmeye çalıştık. Bunlardan birisi ülke menfaatlerini yurt dışına karşı korumaktır; buna milli ekonomik hedefler dedik. Kendileri, sonra konuştuğumuzda da ifade ettiler ki, askeri, siyasi, iktisadi denmez; bunların ne olduğu belirlenemez; ama milli ekonomik hedefleri dışarıya karşı koruyalım dedik; bunu aldık. Yani arama ve işletmede devlet bizim metnimize göre vasfı nereden doğarsa doğsun, yeter ki, bizim Tasarıyı da bir defa okuyalım : «Milli, ekonomik menfaatleri dışarıya karşı korur.» İçeride de, burada ifade edilmiş olduğu gibi, havza işletmeciliği dediler. Bunu nasıl yazalım biz anayasaya?. Milli kaynakların israf edilmemesi için kurulmuş olan tesislerin etrafında özel tedbir alır.» dedik. Eğer bunu daha iyi ifade etmek istiyorlar idiyse, önermelerinde yok, biz böyle yazdık; yetmiyor mu?.. Bilmiyorum, mutabıktık önce. İşte kastettiğimiz budur.

Bir defa daha söylüyorum : Milli ekonomik hedefleri dış dünyaya karşı korumayı hedef ve teminat altına aldık. İki, israfı önleyecek, paramparça olmuş işletmeler yoluyla yapılmış büyük yatırımların araçlarını ve malzemesini dağıtacak bir sistemin önüne geçmek istedik; bunu da ifade ettik.

Şimdi geliyorum «Devlete aittir, Devletin mülkiyetindedir, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.» Bunlar, devlet memurluğu yapmış olan arkadaşlarımız tarafından eğer yanlış kullanılırsa, yarın gerçekten de anayasanın yorumuna yazık olur. Devletin mülkiyetinde demek Devletin muhasebesine geçmiş demektir. Geçirebilir misiniz Devletin muhasebesine ne kadar olduğu belli olmayan, değeri olmayan, çıkmamış madeni? Ayniyata alabilir misiniz, deftere yazabilir misiniz?..

Hayri SEÇKİN : Alırsınız. Vahid bedelle alırsınız; vahid bedelle alma vardır.

BAŞKAN : Müdahale etmeyiniz, rica ediyorum. Sayın Ak-yol, devam ediniz efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL : İşte Sayın Başkanım, sayın ve saygıdeğer üyeler;

İşte Devletin ayniyat defterine yazılamayacak konular için hukuk bunların tıpkı ayniyatında yazılı şeylerde olduğu gibi arama, işletmesi, devri, tasarrufu, hüküm ve tasarrufu... Tasarruf kiradan satmaya kadar, ipotekten devre kadar, imtiyaz sözleşmesi yapmaya kadar her türlü yetkiyi verdiğine dair aramızdaki arkadaşlarla herhalde mutabıkız. Bu haklar Devletindir. Verir, vermez;

işletir, işletmez onun bileceği şeydir. Bizim getirdiğimiz ilk Taşarıda mutlaka versin diyorduk. Tensip edilmedi, geriye aldık. Böylece Maden Kanunu çerçevesinde Devlet ne isterse onu yapar fikrini benimsedik. Devlete aittir, bu yüzden denemez. Devletin mülkiyetindedir, bu yüzden denemez. Bu şekildeki özel durum arz eden vakıalar için «Devletin hüküm ve tasarrufu» tabiri kullanılır.

İşte bu nedenle bu tabir kullanılmamaktadır. Biz de kullanmadık; ama Heyetimiz derse ki, önergede olduğu gibi «Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir.» bir defa daha yazınız; hiçbir sakıncası yok dersiniz, tekrara rağmen yazın dersiniz hiçbir sakıncası olmadığı Kurulca emredilmiş olduğuna göre, biz sakıncasını söyleye söyleye yazmaya amadeyiz.

Şimdi bunun dışında Orhan Baysal ve arkadaşlarının önergesinde alınmamış değil... Okuyorum önergeyi : «Devlet, maden işletmeciliğinin riskine ve özelliklerine göre hammaddenin yarı mamul ve mamul hâle getirilmesi için gerekli teşvik tedbirlerini alır.» Buna arama ve işletmeyi de dahil ettik. Çünkü teşvik hangi safhada olacaktır, belli değil. Bu itibarla önergenin bütün ruhu, tamamı benimsenmiştir. Hiçbir açık noktası bırakılmamıştır. Kendilerini, sözlerimin altındaki aynı heyecanla temin ediyorum. Orhan Baysal ve arkadaşlarının 69 imzalı bu önergesinde açık kaldığını söyledikleri bir nokta varsa, Komisyonumuz adına söylüyorum, derhal bunu tashihe amadeyiz, yeter ki, ifade hukuki ve anayasal ifade olsun.

Gelelim Sayın Sarioğlu ve Sayın Fırat'ın önergelerine :

Komisyonumuz önünde dikkate alınacak 3 tip önerge ile başlaydı.

1 — Sarioğlu arkadaşımızın önergesi, onun önergesinde de «devletin işletmeleri denetim altına alması» vardı.

Baysal'ın önergesinde bu husus yoktur. «Devletin, denetim, gözetim işletme şirketlerinin işletici özel ve tüzel kişilerin sermayesi vesairesine» atıf yapan bir hüküm yoktu.

Sarioğlu önergesinde lütfetmiş, bunu kaydetmiş bunu aldık; ama düşününüz ki, elinizdeki önergelerin çatışan noktalarını bir metin haline getirmekte ciddi güçlükler ve ciddi zorluklar vardı.

Biz bu nedenle Sayın Sarioğlu ile Sayın Fırat arkadaşımızın önergelerinde bu metne geçebilecek olan hususları almaya çalıştık; fakat asıl elimizde yararlandığımız metin Sayın Baysal ve ar-

kadaşlarının (ki, zannediyorum 69 arkadaşıdır) onların önerge-
sindeki hususları yegân be yegân dışarda bir unsur bırakmamaya
çalışarak zapt ettik.

Açık kalan şu husus konusunda eğer Genel Kurulumuz emre-
der ve direktif verirse, yani «bunların aranması ve işletilmesi hak-
kı devlete aittir» burada yazılır. Biz de diyoruz ki, «tabii servet
ve kaynaklar devlet tarafından aranır ve işletilir» diyoruz.

Buna rağmen eğer hâlâ bu manayı vermiyorsa bu takdirde Sa-
yın Baysal'ın titizliğine katılarak bir defa daha yazalım.

Hepinizi derin saygılarla selamlıyorum.

BAŞKAN : Değerli üyeler...

Orhan BAYSAL : Sayın Başkan, yanlış anlamaya mahal ver-
memek için önergem üzerinde bir açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN : Sayın Baysal, hangi cümlesi ile sizin ifadenizi
yanlış verdiler, yanlış bir yorum nasıl verdiler?..

Orhan BAYSAL : Sayın Başkan, 69 imzalı önergemizde «dev-
letin gözetim ve denetimine» ilişkin bir hüküm var.

İkincisi, Benimle Sayın Akyol arasında şu veya bu metin üye-
lerinde herhangi bir mutabakat söz konusu olmamıştır, olamazda.

Üçüncüsü, bizim önergemizle şu anda Komisyonumuzun bize
sunduğu önerge arasında uyum yoktur. Zamanın kısıtlılığı nede-
niyle 2 önemli maddenin metnin ruhu olan iki önemli hüküm üye-
lerinde çok durdum.

Eğer Sayın Komisyon bu «milli servetlerimizin aranması ve
işletilmesi hakkının devlete ait olduğunda» ısrarlı değilse ve
tekrar ikinci kez bulunmasında sakınca görmüyorlarsa niye bugü-
ne kadar ısrar edilmiştir. Bunu izah edelim lütfen.

İkincisi, devletçe aranması gereken milli servetlerimizin veya
işletilmesi gereken milli servetlerimize ilişkin bir hüküm vardır.
Bu asla ve asla dikkate alınmamıştır. Bunun Genel Kurulumuzca
bilinmesinde yarar görmekteyim.

Arz ederim.

BAŞKAN : Teşekkür ederim Sayın Baysal.

Paşa SARIOĞLU : Sayın Başkan, müsaade ederseniz bir
açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN : Hangi sebeple açıklama yapacaksınız Sayın Sarıoğlu lütfedin Sayın Sarıoğlu?

Paşa SARIOĞLU : Sayın sözcü bizim verdiğimiz önergeyi... Onların aranması, işletilmesi hakkı devlete aittir. Bu cümleyi getirsin bizim istediğimiz buydu. Bundan sonra bu işin devamı vardı. Yani, bu yolda aramızda mutabakat bahis mevzuu değil bunun açıklamasını isterim.

BAŞKAN : Sayın Fırat, neyi açıklayacaksınız efendim?

Ayhan FIRAT : Müsaade ederseniz efendim, benim önergemî burada görüştüğümüz zaman Sayın Komisyon ittifakla dikkate alınması hususunu kendileri de önerdiler; ama görüyorsunuz ki cevap yok, önergemî dikkate alınmadığını görüyorsunuz.

BAŞKAN : Zapta geçmiştir efendim, teşekkür ederim.

Sayın Üyeler, usulümüz gereğince öncelikle Komisyondan gelen metni oylarınıza sunacağım : Müsaade eder misiniz efendim?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL : Sayın Başkanım, Baysal ve arkadaşlarının, diğer önergelerde de bulunan «bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir» cümlesini önergeden naklediyorum efendim.

BAŞKAN : Nereye efendim?..

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL : Tabii servet ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir.»

Bu şekliyle düzeltiyor ve Genel Kurulumuzun tasvibine arz ediyoruz.

Teşekkür ederiz. (Alkışlar)

BAŞKAN : Efendim Komisyon, birinci fıkraya yeni bir cümle ilave etmiştir. «Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir.»

Bu cümle ilave edilmiştir. İlave edilen bu cümle ile Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyondan gelen metin kabul edilmemiştir. (Alkışlar)

Sayın üyeler, şimdi bir hususu müştereken halletmemiz lazım. Çünkü, bu husus bizim içtüzüğümüzde yer almış bir husus değildir. 2 önergede dikkate alınmak üzere Heyetiniz tarafından kabul edildi ve her 2 önergeye de Komisyon bir ölçüde katıldı veya katılmadı onu biraz evvel açıkladılar.

Şimdi bu durumda Sayın Fırat arkadaşları adına kendi önergesini Sayın Baysal'da gene arkadaşları adına hazırladıkları önergeyi kendileri açıkladılar.

Ben, Komisyondan bir hususu rica edeceğim? Filhâl bu önerge-den herhangi birisine katılıyorlarsa bana ifade etsinler ona göre bu önergeleri sıra ile oylayacağım.

Aksi takdirde önergeleri sırayla oylayacağım.

Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL : Efendim biz kendi kanaatimize ve inancımıza göre, % 100'e katıldığımız önerge üzerine hazırladığımız metin oylanmadı. Asıl hedef aldığımız, model aldığımız önerge Baysal ve arkadaşlarının önergesiydi. Bu önergelerle diğer önergeler arasında tensip farkı vardır, doz farkı vardır, hatta giderek bu işin temeli bakımından fark vardır.

Bu itibarla diğerlerine katılmıyoruz.

BAŞKAN : Yani Fırat'ın önergesine de Baysal'ın?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL : Efendim, Baysal'ın önergesine biz yazdığımız metinle katılıyoruz; ama tümüne katılmamıza imkân yok.

BAŞKAN : Tabii ben, şimdi sizin metninizi değil bu defa önergeleri oylayacağım.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL : Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN : Efendim şimdi her iki önergenin hafızalarınızda canlanmasının temini için tekrar okutacağım ve ondan sonra sıra sırayla oylayacağım.

Buyurun Sayın Aldıkaçtı?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI : Sayın Başkanım, metni geriye alıyoruz efendim, yeniden düzenleyeceğiz. («Olmaz efendim» sesleri)

Ayhan FIRAT : İtiraz ediyorum Sayın Başkan.

Ali DİKMEN : Daha evvel alsalardı; kesin oylamasını yapınız.

BAŞKAN : Müsaade edin efendim.

Bu metnin bir tanesini kati şekilde oylamak durumundayız Sayın Aldıkaçtı.

Her iki önerenin okunmasından sonra yapılan oylamada Ayhan FIRAT ve arkadaşlarının hazırladıkları değişiklik önergesi kabul edilerek 161 nci madde ile ilgili görüşmeler tamamlanmıştır.

MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI

YAYINLARI

— Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik 1. Kongresi	(Tükendi)
— » » » » » 2. »	(Tükendi)
— » » » » » 3. »	(Tükendi)
— » » » » » 4. »	(Tükendi)
— » » » » » 5. »	(Tükendi)
— » » » » » 6. »	(Tükendi)
— » » » » » 7. »	(Tükendi)
— Türkiye 1. Kömür Kongresi	(Tükendi)
— Birinci Bilimsel ve Teknik Sondaj Kongresi	(Tükendi)
— Neden Boraks (Madencilik Dergisi Özel Sayısı)	(Tükendi)
— Fosfat (Madencilik Dergisi Özel Sayısı)	(Tükendi)
— Bakır (Madencilik Dergisi Özel Sayısı)	(Tükendi)
— Tuz (Madencilik Dergisi Özel Sayısı)	(Tükendi)
— Magnezit	(Tükendi)
— Yöneylem Araştırması ve Madencilik Semineri	(Tükendi)
— Metal Madenlerinde Yeraltı İşletme Yöntemleri	(Tükendi)
— Zonguldak Kömür Havzası Kozlu Bölgesi Kömür Katmanlarında Grizu Sorunu ve Çözümüne İlişkin Olanaklar	(Tükendi)
— Stajyerin El Kitabı	(Tükendi)
— Kaya Şev Stabilitesi	(Tükendi)
— Madencilüğümüzün Yapısı ve Sorunları	(Tükendi)
— Türk Madencilüğünün Sorunları	(Tükendi)
— Türk Yeraltı Servet Olanakları ve Dünyadaki Yeri	(Tükendi)
— Maden Nedir ve Nasıl Aranır	(Tükendi)
— Türk Madencilik Rehberi	(Tükendi)
— Maden Kanunu Tasarısı	(Tükendi)
— Madenlerin Değerlendirilmesinde Hangi Elementler Rol Oynar	(Tükendi)
— Açık İşletmelerde Optimum İşletme Sınırlarının Saptanması ve Maksimum Kârın Elde Edilmesi Amacı ile Kullanılan Matematiksel Teknikler	(Tükendi)
— Göçertmeli Uzun Ayakta Arına Dik Sarmanın Uygulanışı	(Tükendi)
— Madencilüğümüzde Reform Sorunu	(Tükendi)
— Türkiye'nin Yeraltı Servet Potansiyeli	(Tükendi)
— 50. Yıl	(Tükendi)
— Madencilik Terimleri Klavuzu	(Tükendi)
— Bakır Hidrometalurjisi ve Flotasyonu	(Tükendi)
— Türkiye 2. Kömür Kongresi	(Çıktı)

Not : Tüklenen yayınlarımızdan yararlanmak isteyenler Odamız Kütüphanesine başvurabilirler.

**Türkiye Madencilik
Bilimsel ve Teknik
8. Kongresi**

21 - 25 Şubat 1983

ANKARA

TMMOB

MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI